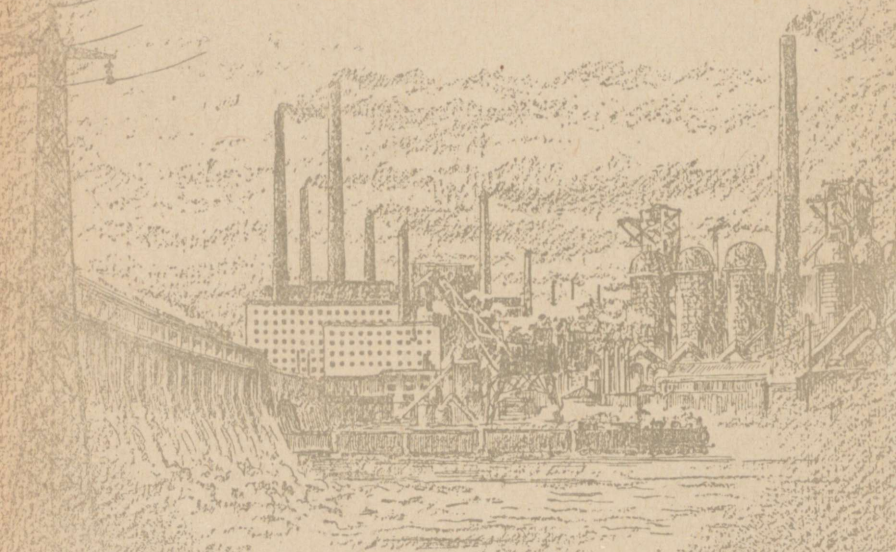

16652 Duplum
S. MAJOROV JA N. MIHHAILOV

SUUR VENEMÄÄ FÖDERATSIOON

D. N.

» POLIITILINE KIRJANDUS «

TALLINN 1947

S. MAJOROV JA N. MIHHAILOV

SUUR
V E N E M A A
FÖDERATSIOON

37121

37121

— RK —

POLIITILINE KIRJANDUS

TALLINN 1947

13112

A-16652

SAATEKS

Käesoleva brošüüriga alustab RK „Poliitiline Kirjandus“ meie liiduvabariike käsitlevate brošüüride sarja väljaandmist.

Sari liiduvabariikidest tahab eesti lugejaid tutvustada kõigi 16 vennasvabariigiga, andes põgusa ülevaate iga liiduvabariigi geograafiast, ajaloost, majanduselust, tähtsamatest tööstus- ja põllumajandusharudest, kultuurilistest ja muudest saavutustest nõukogude võimu ajal ning tuleviku perspektiividest sõjajärgse stalinliku viisaastakuplaani raames.

Esimesena ilmub sarjas käesolev S. Majorovi ja N. Mihhailovi „Suur Venemaa föderatsioon“, mis tutvustab eesti lugejaid meie suurima vennasvabariigiga — Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga. Brošüüri 1., 2. ja 9. peatükk on kirjutatud N. Mihhailovi ning 3., 4., 5., 6., 7. ja 8. peatükk S. Majorovi poolt.

1. VENE NFSV NÕUKOGUDE LIIDU KAARDIL

Suur ja võimas on meie Nõukogude Liit. Kogu maailmale heidab oma kiiri kuueteistkümne nõukogude sotsialistliku vabariigi särav tähekoogu.

Vankumatu vennalik liit ühendab kõik nõukogude vabariigid. Kõik meie maa rahvad on üheõiguslikud. Kuid selles suures tähekoos on üks täht, mis särab eriti heledasti. Nõukogude Liidus on üks vabariik, mida meie rahvas nimetab esimeseks võrdsete hulgas. Ta paistab silma mitte üksnes oma territooriumi ulatuse, rahva arvu suuruse, oma majanduse võimsuse ja kõrge kultuuritasemega, vaid kõigepealt oma poliitilise tähtsuse ja oma juhtiva osaga. See on juhtiv vabariik üheõiguslike, vabatahtlikult ühinenud nõukogude vabariikide peres. Teda nimetatakse Vene Nõukogude Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks, või lühidalt — VNFSV.

Avage Nõukogude Liidu kaart. Suur Vene föderatsioon laiub 17 miljoni ruutkilomeetri suurusel maa-alal, mis moodustab rohkem kui kolm neljandikku kogu Nõukogude Liidu territooriumist. Prantsusmaa on kõige suurem riik Lääne-Euroopas, kuid VNFSV territooriumile võiks mahutada umbes kolmkümmend Prantsusmaa suurust riiki.

VNFSV hõlmab suure osa NSV Liidu põhja- ja keskosast. Polaarvöös ulatub ta Põhja-Jäämere karmide veteni, lõunas aga mittekülmuva sooja Musta mereni. Läänes, Kaliningradi juures kuulub VNFSV-le osa Balti mere lõunarannikust, idas aga, Dežnjovi neeme juures ulatub VNFSV Aasiat Ameerikast lahutava Beringi väinani. Selle vabariigi territoorium on nii suur, et kiirrongil kulub tema läbimiseks läänest itta vähemalt kümme päeva.

VNFSV loodus on rikas, imeilus ja äärmiselt mitmekesine.

Vabariigi territooriumil võib leida kõige mitmekesisemaid maapinna vorme.

VNFSV Euroopa-osa on peamiselt lausmaa. Siin asub künklik Ida-Euroopa ehk Suur Vene lausmaa. Ainult kõige põhjapoolsemas osas, Koola poolsaarel, tõusevad Hibini mäed ja kõige lõunapoolsemas osas, selle vabariigi piiri ääres, kerkivad Krimmi ja Kaukasuse mäed.

Uurali mäeseljandik ulatub põhjast lõunasse ja lahutab Suurt Vene lausmaad tasasest Lääne-Siberi madalmikust, mis ulatub Altai mägede ja Jenissei jõeni. Aga edasi ida poole, Jenissei jõe taga asuvad mäeahelikud ja kiltmaad. Need hõlmavad peaaegu kogu maa-ala Jenisseist Vaikse ookeanini. Kaugel Kamtšatkal suitsevad kõrged vulkaanid.

VNFSV jõgede võrk on suur ja tihe. Paljud Vene föderatsiooni jõgedest kuuluvad suurimate jõgede hulka maakeral. VNFSV Euroopa-osas voolab Euroopa suurim jõgi — suur vene jõgi Volga (3688 kilomeetrit) ja voolavad niisugused suured veerohked jõed nagu Don, Dvina, Petšora, Neeva. Siberis kulgevad lõunast põhja määratu suured jõed: Ob lisajõe Irtõšiga (5200 kilomeetrit), Jenissei (3807 kilomeetrit) ja Leena (4264 kilomeetrit). Kaug-Ida territooriumil voolab Vaiksesse ookeani võimas Amuur (4354 kilomeetrit). Peale nende suurte jõgede on vabariigis tuhandeid väiksemaid jõgesid.

VNFSV-s on ka palju järvi. Nende hulgas on kõige sügavam järv maailmas — Baikal Ida-Siberis. Tema sügavus ulatub 1741 meetrini. Lõunas piirneb vabariigi territoorium suurima järvega maakeral — Kaspia merega.

VNFSV territoorium puutub kokku 12 merega, mis on moodustatud kolme ookeani — Atlandi, Põhja-Jäämere ja Vaikse ookeani — poolt. VNFSV rannajoon on peaaegu 40 000 kilomeetrit pikk. Seega Vene föderatsioon on mitte ainult maismaa-, vaid ka mereriik.

VNFSV kliima on mitmekesine. Kuid kogu oma mitmekesisuse juures on kliima üldiselt mõõdukas ja seejuures kontinentaalne, s. o. suure temperatuuri kõikumusega talve ja suve vahel: peaaegu kõikjal VNFSV-s vaheldub külm talv palava suvega. Vahe talvise ja suvise temperatuuri vahel kasvab üldiselt Atlandi ookeanist eemaldudes, s. o. läänest ida poole.

Sisemaa poole muutub kliima ka kuivemaks. Taga-Volga-
maal tuleb näiteks tõsiselt võidelda põuaga.

Eriline iseloom on VNFSV põhja poolt mägedega kaitstud
lõunapoolsete ääremaade kliimal. Krimmi lõunarannikul ja
Kaukaasia Musta mere äärsel kaldal ei ole peaaegu üldse
talve. Siin on kõige külmema kuu keskmine temperatuur üle
nulli.

Omapärane on ka vabariigi Kaug-Idas asuva piirkonna —
Primorje — kliima. See on monsuunide piirkond. Monsuun-
tuuled puhuvad siin talvel mandrilt ookeani poole, suvel aga
vastupidi — ookeanilt maa poole. Siin vaheldub külm, kuid
lumevaene taiv sooja ja vihmarohke suvega.

Seetõttu, et VNFSV laiub nii suurel maa-alal põhjast
lõunasse, kuulub ta ka mitmesse maapinna ja taimestiku
vöötmesse.

Kaugel põhjas, polaarvöös asub laia vööna Põhja-Jäämere
ääres tundra. Turbasel ja soisel pinnal kasvab siin ainult
sammal, samblikud ja marjad, mõnikord ka põõsad, puid
peaaegu ei olegi. Maapind jõuab lühikese suve jooksul
sulada ainult pealispinnalt.

Pisut lõuna poole laiub võimas leetmullase pinnasega met-
sade vööde. Selle vöötme peamise, põhjapoolse osa võtavad
enda alla okaspuumetsad, lõunapoolse osa segametsad,
kus okaspuudega segamini kasvab ohtrasti laialehelisi puu-
liike. VNFSV Euroopa-osas võtavad niisugused segametsad
enda alla üldiselt maa-ala, mille piirjooneks on Leningrad-
Ufa-Brjansk. Segametsad katavad ka Kaug-Ida lõunaosa.

Lõuna pool metsade vöödet, VNFSV lääneosas asub üle-
minekuvöötmena metsastepivööde, kus metsad kasvavad
ainult väikeste saarekestena mustmullapõldude keskel: kuni
Uuralini enamasti tamme-, Uurali taga kasemetsad. Metsa-
stepi järel kulgeb laia vööna peaaegu kõikjal metsata must-
mullastepp. Stepp ulatub Krasnodari ja Groznõini, Lääne-
Siberis aga kulgeb ta pika kiiluna lõuna poole suurt Siberi
raudteemagistraali.

Volga alamjooksul ja Põhja-Kaukaasia idaosas muutub
stepp kastan- ja mustjaspruuni pinnasega ning hõreda koi-
rohuga kaetud poolkõrveks.

VNFSV kõige lõunapoolsemas osas, Musta mere kaldal
Krimmis ja Kaukaasias asuvad lähistroopika rajoonid.

Nii näeme, et Vene föderatsiooni rajoonide loodus on väga mitmesugune. Looduslike tingimuste mitmekesisus loob vabariigis eeltingimused majanduse äärmisele mitmekesisusele.

VNFSV loodus on rikas. Vene föderatsiooni stepid on kuulsad viljaka mustmullaga, metsad — väärtuslike puuliikidega ja kõige hinnalisemate karusloomadega, mered ja jõed — kalarohkusega. VNFSV-le kuulub üle üheksa kümnendiku kõigist Nõukogude Liidu metsadest; Nõukogude Liit on aga metsadelt kõige rikkam maa maakeral. Vene föderatsiooni on koondunud kolm neljandikku NSV Liidu vee-energiast; NSV Liit seisab aga „valge söe“ varudelt esimesel kohal maailmas.

VNFSV mineraalvarad on määratu suured. Vene föderatsiooni piirides asub üheksa kümnendikku NSV Liidus läbiuuritud söest ja pool naftast. VNFSV-le kuulub üle nelja viiendiku Liidu rauamaagi varudest, üle üheksa kümnendiku alumiiniumi tootmiseks vajaliku tooraine (boksiidid) varudest, suurem osa nikli, kulla, fosforiidide ja kaaliumi varudest.

Vene föderatsiooni rahvamajandus etendab määratu suurt osa Nõukogude Liidus. VNFSV on võimsa, eesrindliku sotsialistliku tööstusega maa. Ta annab umbes kolm neljandikku NSV Liidu tööstustoodangust. Paljudes tähtsates tööstusharudes on tema osatähtsus veelgi suurem.

Enne Suurt Isamaasõda toodeti VNFSV-s üle kahe viiendiku kogu NSV Liidus toodetavast söest.

Enne sõda andis Vene föderatsioon üle viiendiku kogu NSV Liidus toodetavast naftast, seistes nafta tootmises teisel kohal pärast Aserbaidžani Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki.

VNFSV annab peamise osa NSV Liidu turbatoodangust.

Vene föderatsioonil on suur osatähtsus Nõukogude Liidus elektrienergia tootmise alal. Siin asub enamik suuremaid elektrijaamu. Enne Suurt Isamaasõda toodeti VNFSV-s üle kahe kolmandiku Nõukogude Liidus toodetavast elektrienergiast.

Suur on Vene föderatsiooni osatähtsus ka mustas metallurgias. Vabariigi piires asub Ukraina järel teine Nõukogude Liidu söe-metallurgiabaas — Uurali-Kuznetski basseini.

VNFSV andis enne sõda ligi kaks viiendikku Nõukogude Liidus toodetavast malmist, üle poole terasest, neli viiendikku vasest ja tsingist. Vene föderatsioon seisab esikohal ka alumiiniumi valmistamiselt. Niklit toodetakse meil ainult VNFSV-s. See vabariik annab ka kogu plaatina ja vääriskivide toodangu; siit leitakse suurem osa kulda ja haruldasi metalle.

Eriti suur on VNFSV osatähtsus nõukogude masinaehituses. Selles vabariigis asuvad juhtivad masinaehituse baasid. Masinaehitus on eriti arenenud Moskvast, Leningradist, Volgamaa linnades, Uuralis ja Lääne-Siberis. Enne Suurt Isamaasõda andis VNFSV üle kolme neljandiku Nõukogude Liidu masinaehitustoodangust ja metallitoodetest. Vene föderatsiooni osatähtsus on eriti suur autode, traktore, lennukite, turbiinide, tööpinkide ja elektriseadmete tootmisel.

Suur tähtsus on VNFSV metsatööstusel, mis varustab puidu ja paberiga peaaegu kõiki meie vabariike.

Ülitähtsat osa etendab see vabariik ka NSV Liidu kerge- ja toiduainetetööstuses. Enne Suurt Isamaasõda toodeti VNFSV-s üle nelja viiendiku NSV Liidus toodetavast puuvillriidest ja saadi neli viiendikku kogu kalasaagist.

Niisugune on VNFSV erikaal nõukogude tööstuse tähtsamates harudes.

VNFSV on täiesti kollektiviseerunud, eesrindliku mehhaniseeritud põllumajandusega maa. Vene föderatsiooni osatähtsus NSV Liidu põllumajanduses on suur.

Seoses uute maade üleskündmisega idas ja nisukasvatuse arendamisega mitte-mustmullavöötmes nihkus stalinlike viisaastakute jooksul müügitervilja baas meie maal Ukrainast Vene föderatsiooni. Enne Suurt Isamaasõda langes sellele vabariigile umbes kolm neljandikku nisukülvidest, üle kolme neljandiku rukki- ja neli viiendikku kaerakülvidest.

VNFSV seisab liiduvabariikide hulgas esikohal pikakiulise lina külvidelt. Enne sõda kuulus talle kolm neljandikku selle kultuuri külvidest. VNFSV seisab liiduvabariikide seas esikohal ka kanepi- ja kartulikülvidelt.

Tähtsal kohal asub Vene föderatsioon ka loomakasvatuses. Üle maa kuulsad on holmogorõ ja jaroslavli lehmad, romanovi lambad ja orjoli traavlid.

Suure Isamaasõja ajal, kui Ukraina, Valge-Vene ja Baltimaad olid sakslaste poolt ajutiselt okupeeritud, tehased aga rindelahedasest vööst üle viidud itta, kasvas VNFSV osatähtsus Nõukogude Liidu rahvamajanduses veelgi. Sõjaajal andis see vabariik üle nelja viiendiku Nõukogude Liidu tööstustoodangust. VNFSV kolhoosid ja sovhoosid andsid armeele ja riigile peamise osa viljast ja lihast. Vene föderatsioon etendas otsustavat osa rinde varustamisel laske-
moona, relvade, lennukite ja tankidega, s. o. kõigega, mis oli vajalik võidu saavutamiseks vaenlase üle.

2. VENE NFSV MAJANDUSRAJONID

Vene föderatsiooni territoorium on väga suur ja äärmiselt mitmekesine. VNFSV rajoonid erinevad üksteisest nii looduselt kui ka majanduselt. Toome siin lühikese ülevaate vabariigi rajoonidest, vaadeldes neid idast lääne suunas.

Kaug-Ida. Kaug-Idas, Nõukogudemaa piiril, keset Vaikse ookeani vett asub Sahhalini saar ja Kuriili saarte ahelik. Maapind on siin metsadega kaetud, kalda ääred täis kalu ja maapõu täis hinnalisi loodusvarasid.

Sahhalini saare lõunaosa ja Kuriili saared on meie maa põlised alad. Need olid kaua aega Jaapani käes. Need maad lahutasid Nõukogude Liitu Vaiksest ookeanist ja neid kasutati Jaapani agressiooni baasina meie Kaug-Ida vastu. Pärast imperialistliku Jaapani purustamist siirdusid Lõuna-Sahhalin ja Kuriili saared Nõukogude Liidule. Nüüd need maad ei lahuta meid enam ookeanist, vaid, vastupidi, ühendavad Nõukogude Liitu Vaikse ookeaniga, avades talle vaba väljapääsu ookeanile. Sellel on väga suur riiklik tähtsus. Uued nõukogude maa-alad on nüüd tähtsaks kaitsebaasiks meie Kaug-Idale.

Lõuna-Sahhalinil ja Kuriili saartel käib praegu hoogne ehitustöö. Need kohad asustatakse nõukogude inimestega. Ehitatakse asulaid, laiendatakse töondusi. Linnad kannavad siin nüüd vene nimetusi, nagu näiteks Južno-Sahhalinsk, Holmsk.

Sahhalini lõunaosa ja Kuriili saared kuuluvad nüüd VNFSV piiridesse. Nende maade arendamisele pööratakse

suurt tähelepanu. Nõukogudemaa saab Lõuna-Sahhalinist ja Kuriili saartelt kala, metsa, paberit ja väävlit.

Nõukogude Kaug-Ida kulgeb piki Vaikset ookeani üle nelja tuhande kilomeetri ulatuses Vladivostokist lõunas kuni Tšuktši neemeni põhjas. Kaug-Ida läbivad metsaga kaetud mäeahelikud. Siin on karm talv ja soe ning niiske suvi.

Kaug-Ida on suurte rikkuste piirkond. Siin on nii maa-põu, metsad kui ka vesi rikkad. Enne revolutsiooni seisid need rikkused kasutamata või neid kasutati röövmajanduslikult.

Nõukogude võimu ajal algas Kaug-Idas määratu suur ehitustöö. Nende paikade ilme muutus.

Lenini-Stalini partei juhtimisel rajasid meie inimesed siin tehniliselt eesrindliku sotsialistliku suurtööstuse. Juba enne Suurt Isamaasõda moodustas tööstustoodang kolm neljandikku majanduse kogutoodangust.

Tööstus, mis oli Kaug-Idas olemas juba enne revolutsiooni (kala-, metsa- ja kivisöetööstus ning kullakaevandused), on tervenisti ümber korraldatud ja tunduvalt laiendatud. Tooraine ammutamisele on nüüd lisandunud ka selle ümber-töötamine.

Primorje, Sahhalini ja Kamtšatka kalatööstus on muutunud mehhaniseeritud suurtööstuseks. Mootorpaadid on purje-paadid välja tõrjunud. Peale väikeste mootorkavasakkide on tarvitusele võetud suured kalalaevad nagu seinerid, drifterid ja traalerid, mis lähevad kaugele ulgumerele. On rajatud kalakombinaate ja palju konservivabrikuid.

Kaug-Ida metsatööstus on tugevasti kasvanud ja rikastunud uute seadmetega — mootorsaagide, Kanada kirveste ja puulõhkumismasinatega. Varem veeti mets ümber töötamata välismaale; nüüd on Kaug-Idas suured metsatöötlemise tehased, mis valmistavad laudu, vineeri ja puust taarat.

Kullatööstus Amuuri ääres ja põhjas on muutunud eesrindlikuks ja moodsaks. Plaanipärased uurimised on avastanud suurtel, varem puutumatud maa-aladel loendamatu rikkusi. Peale kullaliiva on hakatud kaevandama ka maagikulda.

Kivisöetööstuses, peamiselt Sutšanis ja Artjomis, on ehitatud palju uusi kaevandusi. Need on varustatud moodsate masinatega.

Kõrvuti vanade tööstusharude ümberkorraldamisega Kaug-Idas on loodud ka uusi tööstusharusid. Nõukogude Kaug-Idas on hakanud arenema värviliste ja haruldaste metallide tootmine. Linnades on kasvanud suur masina- ja laevaehitus. On hakatud päevavalgele tooma Sahhalini naftat; sajad naftatornid on kerkinud uue Ohha linna ümber. On organiseeritud Sahhalini nafta töötlemine bensiiniks. On pandud alus õmblus-, suhkru- ja õli- ning rasvatööstusele.

Viisaastakute jooksul on Kaug-Ida muutunud „stalinlikuks uusehituseks“. Loova töö kujukaks kehastuseks on „nooruse linn“ Komsomolsk Amuuri ääres. See on rajatud seltsimees Stalini algatusel.

Viisteist aastat tagasi oli siin Amuuri ääres, keset taigat ainult väike kaluriküla. Nüüd aga on kerkinud tehaste korpused, rajatud laiad tänavad ja tekkinud kultuuriasutused. Komsomolsk Amuuri ääres on muutunud üheks suuremaks linnaks meie Kaug-Idas.

Selles linnas paistab muude tehaste hulgas silma metallitehas „Amurstal“. Tema esimene järk lasti käiku Suure Isamaasõja algul.

Tööstus areneb Kaug-Idas kiiresti, eriti metallurgia, energetika, kütteainetööstus ja laevaehitus.

Ka Kaug-Ida põllumajandus on nõukogude võimu ajal ümber korraldatud. On küntud üles uudismaad, eriti lausikuis rajoonides Amuuri ääres ja Hanka järve ümbruses. Kuivendatakse soid, puhastatakse maad taigas. Põllutööd on mehhaniseeritud. Traktorite ja kombainide arvult ühe külvi-pinna ühiku kohta seisab Kaug-Ida ühel esimestest kohtadest NSV Liidus. Peale vanade kultuuride — nisu ja kaera — kasvatatakse uusi — sojauba, riisi ja suhkrupeeti.

Nõukogude Kaug-Ida loob kiiresti oma tööstuslikku ja põllumajanduslikku baasi. Majanduselu areneb mitmekülgset ja komplekselt. Tulevikus saab see piirkond kõik vajaliku koha peal.

Kaug-Idas Habarovski krai koosseisus on loodud Juudi autonoomne oblast. See on moodustatud nõukogude võimu ajal. Nõukogude riigi abiga on rajatud viljakates, avarates, vähekasutatud kohtades Amuuri ääres kolhoosid. Oblastis on arenenud ka tööstus, peamiselt metsa- ja kergetööstus. Autonoomse oblasti keskuseks on uus linn Birobidžan.

Nõukogude Kaug-Ida tähtsamad linnad on Habarovsk ja Vladivostok.

Amuuri keskjooksul asuv Habarovsk on nõukogude võimu ajal muutunud suureks tööstuskeskuseks. Siia on ehitatud suurepäraselt sisustatud masinatehased, naftatehas, kalakombinaat ja palju muid kätisi.

Vladivostok asetseb mere kaldal, Siberi raudteemagistraali lõpus. See on tähtsaim Nõukogude sadam Vaikse ookeani ääres, meie merevärv Sahhalinile, Kuriili saartele, Kamtšatkale ja Nõukogude Arktise idaossa. Primorje krai tähtsaim linn Vladivostok on suur laevaehituse ja kalatööstuse keskus.

Tuhat kilomeetrit Vladivostokist edela poole, Ljaoduni poolsaarel. Kollases meres, Hiina territooriumil asub suurepärane mittekülmuv sadam Port Arthur. Möödunud sajandi lõpul sai Venemaa selle Hiinalt rendile ja ehitas siia sadama. Vene sõjamehed said kuulsaks Port Arthuri kangelasliku kaitsmisega Jaapani kallaletungi päevil 1904. aastal. Nüüd, pärast imperialistliku Jaapani purustamist on NSV Liidu ja Hiina vahel sõlmitud kokkulepe: mõlema riigi julgeoleku kindlustamiseks kasutatakse Port Arthuri sõjalaevastiku baasina Nõukogude Liidu ja Hiina poolt ühiselt. Selle baasi kaitsmine on usaldatud Nõukogude Liidule. Meie õigused on taastatud ka Dalni kaubasadamale, mis asub Port Arthuri lähedal.

Siber. Lääne pool Kaug-Ida asub Ida-Siber. Siia kuuluvad Krasnojarski krai, Irkutski oblast, Tšita oblast, Tuva autonoomne oblast, Jakuudi ANSV ja Burjaadi-Mongoli ANSV.

Ida-Siberi territoorium on väga suur. Ta on suurem kui kogu Lääne-Euroopa.

Ida-Siber hõlmab kõrget mägist maad, mis on kaetud enamasti lehtmännitaigaga. Kliima on siin karm. Suvi on soe, kuid talv on kõige külmem üle kogu maakera. Ida-Siber on väga hõredalt asustatud. Ta on põlluharimiseks vähe kõlbulik, kuid tööstuse arendamiseks on siin suured võimalused.

Ida-Siberit läbivad võimsad tohutute vee-energiavarudega jõed — Jenissei (lisajõe Angaraga) ja Leena. Tšeremhovo, Kani ja Tunguska basseinides ning Jakuutias leidub väga suuri söevarusid. Metsamassiivid hõlmavad määratu suuri maa-alasid. Leidub igasuguste maakide suuri lademeid.

Enne revolutsiooni ei olnud Ida-Siberis tööstust peaaegu üldse olemas. See mahajäänud ja metsik piirkond oli sunnitud ja väljasaatmise kohaks.

Nõukogude võimu ajal on õpitud tundma ja hakatud kasutama Ida-Siberi rikkusi eesrindliku moodsa tehnika abil. Tohutuid Siberi avarusi vallutatakse nüüd mitte ainuüksi mööda jõgesid laevadega, vaid ka mööda uusi maanteid autodega ja õhust lennukitega. Uuritakse ja hakatakse kasutama mineraalrikkusi.

Ida-Siberis toodetakse palju kulda. Kullatööstus on nüüd mehhaniseeritud. Varem veeti masinaid kullatööstuse jaoks kaugelt, nüüd aga valmistatakse neid kohe peal — Krasnojarskis ja Irkutskis.

Viimasel ajal on Ida-Siberis hakatud valmistama niisuguseid keerulisi masinaid nagu vedurid ja kombainid.

See piirkond annab palju niklit, volframi ja inglistina.

Ida-Siberi rikkuste hulka kuuluvad ka kallihinnalised karusnahad. Riik varustab jahimehi täiuslike püügi- ja jahiriistadega.

On loodud metsa- ja metsa-keemiatööstus. Jenissei alamjooksul, põlaarvöös on tekkinud suur metsatööstuse keskus — uus linn Igarka.

Suure Isamaasõja aastail tekkis Ida-Siberis esmakordselt tekstiiltööstus.

Praegu aitab Ida-Siberi kiirele majanduslikule ja kultuurilisele arenemisele kaasa see asjaolu, et meie teine söe-metalurgiabaas — Uurali-Kuznetski kombinat — asub võrdlemisi lähedal ja ka see, et nõukogude võimu ajal on rajatud Põhja-meretee.

Kõik Ida-Siberi majandusharud arenevad kiiresti ka edaspidi. Ilmuvad uued tööstused, nagu näiteks kunstliku vedelkütteaine tööstus.

Ida-Siberis on hästi arenenud rahvuslike autonoomsete vabariikide ja oblastite majandus ja kultuur.

Burjaadi-mongolid elasid varemalt ainult vildist jurtades. Kari jäi talvel lageda taeva alla. Vilja külvati äärmiselt vähe. Tööstust ei olnud üldse olemas. Elanikkond oli peaaegu tervenisti kirjaoskamatu.

Nõukogude võimu ajal said burjaadi-mongolid rahvusliku autonoomia, moodustasid Burjaadi-Mongoli autonoomse

vabariigi VNFSV koosseisus ja arendasid kiiresti oma majandust ja kultuuri.

Burjaadi-Mongoolia on tähtsamaid loomakasvatusrajoone Nõukogude Liidus. Siin kasvatatakse veiseid, hobuseid ja lambaid. Burjaadi-mongolite siirdumisega paiksele eluviisile on uute asulate ümbruses kintud üles palju uudismaad.

Vabariigi pealinnas Ulan-Udes töötab suur veduritehas. On ehitatud aknaklaasivabrik ja suur lihakombinaat. Vabariigis kaevandatakse volframi, molübdeeni ja kulda. Suure Isamaasõja ajal ehitati siia suhkruvabrik ja hakati looma kalevitööstust.

Õitseb burjaadi-mongoli rahvuskultuur. On rajatud kolm kõrgemat õppeasutust. Burjaadi-mongolite hulgas on nüüd insenere, arste, heliloojaid, näitlejaid, kirjanikke ja teaduslikke töötajaid.

Teissugune elu on tekkinud nüüd ka kauges Jakuutias, mida varem julmalt ekspluateeriti. Tänapäeval on Jakuudi ANSV mitmekülgselt arenemas: nüüd tegeldakse siin mitte ainult metsloomade püüdmisega ja nende nahkade parkimisega, vaid toodetakse ka kulda, kivist ja muid mineraale. Areneb kolhoosipõllumajandus. Jakuutidel on nüüd oma kirjavara. Kiiresti kasvab rahvuslik kultuur, mille peamiseks keskuseks on vabariigi pealinn Jakutsk.

Krasnojarski kraisse kuulub Hakassi autonoomne oblast, mille keskuseks on Abakan. See oblast on rikas nisust, metsast, kivisöest ja raua- ning mangaanimaagist. Hakassid kasvatavad kolhoosides hobuseid ja lambaid, töötavad uutes tööstuskäitistes.

Ida-Siberi piirides, seal, kus Jenissei saab alguse, asub Tuva autonoomne oblast, mis on VNFSV koosseisus moodustatud 1944. aastal. See on metsadega kaetud mägede, stepiorgude ja kiirevooluliste jõgede piirkond. Mööda steppi ja mägikarjamaid rändlevad karjakasvatajad tuvalased. Tuvas suureneb kari, loomakasvatuses juurduvad kiiresti teaduslikud majandamisviisid, kasvab mäe-, naha- ja metsatööstus.

Areneb rahvuslik kultuur — trükitakse esmakordselt tuvalekeelseid raamatuid, on asutatud teater. Iga kooli juures on internaat, kus elavad rändrahva hulgast tulnud õpilased. Selle autonoomse oblasti keskuseks on Kõzõl.

Määratu suurel maa-alal Jenissei jõest kuni Uuralini laiub Lääne-Siber. Siia kuuluvad Novosibirski, Kemerovo, Omski, Tjumeni, Kurgaani ja Tomski oblast ning Altai krai.

Siin asub suurim madalmik maakeral — Lääne-Siberi madalmik. Läänest itta läbib teda Siberi raudtee ja lõunast põhja suur Obi jõgi ning selle lisajõgi Irtõš.

Lääne-Siberi madalmiku tohutud avarused jagunevad mitmeks looduslikuks vöötmeiks: kaugel põhjas, Põhja-Jäämere kaldal asub tundra; lõuna pool, peaaegu kuni Siberi raudteeni ulatub tihe soine taiga; veel rohkem lõuna pool, vööna piki Siberi raudteed asub mustmullase pinnasega metsastepp kasesaludega keset põlde ja, lõpuks, kuni Altai mägedeni laiub lage stepp.

Lääne-Siber on kõige tihedamini asustatud lõunas metsastepi- ja stepivöötmes, mida läbivad raudteed.

Enne Oktoobrirevolutsiooni oli Lääne-Siber mahajäänud kolgas; maapõuevarad olid kas avastamata või neid kasutati juhuslikult; linnades ei olnud peaaegu üldse tehaseid ja vabrikuid. Ainult lõunarajoonides arenes põllumajandus, eriti õlitööstus.

Nõukogude võim kujundas kogu Lääne-Siberi ümber. Tema majanduse kiire kasv oli seotud seltsimees Stalini algatusel rajatud Uurali-Kuznetski kombinaadi kasvuga.

Partei XVI kongressil 1930. aastal ütles seltsimees Stalin, et arendades kõigiti meie esimest söe-metallurgiabaasi Ukrainas tuleb alustada teise, idapoolse söe-metallurgiabaasi — Uurali-Kuznetski kombinaadi — loomist, mis ühendaks Kuznetski koksisöe Uurali maagiga.

Uural on rikas rauamaagist, kuid suhteliselt vaene metallurgiale kõlblikust kivisöest; Kuznetski basseini Lääne-Siberis on aga, vastupidi, rikas kivisöest. Kuznetski basseinis on viis korda rohkem heakvaliteedilist sütt kui Donbassis. Partei otsusel hakati Uuralist vedama maaki Kuznetski basseini, Kuznetski basseinist aga sütt Uuralisse. Selle tee mõlemas otsas — Uuralis (Magnitogorskis ja Nižni-Tagilis) ja Kuznetski basseinis (Stalinskis) — on stalinlike viisaastakute jooksul ehitatud hiiglatehased. Need hakkasid Siberi söest ja Uurali maagist valmistama metalli.

Lenin kirjutas 1918. aastal: „Vene nõukogude vabariik on niivõrd soodsates tingimustes, et ta käsutab... maagi

(Uuralis) ja kütteaine (kivisüsi) hiigelsuuri varusid Lääne-Siberis... Nende looduslike rikkuste töötlemine uusima tehnika võtetega annab aluse tootmisjõudude ennenägematule progressile.“ Stalinlike viisaastakute ajal rakendas bolševike partei Lenini juhendid ellu.

Lühikese aja jooksul kerkis kohati täiesti tühja piirkonna tohutul maa-alal võimas tööstusrajoon — meie teine söe-metallurgiabaas. Seltsimees Stalin nimetas Uurali-Kuznetski kombinaati meie maa uhkuseks.

Uurali-Kuznetski kombinaadi uutes tehastes valatakse mitte ainult malmi ja terast, vaid ka värvilisi metalle ja ehitatakse mitmesuguseid masinaid. Suured elektrijaamad annavad tehastele energiat. On loodud keemiatööstus. Kasvab ka tekstiil-, toiduainete- ja metsatööstus.

Alguses vedas metallurgiakombinaat Kuznetski basseinis kogu maagi Uuralist. Nüüd saab ta osa maaki uutest kaevandustest, mis asuvad lähedal, lõuna pool Kuznetski basseini Gornaja Šoras. See leiukoht on avastatud nõukogude võimu ajal. Selle varud võimaldavad Kuznetski basseini metallurgial siirduda kõige lähemal ajal suurelt osalt sellele kohalikule toorainele.

Enne revolutsiooni toodeti Kuznetski basseinis äärmiselt vähe sütt. Stalinlike viisaastakute kestel on Kuznetski basseini oma toodangut mitu korda suurendanud. Sõja ajal, kui Donbass oli ajutiselt reast välja langenud, kasvas söe tootmine Kuznetski basseinis eriti kiiresti. 1943. aastal andis Kuznetski basseini näiteks 4 miljonit tonni rohkem sütt kui eelmisel aastal. Kuznetski basseini etendas tol ajal nõukogude tagala peamise küttebaasi osa.

Kuznetski basseini on loodud ka keemiatööstus, toodetakse tsinki, on ehitatud elektrijaamu, on tekkinud uued võimsad tööstuskäitised, sealhulgas alumiiniumitehas ja rauasulandititehas. On tekkinud uued linnad — Stalinsk, Anžero-Sudžensk, Leninsk, Prokopjevsk ja oblastikeskus Kemerovo.

Tööstus on arenenud mitte ainult Kuznetski basseinis, vaid ka Lääne-Siberi teistes linnades ja rajoonides. Näiteks kerkis sõja ajal suur traktoritehas Rubtsovskis Altai kraisis.

Ka põllumajandus on Lääne-Siberis nõukogude võimu ajal arenenud. See on muutunud sotsialistlikuks, kultuurseks,

hästi mehhaniseeritud suurpõllumajanduseks. Kuid siin on veel palju kasutamata maad, mis võib veel palju ümberasu-
jaid vastu võtta.

Lääne-Siber annab järjest rohkem teravilja ja loomakas-
vatussaadusi.

Lääne-Siberi tähtsaim linn on Novosibirsk. Ta asetseb Obi
jõe ja Siberi raudteemagistraali lõikumiskohal. Novosibirsk
on stalinlike viisaastakute ajal muutunud üheks meie kodu-
maa suuremaks tööstuskeskuseks. Siia on rajatud masina-
puuvilla- ja toiduainetetööstus. Suure Isamaasõja ajal kas-
vas Novosibirski tööstus kümnekordseks!

Novosibirsk on Siberi kultuurikeskus. Siin töötab NSV
Liidu Teaduste Akadeemia Lääne-Siberi filiaal. Praegu ehi-
tatakse siia esimest autotehast Siberis ja laiendatakse tekstiil-
tööstust.

Altai krai koosseisu kuulub Oiroomi autonoomne oblast.
Varem rändlesid oiroomid oma karjadega mööda Altai orge.
Nende elamuks olid koonusekujuliselt lattidest kokkupandud
onnid, mida kaeti puukoorega. Nüüd on oiroomid muutunud
paikseteks ja elavad majades. Kolhoosides ehitatakse looma-
dele mugavad laudad. Uute asulate ümber harivad kolhoosni-
kud aiamaad ja põldu. Areneb oiroomi rahvuslik kultuur,
mille peamiseks koldeks on autonoomse oblasti keskus
Oirot-Tura.

Uural. Lääne pool, Aasia ja Euroopa piiril asub Uurali
ala — Molotovi, Sverdlovski ja Tšeljabinski oblast ning
ka VNFSV koosseisu kuuluvad Baškiiri ja Udmurdi vaba-
riik.

Madalad, lauged Uurali mäed ulatuvad pika vööna põhjast
lõunasse, Põhja-Jäämerest Kasahstanini. Uurali mäed on väga
vanad. Paljude miljonite aastate jooksul on vesi ja päike,
pakane ja tuuled neid murendanud ja volinud, paljastades
sügaval asuvad väärtuslikud maapõuevarad. Ei kuskil maa-
ilmas pole kohta, mis oleks mineraalidest rikkam. Kogu mäe-
seljandiku ulatuses asuvad kõrgeväärtusliku rauamaagi la-
demed; paljudes kohtades leidub vasemaaki ja alumiiniumiks
vajalikku toorainet — boksiite; siin on palju kaalisoola,
väävelrähki, asbesti, rohkesti on ka naftat, kulda, kroomi
ja niklit. Uural on kogu maailmas kuulus oma plaatina ja
kalliskividega: smaragdide, ametüstide, jaspise, malahiidi,

mäekristalli ja topaasiga. Uural „kujutab endast säärast rikkuste kombinatsiooni, millist ei leidu ühelgi teisel maal“ (Stalin).

Kuid Uural on vaene metalli sulatamiseks kõlvulisest sөөst. Enne revolutsiooni sulatati siin malmi ainult puusөөga.

Enne revolutsiooni arenes tehnika Uuralis aeglaselt.

Nõukogude võimu ajal muutus olukord põhjalikult. Uural muutus Uurali-Kuznetski kombinaadi juhtivaks lülik. Lenini-Stalini partei tahtel muutus ta viisaastakute jooksul võimsaks moodsaks tööstusrajooniks.

Siia on loodud suur mustmetallurgia Kuznetski basseini ja ka Karaganda (Kesk-Kasahstanis) sөөst saadud koksil. Ainult üks uus Magnitogorski tehase on hakanud tootma rohkem malmi kui enne sõda tootis kogu Uural. Parimad vanad tehased — Tšussovoi, Zlatousti jt. — on rekonstrueeritud ja ümber ehitatud, et puhtast Uurali maagist sulatada kahjulikest lisandest vaba puusөөga kõrge kvaliteedilist metalli kõige keerulisemate masinate jaoks.

Uurali vasetehased on rekonstrueerunud; on ehitatud ka uusi suuri tehaseid kõige moodsama sisustusega, nagu näiteks Krasnouralski tehase. Vasetoodangult on Uural esikohal Nõukogude Liidu rajoonide hulgas.

Uural on esmakordselt hakanud tootma niklit, tsinki, magneesiumi, alumiiniumi ja haruldasi metalle.

Revolutsioonieelne Uural vedas toormetalli välja tavaliselt töötlemata. Stalinlike viisaastakute ajal rajati Uuralis suured masinatehased. Algul ehitati Uuralis lihtsaid masinaid, seejärel aga üha keerukamaid.

Kerkis võimas keemiatööstus, nagu näiteks Berezniki kombinaat Kama ääres. Uurali rikkalike metsade puit läks tselluloosi ja paberi valmistamiseks. On loodud võimas energiabaas.

Nõukogude võimu ajal on Uural muutunud esmaklassiliseks tööstusrajooniks. Kolmanda viisaastaku alguseks andis ta peaaegu 9 korda rohkem tööstustoodangut kui enne revolutsiooni!

Suure Isamaasõja aastail oli Uural meie peamiseks arsenaliks. Uurali kiires arendamises enne sõda ilmses bolševike partei ja suure Stalini ettenägelikkus. Sõja alguks oli Uural

juba küllalt tugev, et vastu võtta, kohale paigutada ja käiku lasta sadu rindelähedasest vööndist ületoodud tehaseid. Hoolimata kõigist sõjaaja raskustest kerkisid siin ja seal uued osakonnad, monteeriti uued tehased, ehitati uusi töölisasulaid. Sõja lõpuks suurenes Uurali tööstustoodangu maht peaaegu neli korda sõjaeelse ajaga võrreldes.

Magnitogorski tehases ehitati väga lühikese ajaga kaks uut Euroopa kõige suuremat kõrgahju. Uued kõrgahjud on rajatud ka Nižni Tagili ja Tšussovoi tehastes. On kerkinud uus Tšeljabinski metallurgiatehas kõrgahjude, martäänahjude ja Euroopas suurima elektersulatamise osakonnaga. On tekkinud uus toruvabrik. Tšussovoi tehases on käiku lastud võimas osakond terase tootmiseks bessemeerimise abil.

Ka värviline metallurgia on laienenud. Uural on hakanud andma rohkem alumiiniumi kui enne sõda andis kogu maa. Peale alumiiniumikombinaadi Kamenskis kerkis sõja ajal uus suur alumiiniumi tootmise keskus Põhja-Uuralis.

Tugevasti on suurenenud energieetika võimsus; näiteks on varem mitte millegagi silmapaistnud Krasnogorski elektri-jaam Uuralis muutunud üheks suuremaks elektri-jaamaks NSV Liidus: tema võimsus on kasvanud rohkem kui viiekordseks.

On kasvanud ka uus masinaehitus. Sõja ajal ehitati Miasis suur autotehas. Mitu korda suurenes vanade ja uute riigikaitselise tähtsusega tehaste toodang. Uural andis kümneid tuhandeid tanke ja need tankid olid relvastatud uurali suurtükkidega ning varustatud Uurali tehastes valmistatud keeruliste seadistega.

Suure Isamaasõja ajal laienesid, arenesid ja tugevnesid kõik tööstusharud Uuralis. Seltsimees Stalin on uue, võimsa Uurali looja.

Stalinliku Uurali majandus jätkab oma võimsat arenemist ka pärast sõja lõppu.

Tähtsamad linnad Uuralis on Sverdlovsk, Tšeljabinsk ja Molotov. Koos kogu Uuraliga on need linnad nõukogude võimu ajal tundmatuseeni muutunud.

Sverdlovsk asub Uurali keskosas, mäeseljandiku idapoolisel küljel. Enne sõda oli siin ligi pool miljonit inimest. Nüüd on see suurim tööstuskeskus. Siin asub kuulus Uurali masinatehas Uralmaš — määratu suur tehas, mis valmis-

tab seadeldisi metallurgia- ja teistele tehastele. Sverdlovskis on rajatud ka metalli-, elektrotehniline ja tööpingitööstus. Siin on palju kõrgemaid õppeasutusi ja teaduslikke asutusi, häid teatreid ja muuseume. Tänavad on hoonestatud määratu suurte uute ehitustega. Sverdlovskis asub NSV Liidu Teaduste Akadeemia Uurali filiaal.

Tšeljabinsk asub mäeseljandiku lõunaosas Siberi-poolsel küljel. Enne revolutsiooni oli see väike kaubalinnake. Nüüd on Tšeljabinski võimas tööstuskeskus. Siia on ehitatud maailma suurim traktoritehas. On rajatud rauasulanditööstus. Töötab uus tsingitehas. Tšeljabinski lähedal toodetakse pruunsütt. On ehitatud võimsad elektrijaamad. Sõja ajal kerkis Tšeljabinskis uus suur metallurgiatehas, mis muudab Bakali leiukoha rauamaagi Kuznetski koksi abil kvaliteet-teraseks.

Uurali põhjaosas, mäeseljandiku lääneküljel, Kama jõe ääres asub Molotovi linn. See on suur tööstuslinn, kus ehitatakse masinaid ja laevu ning töödeldakse metsa. Sõja ajal ehitati Molotovi viis uut suurt tehast. Uute tehaste ehitamine jätkub ka praegu. Muuseas ehitatakse ka suurt majade ehitamise kombinaati. Enne revolutsiooni oli linnas üks kõrgem õppeasutus, nüüd on neid seitse. Selles linnas on peaaegu kuus korda rohkem elanikke kui seal oli enne revolutsiooni.

Nõukogude korra tingimustes arenesid igakülgselt autonoomsed vabariigid Uuralis.

Baškiiri ANSV muutus tööstusliku Uurali tähtsamaks rajooniks. Baškiiria pealinn Ufa muutus suureks tööstuslinnaks. Ufa rajoonis on loodud mootori-, metsa- ja naftatööstus. Sõja ajal hakkas Baškiiria tootma tööpinke, elektriseadmeid ja kemikaale. Paljudes kohtades vabariigis kaevandatakse ja töödeldakse mitmesuguseid mineraale. Belaja jõe ülemjooksul on viisaastakute kestel rekonstrueeritud Beloretski metallurgiatehas; traat, naelad ja muud tooted lähevad siit üle kogu maa laiali. Išimbais ja Tuimazis toodetakse naftat, mis on avastatud nõukogude võimu ajal. Keset mägist Baškiiriat toodetakse vaske.

Kollektiviseerimise võit avas suured perspektiivid põllumajanduse arendamiseks Baškiirias. Varem külvati siin peaaegu ainult teravilja. Nüüd hakkavad üha rohkem maad

võtma söödataimed, päevalill ja suhkrupeet. Põllutööd on mehhaniseeritud.

Nõukogude võimu ajal on loodud baškiiri kirjavara ja baškiiri kirjakeel. Baškiiri rahvas sai esmakordselt oma emakeelse ilukirjanduse. On asutatud kõrgemad õppeasutused. Baškiiri rahva hulgast on kerkinud sadu suurepäraseid organisaatoreid, majandusjuhte, riigitegelasi ja kultuuri alal töötajaid.

Suured on majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö edusammud Udmurdi ANSV-s.

Oktoobrirevolutsioon andis udmurtidele rahvusliku autonoomia. Tsaari-Venemaal olid udmurdid väljasurev rahvas; praegu kasvab elanike arv kiiresti. Udmurdi rahvas on muutunud peaaegu täiesti kirjaoskajaks.

Udmurdi ANSV põllumajandus on muutunud sotsialistlikuks, tema produktiivsus on kasvanud.

Udmurtia territooriumil oli varemgi tööstus olemas, kuid see oli väga mahajäänud ja peaaegu kõik koondunud Iževskisse ja Votkinskisse. Nüüd on vabariigi pealinn Iževsk muutunud suureks tööstuslinnaks. Siin toodetakse Uurali malmist terast, mootorrattaid, tööpinke ja mitmesuguseid masinaid. Udmurdi tööstus on Iževski piiridest välja jõudnud. Vabariigi lõunaosas on kasvanud Možga linn metsatööstusega. Vabariigi põhjaossa, Glazovi on rajatud lina-tööstus. Varem Udmurtias lina ei töödeldud.

Volgamaa. Pöörame oma pilgu veel rohkem lääne poole — Volgale. Volga kesk- ja alamjooksu rajoonis asuvad Gorki, Uljanovski, Pensa, Kuibõševi, Saraatovi, Stalingradi ja Ast-rahani oblast ning Vene föderatsiooni kuuluvad Mari, Tšu-vaši, Tatari ja Mordva autonoomne vabariik. Volgamaa põhjaosas kasvavad metsad, lõunas laiuvad stepid, mis muutuvad Kaspia mere ääres poolkõrveks.

Volga on seotud meie ajaloo tähelepanuväärsemate sündmustega. Siin toimusid suured Razini ja Pugatšovi rahva-ülestdõusud. Volga ääres, Simbirskis (praegune Uljanovsk) sündis meie suur õpetaja ja juht Vladimir Iljitš Lenin. Volga kallastel toimus kodusõjas kangelaslik Tsaritsõni kaitsmine, mida organiseeris seltsimees Stalin. Ja siinsamas Stalingradi all, nagu nüüd nimetatakse endist Tsaritsõnit, löi suure väejuhi seltsimees Stalini poolt juhitud vapper Nõu-

kogude Armee rängalt sakslasi. Hitlerlike vägede purustamine Stalingradi all (mis oli suurimaks purustuseks sõdade ajaloos) etendas otsustavat osa kogu fašistliku armee saatuses. Siin algas saksa armee loojang. Siin toimus murrang Teise Maailmasõja käigus.

Volga on meie suurim veetee. Volgat mööda alla ujuvad palgiparved, üles — veavad puksiirlaevad praame Kaukaasia naftaga.

Enne revolutsiooni ei olnud Volgamaal peaaegu üldse suurtööstust. Olid ainult veskid ja viinavabrikud. Nõukogude võimu ajal on Volgamaale rajatud arenenud sotsialistlik tööstus; selles paistab eriti silma masinaehitus, kasvab ka metsa-, toiduainete- ja tekstiiltööstus. Suurte tehaste ahel kulgeb piki kogu Volgat. Kaspia mere põhjakaldal on laialdaselt arenenud kalatööstus.

Suure Isamaasõja ajal muutus Volgamaa üheks rindelähedasemaks tagalabaasiks. Siia oli toodud palju käitisi läänest. Volgamaa tööstus laienes eriti sõja ajal.

Volgamaa maapõuevarad olid varem tundmatud ja neid arvati olevat vähe. Nüüd on Volga ääres avastatud suuri mineraaltooraine lademeid: eriti suur tähtsus on nafta ja põlevgaasi avastamisel.

Volgamaa lõunaosa kliima on põuane. Volgamaa kolhoosid peavad riigi abiga visa võitlust põua vastu.

Volgamaa tööstus areneb väga kiires tempos. Siin ehitatakse palju suuri tehaseid, nagu näiteks autotehas Uljanovskis. Kasvab nafta tootmine Volga kallastel kerkinud naftatööstustes.

Nõukogude võimu ajal on Volgamaa linnad suuresti kasvanud. Suurimaks tööstuskeskuseks on muutunud Gorki linn, mis seisab Volga kaldal, Oka jõe suudme lähedal. Enne sõda elas Gorkis üle 600 000 inimese. Sõja ajal oli selle linna tähtsus eriti suur: ta oli Moskva lähimaks tagalaks. Linnas toodetakse uutes ja rekonstrueeritud tehastes freespinke, diiselmootoreid, laevu, raadioaparaate ja palju muud. Gorkisse on ehitatud Molotovi-nimeline autotehas, mis on suuremaid autotehaseid Euroopas.

Nõukogude võimu ajal on kiiresti kasvanud ka Kuibõševi linn. Siia kerkisid suured masinatehased, millede hulgas paistab silma auto- ja traktoriosade tehas. Suure Isamaa-

sõja ajal arenes Kuibõševi tööstus erakordse kiirusega — tema toodang suurenes 11 korda!

Uutes suurtes tehastes Saraatovis hakati tootma kuullaagreid, kombaine ja naftasaadusi. Saraatovi lähedale ehitati suur raudteesild üle Volga.

Stalingradis loodi stalinlike viisaastakute jooksul mitmekülgne suurtööstus, mida kroonis hiiglaslik Stalingradi traktoritehas. Stalingrad muutus üheks suuremaks tööstuskeskuseks meie maal. 1920. a. elas selles linnas 90 000 inimest; enne Suurt Isamaasõda ulatus elanike arv juba poole miljonini.

Sakslased purustasid linna ja selle tööstuse. Pärast vaenlase väljakihutamist ehitab nõukogude rahvas suurimate pingutuste hinnaga uuesti üles purustatud linna. Siin töötavad juba tehased ja püstitatakse maju.

Volgamaal asuvad mõned Vene föderatsiooni kuuluvad autonoomsed vabariigid.

Mari ANSV-s lõigatakse ja töödeldakse metsa. See läheb uutesse saeveskitesse ja puidutööstustehastesse. Viimasel ajal on vabariigis tekkinud ka metallurgiatööstus, kaasa arvatud keeruline masinaehitus. Vabariigi pealinnas Joškar-Olas valmib varsti suur linakombinaat.

Vabariigi põllumajandus on kollektiviseeritud. Kolhooside ja sovhooside põldudel töötab üle tuhande traktori. Vabariik on muutunud täiesti kirjaoskajate maaks. Tsaariajal elas mari rahvas viletsas ja õigusteta olukorras. Nõukogude võim tõi maridele rahvusliku autonoomia ja majandusliku ning kultuurilise õitsengu.

Ka Tšuvaši ANSV on õitsele puhkenud. Enne revolutsiooni olid tšuvašid peaaegu täiesti kirjaoskamatud, nüüd on aga kirjaoskamatu inimene Tšuvašias haruldane nähtus. Palju inimesi põdes varem trahhoomi. Nõukogude võimu ajal on kohustuslik tasuta arstiabi kaotanud trahhoomi masiliselt esineva haigusena.

Nõukogude Tšuvašias on ehitatud suured puidutööstus-, masina- ja kergetööstuskäitised. Vabariigi pealinn Tšeboksarõ on kasvanud suureks. Põllumajanduses on vanad kultuurid — rukis ja kaer — täienenud uute kultuuridega — nisu, kanepi ja kartuliga.

Nõukogude võimu ajal on suurtööstus loodud ka Tatari ANSV-s. Sõja ajal kasvas Tatari ANSV toodang rohkem

kui kolmekordseks. Nõukogude Tataaria pealinnas Kaasanis toodetakse masinaid, sünteetilist kautšukit ja kinofilme. Kaasani karusnahakombinaat on üks suuremaid NSV Liidus. Tataarias rajatakse naftatööstusi.

Enne revolutsiooni paistsid tatari külad silma oma vaesusega; tänapäeval töötavad kolhoosidesse ühinenud Tataaria põldudel tuhanded traktorid, on suurenenud külvipinnad, kasvanud põldude viljakus ja tõusnud rahva heaolu.

Kaasan on meie maa tähtsamaid teadusekeskusi. Siin on asutatud NSVL Teaduste Akadeemia filiaal.

Enne revolutsiooni võimutsesid Mordvas mõisnikud. Talupojad said siin kõige viletsamat saaki üle kogu tsaari-Venemaa. Nüüd on Mordva ANSV moodsate masinatega varustatud kolhoosid kogu põllunduse ümber korraldanud; peale rukki ja kaera on hakatud kasvatama nisu, kanepit, lina ja kartulit. Tehniliste kultuuride töötlemise alusel on tekkinud tööstus — peamiselt vabariigi pealinnas Saranskis. On tekkinud kartulijahutehased ja kanepikombinaat. Areneb metsatööstus. Stalinlike viisaastakute jooksul on Mordva tööstustoodang kasvanud mitmekordseks.

VNFSV lõunaosa. Lääne poolt piirneb Volga alamjooksu ja Kaspia merega VNFSV lõunaosa. Kaspia ja Aasovi mere vahelisel suurel lausmaal, mis lõuna pool muutub Kaukasuse mägedeks, asuvad Krasnodari krai, Stavropoli krai ja Rostovi ning Groznõi oblast. Maapind on siin viljakas ja kliima väga soe. Põldudel kasvab palju nisu, maisi ja päevalilli. Rikkad kolhoosistaniitsad on aedadest, meloni- ja arbuusiväljadest ja mõnes kohas ka viinamarjaaedadest ümbritsetud. Põhja-Kaukaasia idaosas ei jätku põlluharimiseks niiskust ja siin tuleb kasutada kunstlikku niisutamist. Kuid seal on rikkalikult karjamaid ning neil karjatatakse suuri kolhoosi- ja sovhoosikarju.

Põuases Stavropoli oblastis püstitatakse ehitust, mis muudab krai ilme. On alustatud nimelt kanali ehitamist, et juhtida osa Kubani vett Jegorlõkisse (Donisse voolava Manõtši lisajõgi). Kubanist hakkab vesi voolama Nevinnomõsskis asuva tammi juurest kanalit mööda põhja poole. Kanal läbib tunnelina veelahet moodustava kõrgendiku ja juhib vee ühest jõebasseinist teise, varustades veega sadu tuhandeid hektare maad ning andes odavat elektrienergiat.

Krasnodari krai ulatub edela pool Musta mereni. Nõukogude võimu ajal on seal Sotši rajoonis loodud suur lähistroopikamajandus: viljeldakse teed ja puuvilju.

VNFSV lõunaosa on rikas ka maapõuevaradest, mille alusel on arenenud suurtööstus. Ukraina piiridest ulatub Rostovi oblastisse Donbassi idapoolne äär, kus toodetakse palju sütt. Piki Kaukasuse mäestikku asub maa, mis annab palju naftat; seda toodetakse kõige enam Groznõi ja Maikopi rajoonis. Nõukogude võimu ajal on Rostovis, Krasnodaris ja teistes linnades tekkinud suurtööstus, mis toodab masinaid ja töötleb põllumajandus- ning loomakasvatussaadusi. Enne sõda valmistas Rostovi tehas rohkem põllutöömasinaid kui kogu Venemaa enne revolutsiooni.

Rostov asub Doni ääres, Doni Aasovi merre suubumiskoha lähedal. See rahvarikas lõunamaa linn sai sakslaste läbi tugevasti kannatada ja praegu ehitatakse teda uuesti üles. Põllutöömasinatetehas on hakanud jälle tööle. Rostovi taastatud käitised annavad palju lihasaadusi, jahu, jalatseid ja paberosse.

Krasnodari kraisse kuulub Adõgee autonoomne oblast. Adõgeed kasvatavad nisu ja tubakat ning aretavad puhastverd kabardiini hobuseid. Autonoomse oblasti keskus on Maikop.

Stavropoli kraisse kuulub Tšerkessi autonoomne oblast. Tšerkessid viljelevad nisu, maisi ja puuvilju, lõuna pool mägikarjamaadel aga kasvatavad karja. Nõukogude võimu ajal on Tšerkessias tekkinud tapamajad-lihakülmutushooned ja suured veskid. Oblasti keskusse Tšerkesskini on ehitatud raudtee.

Kaukasuse mäestiku põhjapoolsel nõlval asuvad VNFSV koosseisu kuuluvad Põhja-Osseedi, Kabardiini ja Dagestani autonoomne vabariik. Kõik need vabariigid koosnevad eelmäestike tihedasti asustatud põllunduslikust vöötimest ja vähem asustatud loomakasvatusest mägiosast.

Kabardiini ANSV-s leidub mägede jalameil viljakat maad nisu-, maisi- ja päevalillekülvide, tihedate puuviljaaedade ja uute niisutuskanalitega. Mäenõlvadel asuvad kolhooside karjamaad. Mägedes on asustatud molübdeeni- ja volframikaevandused, Baksani jõel töötab hüdroelektriijaam — kõik need on nõukogude võimu ajal ehitatud. Sakslased purustasid

käitised, kuid nõukogude inimeste kangelasliku töö viljana on need taastatud. Vabariigi pealinn on Naltšik.

Põhja-Osseedi ANSV-s on kujunenud kultuurne põllundus; siin kasvatatakse kõige rohkem maisi. Beslanis taastatakse NSV Liidu suurimat maisikombinaati. Mägedes rohurikkail aasadel kasvatatakse karja. Põhja-Osseetia pealinnas Dzau-džikaus toodetakse seatina ja tsinki.

Dagestani ANSV suhteliselt väiksel territooriumil elab üle 30 rahvuse: avaare, lezgiine, ande, lakke jt. Varem valitses Dagestanis vaen rahvuste vahel. Tänapäeval, nõukogude korra ajal on kõik rahvused stalinliku vennaliku sõprusega seotud.

Mäed on siin kaljused ja raskesti läbipääsetavad. Alles nõukogude võimu ajal hakati Dagestanis teid ehitama.

Dagestani mägedes on arenenud loomakasvatus ja kodutöõndused. Kiirevoolulistele jõgedele on juba ehitatud hüdroelektrijaamu.

Dagestani eelmäestikes on palju aedu. Õuntest ja murelitest valmistatakse uutes vabrikutes konserve. Madalamatel lausikutel külvatakse niisutatud põldudel maisi, nisu ja Dagestanis uut kultuuri — puuvilla.

Kaspia mere ääres toodetakse naftat ja seda töödeldakse sadamalinnas Mahhatš-Kalas (vabariigi pealinn).

Tsaariajal elasid Kaukaasia rahvad viletsuses ja kahe-kordse rõhumise all — tsaari-isevalitsuse ja kohalike võr-stide ikke all. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon tõi Kaukaasia rahvastele vabaduse. Suure vene rahva abiga korraldasid nad majanduse ja kogu oma elu ümber sotsialistlikel alustel.

Krimmi poolsaarel Musta mere põhjaosas asub Krimmi oblast. Krimmi põhjapoolsemas, kuivemas stepiosas viljel-dakse nisu ja puuvilla, lõuna pool, mägede orgudes kasvata-takse puuvilju. Poolsaare idanurgas, Kertši rauamaagi leiukohas taastatakse sakslaste poolt purustatud kaevandusi. Lõunas, mere kaldal, lõuna kallast põhja tuulte eest varjave järskude Krimmi mägede jalamil asuvad suurepäraseid kuurordid, samuti ka tubaka- ja viinamarjaistandused.

Saksa anastajad laastasid ja röövisid tugevasti neid kohti. Praegu käib siin taastamistöö. Varemetest on tõusmas kangelaslik Sevastopol — vene kuulsuse linn.

Kesk-mustmullarajoon. Põhja pool, Moskvale lähemal asub niinimetatud kesk-mustmullarajoon, kuhu kuuluvad Kurski, Orjoli, Voroneži ja Tambovi oblast.

Siin laiub peaaegu metsata, künklik mustmullane lausmaa.

Enne revolutsiooni paistis kesk-mustmullarajoon kogu maal silma mõisnike jõukusega, kelle valduses oli suurem osa paremat maad ja kes seda rentisid rasketel tingimustel vähese maaga talupoegadele. Viletsatel hingemaalappidel oli talupoegade põllundus väga mahajäänud ja nad viisid vaevalt otsa otsaga kokku. Maad siin peaaegu üldse ei väetatud ja see andis kehva saaki. Tööstust selles piirkonnas peaaegu ei olnudki.

Nõukogude võimu ajal muutus siin kõik: kujunesid jõukad kolhoosid kultuurse majapidamisega, ilmusid traktorid ja kombainid, hakati kasutama väetisi, seati sisse õiged külvikorrad põlluheina ja tehniliste kultuuride külvikorda võtmisega. Seal, kus varem kirendas lapipõllusüsteem ja talupoeg viiskudes käis puuadra taga, laiuvad nüüd suured terviklikud põllumassiivid elevaatorite ja silotornidega, uute masinatraktoriijaamade ning suurte sovhooside ja kolhooside hoonetega ning autoteedega. Küladesse on ehitatud koolid, lastesõimed ja -kodud.

Kesk-mustmullarajooni linnadesse on sotsialistliku ülesehitustöö aastail tekkinud suur toiduainete- ja masinatööstus. Lipetskis on laienenud must metallurgia.

Kesk-mustmullarajoon on bolševike partei juhtimisel muutunud mahajäänud agraarajoonist võimsaks ja rikkaks tööstus-agraarajooniks. Ta on hakanud tootma palju vilja, kartuleid, suhkrut ja masinaid. Enne sõda andis tööstus siin juba sama palju toodangut kui põllumajanduski.

Kesk-mustmullarajoonis asub määratu suur rauamaagi leiukoht — Kurski magnetianomaalia. Siin on leitud rohkem rauda kui kõigis maailma muudes leiukohtades kokku. Kurski magnetianomaalia uurimine toimus Lenini isiklike juhendite järgi. Tulevikus muutub Kurski magnetianomaalia NSV Liidu musta metallurgia tähtsaks tugialaks. Siin ehitatakse juba kaevandusi.

Kesk-mustmullarajooni suurim linn on Voronež. Siin on arenenud masina- ja toiduainetetööstus. Sakslased purustasid linna. Praegu käib seal hoogne taastamistöö.

Põhjaosa. Vaatleme nüüd VNFSV Euroopa-osa kauget põhjapiirkonda. Määratu suurel maa-alal on see kaetud tiheda okaspuumetsaga. Siin asuvad Arhangelski, Vologda ja Kirovi oblast ning Komi ANSV.

Põhjas on arenenud metsatööstus. Enne revolutsiooni raiusid töösturid metsades hinnaliste puuliikide paremad puud maha ja metsad kängusid, risustusid ning sinna kasvas vähemväärtuslikke puuliike. Nõukogude võimu ajal siirduti metsa röövraiumiselt ratsionaalsele raiumisele, mis kindlustab väärtusliku metsa taastamise. Metsatööd tungisid sügavale metsamassiividesse; selleks ehitatakse metsateid ja puhastatakse väikesi jõgesid metsaparvetamiseks. Veel mitte kuigi ammu langetati puid kirve ja kahepidemega saega, nüüd aga töötavad metsas mootorsaed ja liiprilõikamismasinad. Varem veeti metsa parvetusjõgedele ainult hobustega, nüüd aga veavad puid uusi metsateid mööda järelveoautod ja traktorid. Tsaariajal läks suurem osa metsa välismaale ümbertöötamata kujul. Ka nüüd müüme me, peamiselt Arhangelski sadama kaudu, välismaale palju laudu ja palke. Kuid paljudes kohtades, eriti parvetusjõgede suudmetes või seal, kus raudteed ulatuvad jõeni, on ehitatud võimsad metsakombinaadid. Need annavad meie maale vineeri, paberit, puutorusid, isolatsioonplaate, tärpentiini, kampoli.

Põhja metsatööstuse arenemine jätkub. Võetakse kasutusse uusi mehhanisme, nagu näiteks elektrisaed, mis töötavad ränd-elektrijaamadel.

Stalinlike viisaastakute jooksul ja Suure Isamaasõja ajal on Komi ANSV-s tekkinud mäetööstus.

Petšora basseinis, karmi tundra vöötmes on nõukogude geoloogid leidnud suuri kivisöelademeid. Söe tootmine Petšora ääres suureneb erakordse tempoga, hoolimata kõigist polaarvöös esinevatest raskustest — sõja ajal suurenes see kümme korda. Uues Vorkuti linnas elab umbes 30 000 inimest, seal on juba teater ning üldhariduslikud ja tehnilised õppeasutused. Uus söetööstusrajoon ühendati sõja ajal Põhja-Petšora raudteemagistraali kaudu keskusega. Petšora süsi läheb Põhjalaevastiku, põhja tööstuslinnade ja NSVL Euroopa-osa keskuse jaoks, esijoones Leningradi. Uhta jõeale on rajatud suured nafta- ja gaasitööstused.

Koola poolsaarel, polaarvöös asub Murmanski oblast.

Päike ei lähe siin suvel mitu nädalat looja, talvel aga kestab mitu nädalat polaaröö, mida valgustavad virmalised.

See kauge piirkond oli kuni Oktoobrirevolutsioonini metsik ja peaaegu asustamata paik. Tõeline elu tuli siia alles nõukogude võimu ajal. Meie inimesed asutasid siia tööstuse: keset Hibini mägesid algas apatiidi tootmine, kerkis uus linn Kirovsk. Jõgedele ehitati hüdroelektrijaamad. Esmakordselt hakati polaarvöös põldu harima. Sooja Golfi hoovuse tõttu mittekülmuva Barentsi mere kaldal kasvas suureks sadamalinna Murmansk. Siin on suur tähtsus kalatööstusel. Talvekuudel võtab see tähtis sadam osa Leningradi sadama tööd enda peale, sest kuigi viimane asub lõuna pool, külmub ta talvel kinni.

Murmanskist lääne pool, Norra piiril asub Petsamo (Petšenga) rajoon. See on põline vene maa-ala. Pärast meie võitu Suures Isamaasõjas andis Soome Petsamo rajooni Nõukogude Liidule tagasi ja see läks VNFSV koosseisu.

Petsamo rajoonis toodetakse nikli- ja taastatakse niklisulatamistehast.

Leningrad. VNFSV loodeosas, seal, kus Neeva jõgi suubub Soome lahte, asub Leningrad. Leningrad on kõigile meile nõukogude inimestele kallid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni hällina.

Leningradis asub Nõukogude Liidu suurim sadam. Leningrad on ülisuur tööstuskeskus, siin on palju tehaseid, mis toodavad mitmesuguseid keerukaid masinaid ja merelaevu. Siin on ka palju kergetööstuse käitisi, mis toodavad kõrgeväärtuslikku riidet, jalatseid ja trikotaaži.

Leningradi tööstus on rikas kvalifitseeritud inseneride ja tööliste kaadritest. Stalinlike viisaastakute jooksul etendas ta tähtsat osa võitluses Nõukogude Liidu majandusliku sõltumatuse eest. Leningradi tehased omandasid esimestena eesrindliku tehnika ja andsid riigile keerukaid masinaid ja kõrgesordilisi tooteid. Siin ehitati näiteks meie esimene traktor, esimene turbogeneraator ja esimene bluuming. Leningradi töölised omandasid eesrindliku tehnika bolševike partei juhtimisel.

Leningrad on meie maa silmapaistev kultuurikeskus. Siin on palju haruldasi muuseume, ligikaudu 50 kõrgemat õppeasutust, kuni 150 teaduslikku uurimisasutust.

Sõja ajal tahtsid sakslased seda linna näljaga suretada, seda suursugust linna põlvili suruda. Kuid ta ei vankunud kõige raskemates blokaadi ja lakkamatute tulistamiste tingimustes, vaid võitles kangelaslikult ja võitis.

Praegu taastub Leningrad kiiresti. Enamik tehaseid ja vabrikuid töötab juba. 1946. aasta keskpaiku oli Leningradis ehitatud 1,7 miljonit ruutmeetrit elamispiinda.

Vaenlane laastas kogu Leningradi oblasti Viiburist Tihvini. Volhoviis valmistati Tihvini boksiitidest alumiiniumi. Paljudes kohtades töödeldi metsa ja toodeti paberit. Oblasti kolhoosid ja sovhoosid andsid enne sõda palju aedvilja ja piima. Okupandid hävitasid kõik ja nüüd taastatakse see uuesti. Näiteks Volhovi alumiiniumikombinaat on juba taastatud ja töötab jälle.

Lääneosa. Balti mere lõunakaldal asub Kaliningradi oblast, mis kuulub VNFSV koosseisu. Kaliningradi nimetati varem Königsbergiks. Königsbergi piirkond kuulus kuni Suure Isa-maasõjani Saksamaa osana Ida-Preisi piiridesse. Varematega aegadel olid need slaavlaste maa-alad, kuid sakslased vallutasid ja saksastasid need hiljem. Siin löid nad baasi kallale-tungiks meie kodumaale, siit saadeti korduvalt saksa rööv-vallutajate jõuke itta. Pärast Nõukogude Armee kangelas-likku võitu ja fašistliku Saksamaa purustamist läksid Königsbergi linn ja Königsbergi piirkond Nõukogude Liidule. Seejuures sai meie maa suurepärase mittekülmuva sadama Balti mere lõunaosas. Bolševike partei ja Nõukogude riigi silmapaistva tegelase Mihhail Ivanovitš Kalinini mälestuse jäädvustamiseks nimetati Königsbergi linn 1946. aasta suvel ümber Kaliningradiks. Praegu seda linna ja sadamat ehitatakse üles. Juba töötavad nõukogude tööstuskäitised. Siia oblastisse asuvad elama nõukogude inimesed.

VNFSV lääneoblasteis — Smolenski, Velikije Luki, Kalinini, Kaluga, Pihkva, Novgorodi ja Brjanski oblastis on leetmullane pinnas ja jahe niiske suvi. Sellistes tingimus-tes kasvab lina hästi. Siin külvatakse seda rohkem kui kogu Lääne-Euroopas. Maapinna viljarikkaks muutmiseks külva-takse pärast lina ristikheina, mis laiendab söödabaasi piima-karja kasvatamiseks.

Lina külvamine ja töötlemine on nõukogude võimu ajal suuremalt jaolt mehhaniseeritud. Töötavad linakülvajad,

linakitkujad ja kolkimise ning ropsimise agregaadid. Bežetskis ehitatakse suurt tehast linakasvatuseks vajalike masinate jaoks.

Saksa okupatsiooni ajal sai linakasvatus väga tugevasti kannatada — tugevamini, kui paljud muud põllumajandusharud. Praegu on meie ülesanne linakasvatus taastada ja seda edasi arendada.

VNFSV lääneoblasteis on aja kestel kujunenud kaks suurt tööstuskeskust: üks põhjas, vaguniehituse ja puuvillriide linnas, Kalininis, ning teine lõunas, Brjanski ümbruses, kus on arenenud metsatöötlemis-, kalevi- ja silikaaditööstus ning masinaehitus, mida esindas varem ainult Bežetski suur veduritehas. Stalinlike viisaastakute jooksul on nende keskuste tööstus rikastunud ja laienenud. Tööstus on arenenud ka teistes linnades.

Hitlerlased purustasid metsikult VNFSV läänerajoonide linnu ja asulaid. Saksa röövvallutajad põletasid külad, lasksid õhku linnad ja tehased. Kõik see tuleb nüüd pingerikka tööga varemetest üles ehitada. Juba taastuvad linnad ja hakkavad tööle tehased; tekivad terved uued asulad. Kolme aasta jooksul on VNFSV lääneosas üle 3 miljoni inimese muldonnidest äsja ehitatud majadesse elama asunud.

Vana tööstuskeskus. Keset VNFSV Euroopa-osa, Moskva ümbruses, asub vana tööstuskeskuse piirkond, kus kõige esmalt tekkis vene tööstus. Siia kuuluvad Moskva, Jaroslavli, Ivanovo, Kostroma, Vladimiri, Tuula ja Rjasani oblast. See kõige vanem tööstusrajoon muutus stalinlike viisaastakute jooksul kogu meie maa sotsialistliku rekonstrueerimise kantiks, varustades teisi NSV Liidu rajoone seadeldiste ja kvalifitseeritud kaadritega.

Lenini-Stalini partei poliitika tulemusena on kesk-tööstusrajooni ilme nõukogude võimu ajal suuresti muutunud. Varem ta tootis peamiselt riiet. Praegu toodetakse siin nagu varemgi palju riiet, eriti Ivanovos, Jaroslavlis, Orehhovo-Zujevos ja Šujas. Kuid seejuures on Jaroslavli, Podolskisse, Štšerbakovi (endine Rõbinsk) ja paljudesse teistesse linnadesse rajatud stalinlike viisaastakute jooksul ka masina- ja keemiatahased.

Kasvav tööstuskeskus vajab palju kütteainet. Varem veeti see peaaegu kõik kaugelt: süsi tuli Donbassist ja nafta Ba-

kuust. Ka nüüd veetakse palju kütteainet kohale kaugelt, kuid suur osa sellest toodetakse juba koha peal — turbamassiivides ja Moskva-lähedases pruunsöebasseinis, mis asub Tuula rajoonis.

Moskva-lähedases basseinis on peaaegu kõik kaevandused ehitatud pärast revolutsiooni. Nõukogude insenerid on leiutanud erilised ahjud selle suhteliselt kehva ja tuhase söe põletamiseks. Selle söega töötavad võimsad elektrijaamad, seda kasutatakse ka toorainena lämmastikkeemias.

Moskva-lähedane bassein sattus 1941. aastal saksa okupantide kätte ja purustati nende poolt tugevasti. Kuid sakslased kihutati siit kiiresti minema, kaevandused taastati ja bassein on hakanud tootma palju rohkem sütt, kui ta tootis enne sõda.

Keskuse energeetikabaasi tugevdamiseks ehitati stalinlike viisaastakute jooksul Volgale hüdroelektrijaamad Ivankovi, Ugliši ja Štšerbakovi juurde. Need andsid voolu Moskva energeetikasüsteemile, ühele suurimaist energeetikasüsteemidest kogu Euroopas.

Vana tööstuskeskuse kolhoosid ja sovhoosid varustavad tema rohkearvulist linnaelanikkonda toiduainetega — aedvilja, kartuli, piima ja lihaga.

Moskva. See suur linn asub keset VNFSV keskrajooni. Moskva on Nõukogude Liidu ja ühtlasi ka Vene föderatsiooni pealinn.

See on meie kodumaa suurim tööstuskeskus. Suure Isamaasõja eel andis Moskva peaaegu kaks korda nii palju tööstustooteid kui 1913. aastal kogu tsaari-Venemaa. Moskva tehaste ja vabrikute toodangu maht kasvas selle aja kestel kakskümmend üks korda. Moskva toodab ühe viiendiku kogu VNFSV tööstustoodangust.

Nõukogude võimu ajal muutus Moskva tööstus suuresti. Varem domineerisid siin tekstiilvabrikud, metallitöötlemine oli vähem arenenud. Viisaastakute jooksul kerkisid pealinnas tohutud uued tehased keeruliste ja täpsete masinate ehitamiseks, elektrotehnika- ja keemiatehased. Rasketööstus hakkas andma rohkem toodangut kui kergetööstus. Revolutsiooni eel moodustas rasketööstuse toodang vähem kui veerandi kogu Moskva tööstustoodangust, Suure Isamaasõja eel aga juba rohkem kui poole.

Uus Moskva toodab kõigepealt tööpinke ja autosid, kuul-laagreid ja elektriveokeid, elektriseadmeid ja tööriistu, kemi-kaale ja keerulisi aparaate. Ta annab ka palju tekstiiltooteid ja pudukaupu. Stalinlike viisaastakute jooksul kasvas Moskv-s suur polügraafia-, õmblus-, jalatsi- ja toiduainetetööstus. Moskva muutus riigikaitselise tähtsusega tööstuse tähtsamaks keskuseks.

Stalinlike viisaastakute kestel tekkisid Moskv-s kaugkütte-keskjaamad. Need annavad mitte ainult elektrivoolu, vaid soojendavad ka kortereid ja kaitisi.

Moskva on suurim linn NSV Liidus: siin elas 1939. aastal 4 137 000 inimest.

Revolutsioonieelne Moskva oli kitsas ja halvasti ehitatud linn; stalinlike viisaastakute vältel on ta tundmatuseni muu-tunud. 1935. aastal võeti vastu seltsimees Stalini juhtimisel väljatöötatud Moskva rekonstrueerimise üldplaan. See säili-tab ajaloo kestel kujunenud linna radiaal-ringikujulise skeemi, kuid määrab kindlaks kvartaalide ja tänavate põhja-liku ümberplaneerimise ja uue hoonestamise.

Paljud linna tänavad on laiendatud ja asfaldiga kaetud; väikeste ühekorruseliste majade asemele on kerkinud kõrged, ilusad hooned. Üle kolmekorruseliste majade arv on Moskv-s kasvanud peaaegu kahekordseks. Pealinn on saanud üle 6 miljoni ruutmeetri elamispinda. Ainuüksi uusi koolimaju on Moskv-s ehitatud ligi neljasaja ümber. Üle Moskva jõe on ehitatud uued laiad sillad. On ehitatud parim metroo maailmas, mille jaamad sarnanevad allmaa lossidega. Seltsi-mees Stalini algatusel ehitati Moskva—Volga kanal ja suure vene jõe vesi hakkas voolama Kremli müüride ääres. Moskva sai sellega sügavat veeteed mööda ühenduse Volgaga — riigi tähtsaima tuiksoonega — ja ka Volga vett veevärgile.

On ehitatud üle 800 kilomeetri pikkune gaasijuhe Saraa-tov—Moskva. Volgamaal avastatud gaas voolab juba pea-linna.

Moskva on meie maa suurim kultuurikeskus. Siin töötab NSV Liidu Teaduste Akadeemia, Nõukogude Liidu suurim teaduslik asutus. Moskv-s asuvad üle maailma kuulsad teat-rid, muuseumid ja raamatukogud. Riigi kõigist nurkadest tuleb siia inimesi õppima ja kõigisse Nõukogude Liidu nur-

kadesse saadab Moskva laiali arste, insenere, pedagooge, teaduslikke töötajaid. Siin antakse välja palju ajalehti ja raamatuid.

Tohutuis tiraažides trükitakse Moskvas Lenini ja Stalini teoseid. Moskva on eesrindliku kultuuri ülemaailmse tähtsusega keskus ja sotsialistliku teaduse kolle.

Moskva on Nõukogudemaa poliitiline keskus, meie suure kodumaa süda. Moskvas peavad rahva poolt valitud saadikud NSVL Ülemnõukogu ja VNFSV Ülemnõukogu istungeid. Moskvas võetakse vastu meie riigi seadused. Kremlis töötab Nõukogude valitsus eesotsas seltsimees Staliniga.

Moskvas tulevad kokku Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei kongressid, Moskvas asub Lenini-Stalini suure partei — ÜK(b)P — Keskkomitee.

Keset Moskvat, kõrgel jõe kaldal seisab vana Kreml. Teda ümbritseb punane hambuline müür, tema torne kroonivad viienurksed rubiintähed. Kremli müüride juures laiub Punane väljak, siia on püstitatud bolševike partei ja Nõukogude riigi rajaja Vladimir Iljitš Lenini mausoleum.

3. SUUR VENE RAHVAS

Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik seisab nõukogude liiduvabariikide peres esikohal mitte ainult rahvamajanduse võimsuselt, vaid ka elanike arvult. Siin elas 1939. aasta rahvaloenduse andmeil 109,3 miljonit inimest — üle poole kogu Nõukogude Liidu elanikest.

VNFSV on paljurahvuseline riik. Tema territooriumil elavad kümned mitmesugused rahvused. Kõik nad on üheõiguslikud, kõik nad kasutavad ühtlaselt elustava leninlik-stalinliku rahvuspoliitika hüvesid, mis tagab neile majanduse ja kultuuri vaba ning igakülgse arenemise võimaluse.

Vene föderatsioonis paistavad rahvusliku koosseisu erilise komplitseeritusega silma Volgamaa ja Põhja-Kaukaasia. Volgamaal elavad peale venelaste tatarlased, marid, tšuvašid ja mordvalased, Põhja-Kaukaasias aga osseedid, kabardiinid, lezgiinid, avaarid, andid, lakid, adõgeed ja tšerkessid.

VNFSV Euroopa-osa põhjapiirkonnas elavad peale venelaste komid, Uurali läänepoolset veerul baškiirid ja udmur-

did, Siberis jakuudid, burjaadi-mongolid, hakassid ja oiroodid. Taiga ja tundra suurtel avarustel elavad põhjarahvad — laplased, neenid, evenkid, nõmõlaanid (korjakid), luoravetlaanid (tšuktšid) jt. Kaug-Idas elutsevad nanaid, nivhid ja unangaanid.

VNFSV-s on kõige rohkem venelasi. Vene rahvas on selles vabariigis kõige rohkearvulisem. Ta moodustab neli viiendikku Vene föderatsiooni elanikkonnast.

Kõigis meie vennalikes liiduvabariikides elab palju venelasi. Suur vene rahvas on mitte ainult VNFSV-s, vaid ka kogu Nõukogude Liidus kõige rohkearvulisem rahvas.

Vene rahvas on juhtivaks jõuks kõigi Nõukogude Liidu rahvaste hulgas.

Suur vene rahvas on oma palju sajandeid kestnud ajaloo jooksul oma kangelasliku, ennastsalgava võitlusega korduvalt päästnud meie maa orjastamisest ja kaitsnud tema sõlumatust.

On teada ka niisugused faktid, kus suur vene rahvas tõusis oma kodumaa kaitseks ja sulges tee võõramaistele röövvalutajatele teistesse maadesse, päästes sellega nende rahvad orjastamisest.

XIII sajandi esimesel poolel tõusis vene rahvas vürst Aleksander Nevski juhtimisel rinnaga kaitsma oma kodumaad ja peatas saksa röövvalutajate edasitungi itta.

Vene rahvas pidas XIII—XV sajandil vastu mongoli-tatari röövvalutajatega peetud pikas ennastsalgavas võitluses, mis kestis üle 200 aasta. Tatari ike, nagu kirjutas Marx, rõhus mitte ainult rahvast, vaid „solvas ja kurnas tema ohvriks muutunud rahva hinge“. Vaenlastel ei õnnestunud orjastada vene rahvast. Vene rahva kangelaslike pingutuste tulemusena heideti ära häbistav ike.

XVII sajandi algul astusid vene inimesed võitlusse meie kodumaale tunginud poola avantüristide vastu. Minini ja Požarski juhtimisel moodustati rahvakaitsevägi, kes purustas poola röövvalutajad ja kihutas nad meie maa piiridest välja.

Sama saatuse osaliseks sai XVIII sajandi algul toleaja kohta võimas Euroopa riik Rootsi. Kuulsas Poltaava lahingus 1709. aastal purustasid vene väed Peeter I juhtimisel

„võitmatu“ väejuhi Karl XII sõjaväe. Rootsi jõud ja tähtsus, kirjutas Engels, „langesid just selletõttu, et Karl XII tegi katse tungida Venemaale; sellega ta hukutas Rootsi ja näitas kõigile Venemaa kõigutamatus“.

Hiilgava lehekülje maailmaajalukku kirjutas vene rahvas oma võrratute kangelastegudega võitluses Napoleoni vastu. Selles raskes sõjas ilmnesis vene rahva mitmekülgsed anded, tema püsivus, vastupidavus, kannatlikkus, visadus ja valmisolek ohverdada kõik kodumaa päästmiseks.

Napoleon oli alistanud peaaegu kõik Euroopa riigid ja tungis üle poolemiljonilise sõjaväega Venemaale. Ta unistas maailma valitsemisest. Kuid vene sõjavägi kuulsa väepealiku Kutuzovi juhtimisel purustas Napoleoni sõjaväe. Vene rahvas, võideldes ses sõjas oma kodumaa sõltumatuse eest, kaitses mitte ainult oma isamaad, vaid päästis ka Euroopa Napoleoni ülemvalitsusest.

„Ei,“ kirjutas Tšernõševski „venelased esinevad poliitilises ajaloos mitte röövvalutajatena ja röövlitena nagu hunnid ja mongolid, vaid päästjatena“.

Võitluses oma olemasolu eest iseseisva rahvana on vene rahva hulgast kerkinud esile rida hiilgavaid väejuhte: regulaarsõjaväe ja laevastiku looja Peeter I, armee andekad väeülemad ja organisaatorid Rumjantsev, Suvorov ja Kutuzov.

Vene inimesed on andnud väga palju maailma kultuurile. Pole ühtki teadus-, kunsti- ja kultuuriala, mida vene inimene pole rikastanud oma geeniusega. Ajalugu on täiesti kinnitanud Lomonossovi sõnu, et „Venemaa võib sünnitada omi Platoneid ja vilka vaimuga Newtonid!“

Vene rahva hulgast on kerkinud siisugused suurepäraseks teadlased nagu geniaalne õpetlane ja poeet Mihhail Lomonossov, matemaatik Lobatševski, füüsikud Stoletov ja Lebedev, keemik Mendelejev, raadio leiutaja Popov, loodusteadlane Timirjazev, bioloog Metšnikov, füsioloogid Setšenov ja Pavlov, kirurg Pirogov ja paljud teised.

Vene ilukirjandus asub õigusega maailmakirjanduses juhtival kohal. Meie rahva uhkuseks on sellised kuulsad poeedid ja kirjanikud nagu Puškin, Lermontov, Gogol, Turgenev, Dostojevski, Gontšarov, L. N. Tolstoi, Nekrassov, Saltõkov-Štšedrin, Tšehhov, Gorki, Majakovski, A. N. Tolstoi jt.

Suurepäraseid teoseid on loonud vene heliloojad Glinka, Balakirev, Borodin, Mussorgski, Rimski-Korsakov, Tšaikovski ja Rahmaninov.

Vene teatrikunst on alati olnud kuulus üle maailma.

Hiilgavaid teoseid kujutava kunsti alal on andnud kunstnikud Rubljov, Kramskoi, Aivazovski, Vereštšagin, Levitan, Vasnetsov, Repin, Surikov, Serov jt.

Piiritu armastus oma rahva ja kodumaa vastu ning kõrged üldinimlikud ideaalid on juhtmotiivideks vene rahvusest silmapaistvamate inimeste loomingus. Neid esile tõstnud ja kuulsaks teinud rahvalt ammutasid nad oma jõu. Rahvale andsid nad oma teadmised ja võimed.

Vene töörahvas on alati esinenud võitlejana kõigi meie maal elavate rahvaste vabaduse ja iseseisvuse eest ja seepärast kuulus talle alati rõhutatud rahvaste töörahva toetus ja austus.

Juba ammu, XVII ja XVIII sajandi stiihilistes rahvaülestõusudes, mida juhtisid Ivan Bolotnikov, Stepan Razin, Kondrati Bulavin ja Jemeljan Pugatšov, tõusid koos vene rahvahulkadega võitlusse rõhujate vastu mordvalased, marid, baškiirid, tatarlased, tšuvašid, udmurdid ja teised rahvad. See ühine võitlus aitas kaasa mitmesugusest rahvusest töörahvahulkade lähenemisele, lõi nende revolutsioonilised traditsioonid ja kindlustas vene rahva juhtivat osa.

Tsaari-Venemaa rohkearvulised rahvused nägid vene rahvas järjekindlat võitlejat rahvusliku rõhumise ja tsarismi vastu, kogu töörahva vabastamiseks rahvuslikust survest ja klassirõhumisest.

Rahvastevahelise vaenu poliitika, mida ajasid valitsevad klassid tsaari-Venemaal, ühe rahva teise kallale ässitamise poliitika kutsus alati esile otsustava protesti eesrindlike vene inimeste poolt.

Nad esinesid rõhutatud rahvaste kaitsjatena ja kõigi Venemaa rahvaste mõtete ja igatsuste väljendajatena. Lenin kirjutas sellest vene rahva eesrindlike inimeste võitlusest rõhujate vastu:

„Me oleme uhked selle üle, et see vägivald on esile kutsunud vastulöögid meie seast, suurvenelaste seast, et sellest keskkonnast on tõusnud Radištšev, dekabristid ja 70. aastate revolutsionäärid-raznotšinetsid, et suurvene töölisklass lõi

1905. aastal võimsa revolutsioonilise massipartei, et suurvene talumees hakkas samal ajal saama demokraadiks, hakkas kukutama pappi ja mõisnikku.“

Vene rahva eesrindlikud esindajad on olnud alati tulised patrioodid. Nad on töötanud oma kodumaa hüvanguks ning tõstnud tema võimsust ja kuulsust. Vene rahva parimad pojad on võidelnud töörahva vabastamiseks feodaalmõisnike ikkest, tema majandusliku ja poliitilise vabastamise eest ja isevalitsusliku ning kodanlik-feodaalse korra kukutamise eest Venemaal.

Suurt progressiivset osa on etendanud niisugused silmapaistvad revolutsionäärid-demokraadid nagu Belinski, Herzen, Tšernõševski ja Dobroljubov. Need XIX sajandi vene filosoofia klassikud avaldasid viljakat mõju mitte ainult vene, vaid ka maailma kultuurile. Nad valmistasid pinda marksismi levimisele Venemaal. Suurim teene marksismi levitamise alal Venemaal on Plehhanovil. Karl Marx kirjutas 1882. aastal: „Venemaa kujutab endast revolutsioonilise liikumise eesrindlikku väesalka Euroopas“.

XX sajandi alguseks kandus ülemaailmse revolutsioonilise liikumise keskus Venemaale, kes oli kõigi imperialismi vastuolude sõlmpunktiks. „Venemaa oli“, seltsimees Stalini sõnade järgi, „revolutsioonist rasedam kui ükski teine maa, ja ainult tema oli seetõttu võimeline neid vastuolusid revolutsioonilisel teel lahendama“.

Vene rahva hulgast tõusis inimkonna geenius Vladimir Iljitš Lenin. Venemaa oli leninismi kodumaaks. Leninism on vene ja maailma kultuuri kõrgeim saavutus. Leninismis on geniaalselt üldistatud kogu rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise kogemused. Lenini-Stalini õpetus on internatsionaalne, see avaldab väga suurt mõju kogu ühiskondliku liikumise arenemisele. Lenin ja Stalin asutasid Venemaal kõige revolutsioonilisema partei maailmas — bolševike partei. Nad relvastasid selle partei tervikliku teadusliku maailmavaatega, suure revolutsioonilise teooriaga.

Isevalitsuse reaktsiooniline poliitika ei suutnud takistada vene ühiskonna progressiivsete ideede tungimist meie maa rõhutatud rahvaste hulka. Need ideed äratasid mahajäänud rahvaste teadvuse ja viisid nad võitlusse rahvusliku, majandusliku ja poliitilise rõhumise vastu.

Bolševike partei näitas selle võitluse teid ja eesmärke. Tema juhtimisel seisis vene proletariaat paljurahvuselise Venemaa töörahvahulkade võitluse eesotsas ja viis need proletaarsete revolutsioonile.

Juba revolutsioonilise töölisliikumise koidikul, 1894. aastal kirjutas Lenin prohvetlikult sellest, et „tõustes kõigi demokraatlike elementide etteotsa, kukutab vene **tööline** absolutismi ja viib vene proletariaadi ... avaliku poliitilise võitluse kõige lühemat teed mööda **võidukale kommunistlikule revolutsioonile**“. Seda Lenini geniaalset ennustust kinnitas täielikult Venemaa kogu järgnev ajalooline arenemiskäik.

Vene töölisklass juhtis kolme revolutsiooni: 1905. aasta kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni, kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni 1917. aasta veebruaris ja sotsialistlikku revolutsiooni 1917. aasta oktoobris. Bolševike partei juhtimisel aitas vene töölisklass koos vene töötava talurahvahulkadega teisi meie maa rahvaid hävitada absolutismi, vabandekspluateerijate rõhumisest, kehtestada nõukogude võimu ning seda kaitsta ägedas võitluses välismaiste interventide ja sisemise kontrerevolutsiooni vastu.

Võitluses tsarismi ja kodanlik-feodaalse korra vastu Venemaal kujunesid meie maal selle suure rahvastevahelise sõpruse alused, mis nüüd nõukogude võimu tingimustes on õitsele lõõnud ja tugevnenud, muutudes sotsialistliku riigi võimaks jõuks.

Nagu eelnevatelgi aastatel, nii sammus vene rahvas ka rahuliku sotsialistliku ülesehitustöö aastail kõigi teiste NSV Liidu rahvaste eesotsas. Ta aitas vennalikult kõiki Nõukogude Liidu mahajäänud rahvaid oma majandust ja kultuuri üles ehitada.

Vene rahva poolt loodud Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik on olnud kõigile meie maa rahvastele riikliku korralduse eeskujuks. VNFSV sai selleks tuumaks, mille ümber kujunes vankumatu paljurahvuseline sotsialistlik riik — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit. „On vabade riikide võitmatu Liidu loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.“

1941. aastal tungisid reetlikult Nõukogude Liidu kallale saksa fašistlike röövvallutajate väe jõud. Suure Sotsialist-

liku Oktoobrirevolutsiooni võidud ja nõukogude rahva elu olid hädaohus. Kogu meie rahvas tõusis võitluseks vaenlase vastu.

Nõukogude Liidu rahvad saavutasid selles sõjas ülemaailmse tähtsusega ajaloolise võidu. Võitluses saksa fašistide ja jaapani imperialistide vastu kaitsesid nad mitte ainult oma sotsialistliku isamaa au, vabadust ja iseseisvust, vaid vabastasid ka paljud Euroopa riigid fašistlikest orjastajatest ning päästsid maailma tsivilisatsiooni. Peamine ja otsustav osa selle võidu saavutamisel kuulub suurele vene rahvale, kes ilmutas võrratut mehisust ja kangelaslikkust, vaprust ja vastupidavust. Vene rahva võimsus ilmus maailma ette kogu oma suuruses. Vene rahva poolt sooritatud suured kangelas-teod tõstsid ta maailma kuulsuse tipule. Ta sai üldise tunnustuse kui rahvas-kangelane.

Seltsimees Stalin oma sõnavõtus Kremli Punaarmee väejuhtide auks korraldatud vastuvõtul 24. mail 1945 ütles, et vene rahvas „on kõige silmapaistvam rahvus kõigist Nõukogude Liidu koosseisu kuuluvaist rahvustest“, et tal on säärased suurepärasead omadused nagu „selge mõistus, kindel iseloom ja kannatus“, et vene rahvas „pälvis selles sõjas üldise tunnustuse kui Nõukogude Liidu juhtiv jõud kõigi meie maa rahvaste seas“.

Ajutised ebaõnnestumised rindel sõja esimesel perioodil ei kõigutanud tema usku lõplikusse võidusse ega tema piiratud usaldust oma valitsuse vastu.

„Ning see vene rahva usaldus Nõukogude valitsuse vastu“, ütleb seltsimees Stalin, „osutus selleks otsustavaks jõuks, mis kindlustas ajaloolise võidu inimkonna vaenlase üle — fašismi üle“.

Saavutanud võidu Suures Isamaasõjas, asusid Nõukogude Liidu rahvad uuesti rahulikule loovale tööle. Nad sammuvad klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt järk-järguliselt kommunismile ülemineku teed mööda. Sellel meie ajaloolise arenemise etapil sammub vene rahvas, nagu varemgi, NSV Liidu rahvaste sõbraliku pere eesotsas.

4. VENE NFSV MOODUSTAMINE

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena kukutati 1917. aastal kapitalistide ja mõisnike võim meie maal. Kogu riigivõim läks tööliste, soldatite ja talurahva saadikute nõukogude kätte, kes saidki uue riigivõimu organiteks, proletariaadi diktatuuri organiteks.

II Ülevenemaaline Nõukogude Kongress võttis 7. novembril (25. oktoobril) 1917 vastu esimesed nõukogude võimu dekreedid: maa- ja rahudekreedi. Kongress moodustas esimese Nõukogude valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu — eesotsas V. I. Leniniga.

Eraldi loodud Rahvusasjade Rahvakomissariaadi juhtimine usaldati Lenini lähemale võitluskaaslasele seltsimees Stalinile. Juba see fakt ise, et seltsimees Stalin määrati rahvusasjade rahvakomissariks, kõneleb sellest suurest tähtsusest, mida bolševike partei osutas rahvusküsimusele.

Seltsimees Stalin töötas läbi „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni“, mis avaldati 16. (3.) novembril 1917 Lenini ja Stalini allkirjaga. Deklaratsioonis kehtestasid miljonite töörahvahulkade põlised unistused: selle ajaloolise dokumendiga fikseeriti rahvaste poliitilise ebavõrdsuse kaotamine.

Deklaratsioon kuulutas välja kõigi Venemaa rahvaste võrdsuse ning nende õiguse vabaks enesemääramiseks kuni lahkulöömiseni ja iseseisva riigi loomiseni ning kõigi ja igasuguste rahvuslike ja rahvuslik-usuliste eesõiguste või kitsenduste kaotamise.

Juba oma tekkimise esimestest päevadest alates asus nõukogude võim töörahva rõhumise vahendina kasutatud vana kodanliku riigimasina purustamisele ja uue riigiaparaadi loomisele.

1917. aasta novembri ja detsembri jooksul võeti Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee (ÜKTK) ja Rahvakomissaride Nõukogu poolt vastu rida tähtsaid dekreete ja määrusi: seisuste ja tsiviilauastete kaotamisest, töölikontrolli kehtestamisest tootmise üle, pankade natsionaliseerimisest, vana kodanlik-feodaalse kohtu kaotamisest jm.

Lenini ja Stalini poolt väljatöötatud ning III Ülevenemaalise Nõukogude Kongressi poolt 31. (18.) jaanuaril 1918 kinnitatud „Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste dekla-

ratsioon“ tegi kokkuvõtte sotsialistliku riigi ülesehitustöö esimesest etapist ja fikseeris seadusandlikus korras kõik nõukogude võimu saavutused Oktoobrirevolutsiooni hetkest alates.

Deklaratsioon kuulutas vabariigi poliitiliseks aluseks nõukogud, kellele läks kogu võim keskuses ja kohtadel.

Ta kuulutas nõukogude võimu põhiülesandeks ekspluataatorite vastupanu halastamatu mahasurumise, inimese iga-suguse ekspluateerimise inimese poolt likvideerimise, ühiskonna klassideks jagunemise täieliku kaotamise ja sotsialistliku ühiskonna kehtestamise.

Deklaratsioon teatas nõukogude võimu püüdest „luua tõesti vaba ja vabatahtlikku, ning järelikult seda täielikumat ja kindlamat kõigi Venemaa rahvustest töötavate klasside liitu“. Ta andis igast rahvusest tööliste ja talupoegadele õiguse vastu võtta iseseisva otsuse Nõukogude Venemaa koosseisu kuulumise küsimuses.

Samal kongressil võeti vastu määrus „Vene vabariigi föderaalsetest asutustest“. See määras kindlaks riigi kõrgemate võimuorganite struktuuri ja õigused.

Ülevenemaaline Nõukogude Kongress kuulutati kõrgeimaks võimuorganiks, kongresside vaheajal aga — Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee (ÜTKK). Vene föderatsiooni valitsuseks kuulutati Rahvakomissaride Nõukogu (RKN).

Võimuorganiteks kohtadel tunnustati tööliste, soldatite ja talurahva saadikute nõukogud, kes pidid otsustama kõik kohapealsed asjad.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena tekkinud uus, sotsialistlik riik nimetati Vene Nõukogude Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Vabariik rajati temas vabatahtlikult ühinenud rahvaste föderatsiooni (liidu) ja kõigi rahvaste täieliku üheõigusluse põhimõttel. Sellega erines nõukogude föderatsioon põhjalikult kodanlikest paljurahvuselistest riikidest, mis põhinevad väikerahvaste alistamisel ja rõhumisel.

VNFSV väljakuulutamine viis lõpule sotsialistliku riigi ülesehitamise esimese ajajärgu. Kuigi VNFSV kuulutati sotsialistlikuks vabariigiks, ei tähendanud see veel sugugi seda, et nõukogude ühiskonna tolleaegne majanduslik struktuur oli juba sotsialistlik. Sotsialistliku vabariigi väljakuulutamine

rõhutas seda, et riik on asunud sotsialismi teele ja see väljendas meie veendumust, et sotsialismi võit on kindlustatud. Lenin ütles oma kõnes III Ülevenemaalisel Nõukogude Kongressil, et me teame „...kui raske on tee, mis viib kapitalismilt sotsialismile, kuid me oleme kohustatud ütlema, et meie Nõukogude vabariik on sotsialistlik, sest me oleme asunud sellele teele, ja need sõnad ei jää tühjadeks sõnadeks“.

III Ülevenemaaline Nõukogude Kongress tegi Ülevenemaalisele Kesktäitevkomiteele ülesandeks VNFSV konstitutsioon välja töötada. Lenin ja Stalin olid selle esimese Nõukogude Konstitutsiooni autorid. Selle aluseks oli kaks Lenini ja Stalini poolt väljatöötatud ajaloolist dokumenti: „Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon“ ja määrus „Vene vabariigi föderaalsetest asutustest“. Peale selle töötas seltsimees Stalin konstitutsioonikomisjoni jaoks välja teesid „Vene Nõukogude Vabariigi föderatsiooni tüübilt“ ja „Vene Sotsialistliku Föderatiivse Vabariigi Konstitutsiooni üldised põhialused“. Koostatud konstitutsiooni projekt vaadati läbi VK(b)P Keskkomitee komisjoni poolt, mille esimeheks oli Lenin.

V Ülevenemaaline Nõukogude Kongress võttis 10. juulil 1918 ühel häälel vastu VNFSV Konstitutsiooni. Kongress kirjutas oma otsuses: „III Ülevenemaalise Nõukogude Kongressi poolt 1918. aasta jaanuaris kinnitatud töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon koos V Ülevenemaalise Nõukogude Kongressi poolt kinnitatud Nõukogude Vabariigi Konstitutsiooniga moodustavad Vene Sotsialistliku Föderatiivse Nõukogude Vabariigi ühtse põhiseaduse“.

Milles seisis VNFSV esimese Konstitutsiooni põhiolu?

Konstitutsioon fikseeris seadusandlikult riigis kehtestunud proletariaadi diktatuuri. Ta rõhutas, et proletariaadi diktaatori aluseks on tööliste ja talupoegade liit töölisklassi juhtimisel.

See töölisklassi juhtiv osa fikseeriti ka sellega, et Konstitutsioon andis töölisklassile teatud eelised valimisõigustes. Nii näiteks oli ülevenemaalise nõukogude kongressi saadikute valimistel linna nõukogudele kindlaks määratud norm — 1 saadik 25 000 valija kohta, kubermangu nõukogudele aga — 1 saadik 125 000 valija kohta.

Konstitutsioon jättis ekspluateerijad valimisõigustest ilma. Konstitutsiooniga fikseeriti kiriku lahutamine riigist ja kooli lahutamine kirikust.

Maa, maapõuevarad, metsad ja veed tunnistati kogu rahva varaks.

Konstitutsioon kuulutas pangad riigi omanduseks ja annuleeris tsaariaegsed võlad. Ta kinnitas nõukogude võimu poolt vastuvõetud seadused töölist kontrolli ja Rahvamajanduse Kõrgema Nõukogu kohta.

Pandi kehtima üldine töökohustus.

VNFSV esimeses Konstitutsioonis leidsid täieliku peegelduse nõukogude võimu rahvuspoliitika leninlik-stalinlikud põhimõtted.

Fikseerides seadusandlikult rasside ja rahvaste üheõigustluse, kuulutas Konstitutsioon lubamatuks igasugused eesõigused rahvusliku kuuluvuse järgi ning keelas igasuguse rahvaste rõhumise või nende õiguste kitsendamise.

Konstitutsioon fikseeris ka rahvahulkade demokraatlikud vabadused: koosolekute, trüki-, miitingute ja rongkäikude vabaduse. Ta tagas nende õiguste kasutamise sellega, et andis töörahva käsutusse materiaalsed vahendid (ruumid, trükikojad, paberi jm.).

Naistele anti meestega võrdsed õigused. Sõjaväelased said täielikud kodanikuõigused.

VNFSV riiklik korraldus põhines demokraatliku tsentralismi põhimõtteil: kõigi nõukogude valitavus alt kuni üles, alamate organite allumine kõrgematele ja nõukogude võimuorganite aruandluskohustus oma valijate ees. Valijatele anti õigus saadikut, kes ei täitnud nende käsundit, enne tähtaega ära kutsuda. Konstitutsioonis kindlaks määratud valimissüsteem kindlustas töörahva laialdase kaasatõmbamise riigi valitsemisse ja seadis kogu nõukogude tegevuse rahvahulkade kontrolli alla.

Konstitutsioonis märgiti, et Nõukogude riigi põhiülesandeks on sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine.

VNFSV esimene Konstitutsioon, mis kehtestas riigis nii-suguse ühiskondlik-poliitilise korra, mis oli sobiv ja kasulik laiadele töörahvahulkadele, oli juba siis demokraatlikemaks konstitutsiooniks maailmas.

5. VENE FÖDERATSIOONI OSA NSV LIIDU MOODUSTAMISEL

Pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu kujunesid endise Vene impeeriumi territooriumil peale Vene NFSV veel mitu iseseisvat nõukogude vabariiki: Ukraina, Valge-Vene, Gruusia, Aserbaidžani ja Armeenია vabariik.

Noortel nõukogude vabariikidel tuli oma olemasolu esimestest päevadest alates pidada ägedat võitlust sisemise kontrrevolutsiooni ja välismaiste imperialistlike riikide interventsiooni vastu. Kodusõja aastad olid karmide katsumuste aastaiks. Sise- ja välisvaenlaste vastu peetava relvastatud võitluse, samuti ka laostunud rahvamajanduse taastamise edu olenes nõukogude vabariikide jõupingutuste ühendamisest ja nende lähenemisest VNFSV-le.

Lenin ja Stalin kutsusid pidevalt kõiki meie maa rahvaid üles ühtsusele. Lenin viitas 1919. aastal kirjaskirjas Ukraina töölistele ja talupoegadele võidu puhul Denikini üle, et „...suurvene ja ukraina töölistel on tingimata tarvis tihedat sõjalist ja majanduslikku liitu, sest muidu „Entente'i“ kapitalistid... litsuvad puruks ja kägistavad meid ükshaaval“.

Kodusõja ajajärgul kerkisid esikohale sõjalise kaitse huvid. Seepärast võtsid nõukogude vabariikide vastastikused suhted algul sõjalis-poliitilise liidu kuju.

Keskuseks oli VNFSV. Temaga sõlmisid noored nõukogude vabariigid lepinguid ja kokkuleppeid ühiste sõjaliste operatsioonide, samuti ka rea majanduslike ürituste teostamise kohta.

1920. aasta detsembris sõlmiti töölis-talupoegade liiduleping Vene NFSV ja Ukraina NSV vahel. Selle lepingu järgi astusid mõlemad riigid omavahel sõjaliselt ja majanduslikku liitu. Ühendati sõja- ja mereasjade rahvakomissariaadid, kõrgemad rahvamajanduse nõukogud, väliskaubanduse, rahanduse, töö, side, posti ja telegraafi rahvakomissariaadid. Need rahvakomissariaadid läksid Vene NFSV Rahvakomissaride Nõukogu koosseisu ja neil olid oma volinikud Ukraina NSV Rahvakomissaride Nõukogus.

Valge-Vene Nõukogude Sotsialistlik Vabariik sõlmis samasuguse lepingu Vene NFSV-ga 16. jaanuaril 1921.

Taga-Kaukaasias tekkinud nõukogude vabariigid seadsid samuti jalule tihedad vastastikused suhted Vene NFSV-ga. 30. septembril 1920 sõlmiti leping sõjalis-majandusliku liidu kohta Vene NFSV ja Nõukogude Aserbaidžani vahel, 21. mail 1921 — Vene NFSV ja Nõukogude Gruusia vahel ning 1921. aasta septembris — Vene NFSV ja Nõukogude Armeenias vahel. Hiljem ühinesid need kolm Taga-Kaukaasia vabariiki Taga-Kaukaasia Nõukogude Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Pärast kodusõja võidukat lõpetamist kerkisid nõukogude vabariikide ette uued grandioossed ülesanded: likvideerida majanduslik laos, ühendada kõik rahva jõud sotsialismi ülesehitamiseks ja organiseerida tugev riigikaitse. Nende ülesannete lahendamine ei olnud igale vabariigile üksikult jõukohane. Küpses tungiv vajadus ühendada kõik nõukogude vabariigid ühtseks liitriigiks.

Seltsimees Stalin märkis hiljem kolm asjaolude gruppi, mis nõudsid niisugust ühinemist.

Esiteks olid need majanduslikud kaalutlused. Majanduslikud ressursid olid napid ja tuli kindlustada nende kõige ratsionaalsem kasutamine. Ühinema kutsus ka ajalooliselt kujunenud loomulik tööjaotus mitmesuguste rajoonide ja vabariikide vahel, Vene NFSV näiteks vajas Aserbaidžani naftat, Aserbaidžan aga Vene NFSV tööstuskaupu. Ühinemisele viis ka põhiliste liiklemisvahendite ühtsus, mis etendasid olulist osa majanduselusel.

Teiseks olid need välispoliitilised kaalutlused. Seltsimees Stalin viitas, et hoolimata kodusõja õnnelikust lõpptulemusest nõukogude vabariikide suhtes ei ole väliskallaletungi oht kadunud. „See oht“, ütles seltsimees Stalin, „nõuab seda, et meie sõjaline rinne oleks absoluutselt ühtne, et meie armee oleks tingimata ühtne“. Ühinemist nõudsid ka välispoliitika ja väliskaubanduse huvid.

Lõpuks tõukas nõukogude sotsialistlikke vabariike ühinemise teele nõukogude võimu klassi-iseloom ise. „Nõukogude võimu struktuur on niisugune, et ta, olles internatsionaalne oma sisemiselt olemuselt, kultiveerib massides igati ühinemise ideed, et ta ise tõukab neid ühinemise teele“ (Stalin).

Niisugused olid kolm gruppi asjaolusid, mis viisid Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamisele.

NSV Liidu I Nõukogude Kongressil 30. detsembril 1922 kinnitasid nelja vabariigi — Vene NFSV, Ukraina NSV, Valge-Vene NSV ja Taga-Kaukaasia NFSV — esindajad seltsimees Stalini kõne järgi deklaratsiooni ja lepingu NSV Liidu moodustamise kohta.

Nõukogude Liidu moodustamise aluseks oli tema koosseisu kuuluvate nõukogude vabariikide ühinemise täieliku vabatahtlikkuse põhimõte.

„Meie tahame v a b a t a h t l i k k u rahvaste liitu,“ kirjutas Lenin, „niisugust liitu, mis ei lubaks mingisugust ühe rahva vägivalda teise kallal, — niisugust liitu, mis oleks rajatud ... täielikult vabatahtlikule kokkuleppele“.

Vene NFSV oli selleks keskuseks, mille ümber ühinesid kõik nõukogude vabariigid. Just vene rahvas etendas otsustavat osa Nõukogude Liidu loomisel ja tugevdamisel.

NSV Liidu loomine oli leninlik-stalinliku rahvuspoliitika suur võit. Nõukogude Liit baseerus rahvaste sõpruse, nende vene rahva ümber koondumise ja ühinenud rahvaste vennaliku üksmeele kindlal alusel.

31. jaanuaril 1924 kinnitas NSVL II Nõukogude Kongress Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsiooni (Põhiseaduse).

Seoses Vene NFSV astumisega Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu koosseisu ja nende muutustega, mis olid riigis toimunud, tekkis vajadus teha olulisi muutusi 1918. aastal vastuvõetud Vene NFSV Konstitutsioonis, milles oli rida artikleid, mis peegeldasid juba läbikäidud võitlusetappi.

1925. aasta mais tuli kokku XII Ülevenemaaline Nõukogude Kongress. Sellel kongressil võeti vastu Vene NFSV uus Konstitutsioon.

Konstitutsiooni tekst oli viidud kooskõlla nende õigustega, mis NSV Liidu Konstitutsiooni järgi olid Vene NFSV-le liiduvabariigina ette nähtud. Muutus ka Vene NFSV Rahvakomissaride Nõukogu koosseis, sest seoses rea üleliiduliste rahvakomissariaatide moodustamisega langes ära vajadus mõnede rahvakomissariaatide olemasoluks vabariigis.

Nõukogude sotsialistlike vabariikide ühinemine nõukogude demokratismi põhimõtete alusel ühtseks liitriigiks liitis kõik rahva jõud võimsaks vooluks, mis tagas sotsialismi

eduka ehitamise ja riigi kaitsevõime tugevdamise. Kasvasid ja tugevnesid kõigi nõukogude rahvaste vastastikuse sõpruse ja vennaliku koostöö sidemed.

Nõukogude Liidu olemasolu kestel on tema koosseisus toimunud suuri muutusi. 1924. aastal moodustati läbiviidud rahvuslik-riikliku piirnemise tulemusena Kesk-Aasias Usbeki NSV ja Turkmeeni NSV, kes astusid NSV Liidu koosseisu liiduvabariigi õigustega. Usbeki NSV koosseisust 1929. aastal eraldunud Tadžikistan sai samuti iseseisvaks liiduvabariigiks NSV Liidu koosseisus. Seoses Taga-Kaukaasia föderatsiooni likvideerimisega kujundati 1936. aastal liiduvabariikideks ümber Gruusia NSV, Armeenia NSV ja Aserbaidžani NSV. Samal 1936. aastal eraldati Vene NFSV koosseisust Kasahhi ja Kirgiisi autonoomsed vabariigid ja need astusid NSV Liidu koosseisu liiduvabariikidena.

1936. aasta lõpuks oli NSV Liidus juba 11 liiduvabariiki. Kõik nad olid omavahel võrdsed. Juhtivaks riigiks nende hulgas jäi endiselt Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik.

6. STALINLIKU KONSTITUTSIOONI VASTUVÕTMINE

5. detsembril 1936 võttis Erakõrraline VIII Üleliiduline Nõukogude Kongress vastu uue NSV Liidu Konstitutsiooni. Selle Konstitutsiooni nimetas rahvas tema looja ja meie võitude organiseerija ning innustaja suure Stalini auks Stalinlikuks Konstitutsiooniks.

Uue Konstitutsiooni kehtestamine oli põhjustatud neist suurtest muutustest, mis olid toimunud meie maa elus 1924. kuni 1936. aastani.

Milles seisid need muutused? 1924. aastal, kui võeti vastu NSV Liidu esimene Konstitutsioon, oli meie maal kõrvuti sotsialismi arendamisega lubatud veel ka kapitalismi olemasolu. Siis ei olnud veel kahe majandussüsteemi võistluses otsustatud küsimus „kes keda?“. Sotsialismi võitu kapitalismi üle riigi majanduselus tuli veel organiseerida ja kindlustada. Põhiline osa talupoegadest olid üksiktalupidajad. Sovhoose ja kolhoose oli väga vähe. Külas oli veel kulak tugev, kaubanduses aga erakaupmees.

Täiesti teissugune oli olukord 1936. aastal. Selleks ajaks oli NSV Liidu majandus täiesti muutunud. Sotsialistlik süsteem oli saavutanud täieliku võidu nii tööstuses kui ka põllumajanduses ja kaubakäibes. Oli kasvanud võimas sotsialistlik tööstus.

Oli kaotatud tootmisriistade ja -vahendite eraomandus ja sellega igaveseks lõpp tehtud inimese ekspluateerimisele inimese poolt. Meie maale ei jäänud ekspluataatorlikke klasse.

Riigis jäi järele kaks sõbralikku klassi, kes on ühendatud ühiste huvidega: töölisklass ja talupoegade klass. Suured muutused olid toimunud ka intelligentsi koosseisus. Nõukogude võimu ajal oli ta muutunud tõeliselt sotsialistlikuks intelligentsiks, kes on tihedasti seotud töölisklassi ja talurahvaga.

Kujunes kogu nõukogude ühiskonna tugev moraalne ja poliitiline ühtsus.

Ajaloolised muutused NSV Liidu elus olid nõukogude rahva poolt bolševike partei juhtimisel sotsialismi ülesehitamise alal meie maal tehtud määratu suure töö tulemus. Need sotsialismi ülesehitamise edusammud leidsidki oma väljenduse uues Stalinlikus Konstitutsioonis. Selles fikseeriti seadusandlikult nõukogude rahva saavutused ja võidud.

Vastavalt Konstitutsioonile moodustavad NSV Liidu poliitilise aluse mõisnike ja kapitalistide võimu kukutamise ja prolätariaadi diktatuuri kättevõitmise tulemusena võrsunud ja tugevnenud töötava rahva saadikute nõukogud. Kogu võim NSV Liidus kuulub töötava rahva saadikute nõukogude näol linna ja maa töötavale rahvale.

Stalinlik Konstitutsioon kehtestas tõeliselt üldise, ühetoolise ja otsese valimisõiguse salajasel hääletamisel. See on kõige demokraatlikum konstitutsioon maailmas.

Sõna „demokraatia“ tähendab rahva võimu. Kuid ainult Nõukogude riigis on teostatud tõeline rahvavõim.

Meie sotsialistlik demokraatia erineb põhjalikult kodanlikust demokraatiast, mis teenib lõppkokkuvõttes ekspluataatorite huve. Erinevus nõukogude ja kodanliku demokraatia vahel tuleneb sotsialistliku riigi ja kodanlike, kapitalistlike riikide loomusest endast.

Nõukogude sotsialistlik riik on uut tüüpi riik, mis erineb printsipiaalselt kõigist neist riikidest, mis on kauges minevi-

kus eksisteerinud ja mis eksisteerivad kaasaegses kapitalistlikus ühiskonnas.

Milles seisab see erinevus?

Riik ekspluateerivate klasside käes on olnud alati nende ülemvõimu kindlustamise vahendiks. Kapitalistlikes riikides kasutavad valitsevad klassid riigivalitsemise organeid — sõjaväge, vanglaid ja politseid — rahva orjastamiseks.

Iseloomustades kodanlikku demokraatiat, kirjutas Lenin, et see „jääb alati — ja kapitalismi juures on see paratamatu — kitsaks, kärbitud, võltsiks, silmakirjalikuks demokraatiaks, taevaks rikastele, ekspluateeritavatele ja vaestele püüniseks ning pettuseks“.

Meie nõukogude sotsialistliku riigi põhiline erinevus kõigist varem eksisteerinud ja nüüdisaegseist kapitalistlikest riikidest seisab selles, et Nõukogude riigis kuulub kogu võim rahvale, et kogu riigiaparaat teenib rahva huve ja Nõukogude riigi juhtivaks ning suunavaks jõuks on kommunistlik partei, kes väljendab rahva huve. Seepärast on nõukogude sotsialistlik riik uut tüüpi riik, nõukogude demokraatia aga kõrgemat tüüpi demokraatia.

Maailma esimese sotsialistliku riigi olemasolu ja arenemise kogemused on näidanud, et demokraatia tõeline õitseng on võimalik ainult nõukogude võimu tingimustes, ainult sotsialismi baasil.

Nõukogude võimu esimesel ajajärgul, kui proletaarse riigi üheks peamiseks ülesandeks oli kukutatud klasside vastupanu mahasurumine, olid elanikkonna vaenulikud rühmad jäetud ilma valimisõigusteta. Nende arv oli tühine. See ei moodustanud üle 3 protsendi kogu riigi elanikkonnast. Ent needki kitsendused valimisõiguses olid ajutised. Lenin kirjutas juba 1919. aastal, et saabub aeg, kus nõukogude võim kehtestab üldise valimisõiguse ilma igasuguste kitsendusteta.

See aeg saabuski 1936. aastal. Uus Konstitutsioon kaotas igasugused kitsendused valimissüsteemis.

Nõukogude Konstitutsiooniga fikseeriti nõukogude rahva suured õigused. See annab kõigile NSV Liidu kodanikele õiguse tööle, puhkusele, ainelisele kindlustusele vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral, õiguse haridusele. NSV Liidu Konstitutsioon annab naistele meestega võrdsed õigused ja kõigile kodanikele üheõigusluse, sõltu-

Exhib. nr. 14.

mata nende rahvusest. Nõukogude rahvale on kindlustatud sõnavabadus, trükivabadus, koosolekute ja miitingute vabadus, õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse ja muud demokraatlikud vabadused.

NSV Liidu Konstitutsioon mitte ainult kuulutab kõiki neid õigusi ja demokraatlikke vabadusi, vaid kindlustab ja tagab ka tegelikult nende kasutamise. See tagatis seisab kõigepealt selles, et nõukogude rahvas ise on oma maa ja kõigi selle ainelistele varade tõeline peremees.

Nõukogude võimu tugevus seisab selles, et ta on rahva enese tõeline võim.

Riigi valitsemisest võtavad osa paljumiljonilised rahvahulgad. Kui võtta ainult kõigi nõukogude saadikud, külanõukogudest kuni NSVL Ülemnõukoguni, siis saame umbes 1,5 miljonit inimest. Kui siia lisada nõukogude juures asuvate mitmesuguste komisjonide liikmed ja muud aktivistid, siis suureneb see arv tunduvalt.

Nõukogude rahva aktiivsuse suurt kasvu riigi valitsemisest osavõtus näeme nõukogude valimiste käigust. Kui 1929. aastal võttis nõukogude valimistest osa 52 miljonit inimest ehk 64 protsenti valijaist, 1931. aastal — 72 miljonit ehk 72 protsenti, siis NSVL Ülemnõukogu esimese koosseisu valimistest 12. detsembril 1936 võttis osa üle 91 miljoni inimese ehk 96,8 protsenti valijaist. Veel suurem oli elanikkonna osavõtt 10. veebruaril 1946 toimunud NSV Liidu Ülemnõukogu teise koosseisu valimistest. Neist valimistest võttis osa 101 450 936 inimest ehk 99,7 protsenti valijate üldarvust. Seejuures andis 99,18 protsenti hääletanuist oma hääle kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt Liidunõukogu valimistel ja 99,16 protsenti — Rahvuste Nõukogu valimistel.

Nõukogude võimu tõeline rahvalikkus ilmneb ka riigivõimu-organisse valitud saadikute koosseisus. 10. veebruaril 1946 NSV Liidu Ülemnõukogusse valitud saadikute koosseis on järgmine:

NSV Liidu Ülemnõukogusse valiti üldse 1339 saadikut, neist 511 töolist, 349 talupoega ja 479 teenistujat ning haritlast. Suur osa Ülemnõukogusse valitud töolistest ja talupoegadest teeb suurt riiklikku ja ühiskondlikku tööd, täites vastutusrikkaid kohti riigiaparaadis ja ühiskondlikes organisat-

sioonides. Saadikute hulgas näeme tuntud metallurge ja kaevureid, kolhoosnikuid ja raudteelasi, akadeemikuid, kirjanikke ja NSV Liidu relvastatud jõudude juhte. Saadikute hulgas on 102 Nõukogude Liidu kangelast, 52 Sotsialistliku Töö kangelast, 35 Stalini preemia laureaati.

Saadikute hulgas on 1062 meest ja 277 naist. Saadikute üldarvust on 1085 kommunisti ja 254 parteitut.

Saadikute koosseis annab kujuka pildi rahvuslikust koostööst ja NSV Liidu rahvaste vendlusest. Rahvuste Nõukogus on esindatud 49 rahvast.

Nõukogude demokraatia üks iseärasusi seisab selles, et saadikud on oma valijate kontrolli all, mida ei ole ega võigi olla kodanliku demokraatia maades. Valijail on õigus oma saadikuid enne tähtaega ära kutsuda. „Saadik peab teadma,“ ütles seltsimees Stalin, „et ta on rahva teener, rahva saadetu Ülemnõukogusse ja et ta peab käituma temale rahva poolt antud käsundi kohaselt. On ta teelt kõrvale pöördunud, siis on valijail õigus nõuda uute valimiste määramist ja teelt kõrvale kaldunud saadikule on neil õigus sõitu sisse teha. See on suurepärane seadus“.

Kuulutades kõigi kodanike üheõiguslust ja võrdseid kohustusi, erineb meie Nõukogude Konstitutsioon ka siin kodanliku demokraatia maade konstitutsioonidest, kus õigused kuuluvad tavaliselt varakatele klassidele, kohustused aga lasuvad ekspluateeritavatel.

Stalinlik Konstitutsioon kohustab nõukogude kodanikke töötama ausalt, pidama rangelt töödistsipliini, hoidma sotsialistlikku omandit ja kinni pidama sotsialistliku ühiselu reeglitest. Nende kohustuste täitmine tähendab rahva põhiliste ja eluliste huvide kaitsmist. Nõukogude inimesed teavad, et nad töötavad endale, oma riigile. Töö ilma ekspluateerijata, ilma kapitalistide ja mõisniketa on tekitanud uue suhtumise töösse, uue töödistsipliini.

Nõukogude kodanike põhikohustuseks on sotsialistliku isamaa kaitsmine. Selle kohustuse täitmises ilmneb kõige kujukamalt nõukogude demokraatia jõud. Suure Isamaasõja ajal, kui nõukogude rahvas ennastsalgavalt võitles oma kodumaa vabaduse ja iseseisvuse eest ning saavutas täieliku võidu, ilmn sid erilise jõuga elustav nõukogude patriotism ja piiritu armastus ning ustavus kodumaale.

„Nõukogude demokraatia eeliseid,“ ütleb seltsimees Molotov, „on Nõukogude Liit eriti selgesti tõestanud sõja-aastail. NSV Liit läks läbi sõjaliste katsumuste tule ja tugevnes veel enam tõelise rahvariigina...“

Ainult meie riik, kus ei ole inimese ekspluateerimist inimese poolt, kus ei ole antagonistlikke klasse, kus töölised, talupojad ja intelligents valitsevad üheõiguslike kodanikena nii kohalikke organeid kui ka riiki — ainult selline riik, mitte aga vana aadlike ja kaupmeeste Venemaa, võis raskeil 1941.—1942. aastail sakslaste pealetungile vastu panna, purustada oma jõududega jultunud vaenlase, kihutada ta välja oma territooriumi piiridest ja osutada võimsat abi ka teistele rahvastele nende vabastamisel võõramaistest orjastajatest.“

Nõukogude riigi demokratism, mis on rajatud NSV Liidu kõigi rahvaste üheõigusluse põhimõttele, kindlustab iga rahvuse majanduse ja kultuuri õitsengu. Nõukogude kodanikke kasvatatakse teiste rahvaste austamise ning kogu maailma rahu huvide kaitsmise ja rahvastevahelise koostöö vaimus.

Nõukogude demokraatia kõikevõitva jõu suurimaks allikaks on kommunistlik partei — NSV Liidu töörahva eesrindlik väesalk. Stalinlikus Konstitutsioonis on öeldud, et bolševike partei on töötava rahva kõigi ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuum. Ta on võitnud sügava usalduse ja vankumatu autoriteedi nõukogude rahva silmis. Partei targal juhtimisel on meie rahvas saavutanud määratu suurt edu Nõukogude Liidu kui maailma kõige demokraatlikuma riigi arenemises.

Pärast Stalinliku Konstitutsiooni vastuvõtmist saavutas NSV Liit uut edu majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös. Muutus ka NSV Liidu koosseis.

1939. aastal vabastati Lääne-Ukraina, mis ühines Ukraina NSV-ga ja Lääne-Valge-Vene, mis ühines Valge-Vene NSV-ga. Teostusid ukrainlaste ja valgevenelaste põlised unistused.

1940. aasta märtsis muudeti Karjala ANSV Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks, liites tema territooriumiga osa Soomest eraldunud territooriumi.

1940. aasta juunis anti Nõukogude Liidule tagasi Bessaabia, mille rumeenia bojaarid 1918. aastal vägivaldselt ja

seadusevastaselt meie maa küljest ära kiskusid. Moldaavia elanikkonna taasühendamise tulemusena moodustati 1940. aasta augustis Moldaavia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik.

Samal aastal võeti Nõukogude Liidu koosseisu vastu Leedu, Läti ja Eesti NSV. NSV Liit ühendas nüüd 16 üheõiguslikku nõukogude sotsialistlikku vabariiki.

Nõukogude rahva suure võidu tulemusena Suures Isamaasõjas siirdusid Nõukogude Liidu koosseisu läänes ja idas uuesti need territooriumid, mis juba iidsest ajast on kuulunud meie rahvale.

Ühtses Nõukogude Valge-Venes on lõplikult ühendatud kõik valgevenelastega asustatud territooriumid. Nõukogude Ukraina ühendab täiesti kõik Ukraina maad.

Nõukogude Liiduga on ühendatud Königsbergi (nüüdse Kaliningradi) oblast, mis andis meie maale hea mittekülmuva sadama Balti meres.

Loodes on taastatud piir Soomega. Põhjas on Nõukogude Liidule tagasi antud Petsamo rajooni territoorium. Kaug-Idas on Nõukogude Liidule tagasi antud Sahhalini lõunaosa ja Kuriili saared.

On taastatud meie riigi õigused Port Arthuri ja Dalni rajoonidele.

Suure Isamaasõja võiduka lõpuleviimise tulemusena muutus Nõukogude Liit veel võimsamaks ja tugevamaks. Paljurahvuselise nõukogude sotsialistliku riigi võimsus võib kadedust äratada igas teises riigis.

Oma kõnes Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsel koosolekul 9. veebruaril 1946 ütles seltsimees Stalin: „Sõda näitas, et nõukogude paljurahvuseline riiklik kord on katse edukalt läbi teinud, on sõjaajal veelgi tugevnenud ja osutunud täiesti eluvõimeliseks riiklikuks koraks... et nõukogude riiklik kord on säärane riikliku organiseerimise süsteem, kus rahvusküsimus ja rahvuste koostöö probleem on lahendatud paremini kui mistahes teises paljurahvuselises riigis“.

7. VENE NFSV ÜHISKONDLIK JA RIIKLIK KORRALDUS

Vene NFSV Konstitutsioon

NSVL Stalinliku Konstitutsiooni — võitnud sotsialismi konstitutsiooni — kehtestamine nõudis loomulikult muutusi ka VNFSV Konstitutsioonis.

21. jaanuaril 1937 kinnitas Erakorraline XVII Ülevenemaaline Nõukogude Kongress VNFSV uue Konstitutsiooni teksti, mis oli koostatud täielikus vastavuses NSVL Stalinliku Konstitutsiooniga.

VNFSV uus Konstitutsioon, nagu NSVL Konstitutsiooni, lähtub sotsialismi võidu faktist meie maal ja fikseerib seadusandlikult VNFSV rahvaste poolt saavutatut ja kättevõidetut. Ta lähtub sellest, et sotsialistlik süsteem on võitnud kõigis rahvamajandusharudes, et ekspluataatorlikud klassid on likvideeritud ning et on kujunenud nõukogude rahva kindel moraalne ja poliitiline ühtsus.

VNFSV Konstitutsioon määrab kindlaks ühiskondliku korralduse alused vabariigis.

Mida kujutab endast nõukogude ühiskondlik kord?

Me mõistame ühiskondliku korra all kõigepealt riigi poliitilist ja majanduslikku alust. Vene föderatsiooni poliitiliseks aluseks on töötava rahva saadikute nõukogud. Majandusliku aluse aga moodustavad sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omand.

Inimühiskonna arenemise ajalugu tunneb rohkem kui ühte ühiskondlikku korda. Inimkonna ajaloolise arenemise käigus vaheldus üks ühiskondlik kord teise, eelmisega võrreldes täiuslikuma korraga. Teatavasti tuli ürgaegse kogukondliku korra asemele orjapidamiskord, mis omakorda asendus feodaalkorraga ja seejärel kapitalistliku korraga. Kapitalistliku korra järel tuleb sotsialistlik kord, mis on juba ühes maailma suuremas riigis — NSV Liidus — kehtestatud. Edasi on teada, et nii orjapidamiskord kui ka feodaal- ja kapitalistlik kord rajanevad eraomandil, inimese ekspluateerimisel inimese poolt ja seepärast ükski neist kordadest ei vastanud ega vasta töörahvahulkade elulistele huvidele.

Ainult ühiskondlikul sotsialistlikul omandil põhinev nõukogude ühiskondlik kord on tõeliselt rahvalik ja kõige elujõulisem kord.

Sotsialism on kindlalt tunginud meie rahva igapäevasesse ellu. See moodustab meie riigi ühiskondliku korralduse aluse.

Meie sotsialistlikus ühiskonnas puudub inimese ekspluateerimine ja rõhumine inimese poolt, on kaotatud viletsus ja tööpuudus ning kasvab pidevalt rahvahulkade heaolu ja kultuuritase. Sotsialismi ajal on kujunenud uued suhted inimeste vahel — ekspluateerimisest vabade töötajate vastastikusele sotsialistlikule abistamisele põhinevad suhted. Nõukogude inimene võib olla uhke sellele, et ta ei tööta ekspluateerijatele ja muidusööjatele, vaid töötab enesele ja kogu ühiskonnale, mis koosneb samasugustest töötajatest nagu ta isegi. Nõukogude inimene on ühiskonna täisõiguslik liige ja oma maa ning selle rikkuste peremees. Ta on oma tulevikus kindel, tema ees on avatud kõik võimalused oma loovate jõudude ja võimete täielikuks arendamiseks. See nõukogude inimeste kindel olukord elus on meie nõukogude tegelikkuse tulemus, millest seltsimees Stalin ütles:

„Meie vabrikutes ja tehastes töötatakse ilma kapitalistideta. Tööd juhivad rahva hulgast tulnud inimesed. Seda nimetataksegi meil sotsialismiks tegelikus elus. Meie põldudel töötavad maatöölised ilma mõisnike ja kulakuteta. Tööd juhivad rahva hulgast tulnud inimesed. Seda nimetataksegi meil sotsialismiks igapäevases elus, seda nimetataksegi meil vabaks, sotsialistlikuks eluks“.

Sotsialistlik omand moodustab kogu meie ühiskondliku korra aluse, ja selles seisabki meie jõud ning meie võimsuse allikas.

Ühiskondlik, sotsialistlik omand on püha ja puutumatu; kes kipub sotsialistliku omandi kallale, see kipub meie korra aluse kallale.

Konstitutsioon fikseerib seadusandlikult sotsialismi põhi- alused, mis on meie maal kätte võidetud. Selles on öeldud, et võimul on kaks sõbralikku klassi — töölisklass ja talupoe- gade klass — ning et ühiskonna riiklik juhtimine (diktatuur) kuulub töölisklassile kui ühiskonna eesrindlikule klassile.

Niisugused on nõukogude ühiskondliku korralduse alused VNFSV-s, mis on tema Konstitutsioonis esitatud.

Konstitutsioon määrab kindlaks ka vabariigi riikliku korralduse.

VNFSV on suveräänne (poliitiliselt sõltumatu, täiesti iseseisev) riik, kes on vabatahtlikult ühinenud teiste võrdõiguslike nõukogude sotsialistlike vabariikidega NSV Liiduks.

Kuuludes ühtsesse liitriiki säilitab VNFSV oma suveräänsed õigused ja teostab iseseisvalt riigivõimu oma territooriumil.

Liiduvabariigid on mõningad õigused vabatahtlikult loovutanud Nõukogude Liidule. Kuid see ei riiva nende suveräänsust. NSV Liidu Konstitutsioonis on öeldud: „Liiduvabariikide suveräänsus on kitsendatud üksnes NSV Liidu Konstitutsiooni 14. paragrahvis näidatud piires. Väljaspool neid piire teostab iga liiduvabariik riiklikku võimu iseseisvalt. NSVL kaitseb liiduvabariikide suveräänsed õigusi“.

Milles väljendub VNFSV kui liiduvabariigi suveräänsus?

Vene föderatsioonil on oma Konstitutsioon, mida kinnitab ja muudab vabariigi enese kõrgeim riigivõim — VNFSV Ülemnõukogu.

Tal jääb õigus NSV Liidust vabalt välja astuda, mis on mitte ainult VNFSV suveräänsuse väljenduseks, vaid ühtlasi ka tema teiste vabariikidega ühtseks liitriigiks ühinemise täieliku vabatahtlikkuse tõendajaks.

Edasi kindlustatakse VNFSV suveräänsust sellega, et tal on oma seadusandlus ja oma kõrgeimad riigivõimu-organid ning et VNFSV territooriumi ei saa muuta ilma tema nõusolekuta.

VNFSV-l on oma kõrgeimate riigivõimu-organite näol õigus anda seadusi kõigis vabariigi ellu puutuvais küsimustes.

Uueks sammuks liiduvabariikide suveräänsete õiguste laiendamisel oli NSVL Ülemnõukogu esimese koosseisu 10. istungjärgu otsus 1944. aasta jaanuaris. Vastavalt sellele otsusele sai iga liiduvabariik õiguse omada oma vabariiklikke väekoondisi, samuti ka õiguse astuda otsesesse suhtlemisse välisriikidega, sõlmida nendega kokkuleppeid ning vahetada nendega vastastikku diplomaatlisi ja konsulaar-esindajaid.

VNFSV-le kui liiduvabariigile on kindlustatud õigus laialdaselt osa võtta Nõukogude Liidu kõrgeimatest võimuorganitest.

VNFSV kodanikud, nagu kõik NSV Liidu kodanikudki, võtavad osa Liidunõukogu saadikute valimistest, saates ühe saadiku 300 000 elaniku kohta, peale selle valivad nad, nagu kõik kodanikud teisteski liiduvabariikides, 25 saadikut Rahvuste Nõukogusse. VNFSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, nagu teistegi liiduvabariikide ülemnõukogude presiidiumide esimehed, on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitjaks.

Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi koosseis

VNFSV on paljurahvuseline riik; ta ühendab oma koosseisus föderatsiooni (liidu) alusel mitmesuguseid nõukogude rahvuslik-riiklikke moodustisi.

VNFSV koosseisu kuuluvate nõukogude rahvaste rahvuslik-riikliku korralduse vormideks on autonoomne vabariik, autonoomne oblast ja rahvusringkond.

Iga nõukogude rahvas, kes on moodustanud oma üht või teist vormi rahvuslik-riikliku organisatsiooni, on täiesti iseseisev ja otsustab iseseisvalt oma sisemisi asju ning määrab oma saatust.

VNFSV koosseisu kuulub 12 autonoomset nõukogude sotsialistlikku vabariiki: Tatari, Baškiiri, Dagestani, Burjaadi-Mongoli, Kabardiini, Komi, Mari, Mordva, Põhja-Osseedi, Udmurdi, Tšuvaši ja Jakuudi autonoomne vabariik.

Autonoomne vabariik kujutab endast teatud rahvusest tööliste ja talupoegade nõukogude sotsialistlikku riiki.

Kuuludes liiduvabariigi koosseisu teostab autonoomne vabariik oma territooriumi piires riiklikku võimu autonoomia põhimõttel. See tähendab, et rahvas, kes on autonoomse vabariigi moodustanud, teostab selle vabariigi territooriumil kogu riiklikku võimu kõigis siseasjades iseseisvalt. Kõik riigivõimu-organid, samuti kohtud, koolid ja muud asutused tegutsevad selle rahva emakeeles.

Autonoomsel nõukogude sotsialistlikul vabariigil on oma konstitutsioon. ANSV ülemnõukogul kui kõrgeimal riigivõimu-organil on õigus anda seadusi kõigis autonoomse vabariigi ellu puutuvais küsimustes. Autonoomse vabariigi ülem-

nõukogu moodustab ANSV valitsuse — ministrite nõukogu. ANSV territooriumi ei saa muuta ilma tema nõusolekuta.

Autonoomne vabariik omab oma vabariikliku kodakondsuse. Kõik autonoomse vabariigi kodanikud on ühtlasi VNFSV ja NSV Liidu kodanikud.

Iga nõukogude rahvas, kes on moodustanud autonoomse vabariigi, teostades iseseisvalt riiklikku võimu oma territooriumil, võtab ühtlasi oma saadikute kaudu osa ka VNFSV riigiasjade ja üleliiduliste riigiasjade otsustamisest.

Peale selle on igal autonoomsel vabariigil oma eriline esindus Nõukogude Liidu kõrgeimas organil 11 saadiku näol, keda vabariigi kodanikud eraldi valivad Rahvuste Nõukogusse.

Niisugune autonoomsete nõukogude sotsialistlike vabariikide riiklik korraldus aitab kaasa nende majanduslikule ja kultuurilisele arenemisele.

VNFSV koosseisu kuuluvad peale autonoomsete vabariikide veel 6 autonoomset oblastit: Adõgee, Juudi, Oiroomi, Hakassi, Tšerkessi ja Tuva autonoomne oblast, ning 10 rahvusringkonda: Agiini Burjaadi-Mongoli, Komi-Permi, Korkaji, Neeni, Taimõri (Dolgani-Neeni), Ust-Orda Burjaadi-Mongoli, Hantõ-Mansi, Tšuktši, Evenki ja Jamali-Neeni.

Selles, et VNFSV Konstitutsioon näeb ette rahvuslike oblastite ja rahvusringkondade moodustamise, väljendub nõukogude võimu hoolitsus iga, isegi kõige väiksema, rahvuse eest.

Autonoomse oblasti riigivõimu-organiks on 2 aastaks valitav töötava rahva saadikute nõukogu. NSVL Ülemnõukogu valimistel saadab autonoomne oblast enda poolt 5 saadikut Rahvuste Nõukogusse.

Vastavalt VNFSV Konstitutsioonile toimub autonoomseis oblasteis asjaajamine riigiparaadis ja õpetus koolides emakeeles.

Nõukogude rahvad moodustavad nii rahvusringkondi kui ka autonoomseid oblasteid vabatahtlikkuse põhimõttel ja need kuuluvad ühe või teise oblasti või krai koosseisu. Ainult Tuva autonoomne oblast kuulub otseselt VNFSV koosseisu.

Rahvusringkonnale on ette nähtud õigus saata 1 saadik NSVL Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogusse. Rahvusring-

konna võimuorganid, samuti ka koolid ja muud kultuuriasutused tegutsevad emakeeles.

VNFSV Konstitutsioon määrab, et rahvusringkondade töötava rahva saadikute nõukogud ja nende täitevkomiteed teostavad rahvusringkonna territooriumil õigusi ja kohustusi, mis on neile ette nähtud „Määrusega rahvusringkondadest“. See määrus kinnitatakse VNFSV Ülemnõukogu poolt ja selles arvestatakse antud rahva iseärasusi.

Niisugused on VNFSV nõukogude riigikorra põhialused, mis on tema Konstitutsiooniga kindlaks määratud. See riigikord on tõestanud veenvalt oma eluvõimet ja püsivust, olles tõeliselt paljurahvuselise riigi eeskujuks.

Kasutades oma õiguslikku ja poliitilist võrdsust avanes meie maa varem mahajäänud rahvail suure vene rahva abiga võimalus teha suuri edusamme sotsialistlikul arenemisteel. Vene föderatsiooni kuuluvate autonoomsete vabariikide, autonoomsete oblastite ja rahvusringkondade majanduslik ning kultuuriline arenemine on toimunud ennenägematult kiires tempos.

Võtame näiteks VNFSV koosseisu kuuluva Mari ANSV. See vabariik asub Volga ääres, metsade vöötmes; tema pindala on 23 100 ruutkilomeetrit, elanikke on seal üle 500 000.

Enne nõukogude võimu kehtestamist ei olnud siin pea-aegu üldse vabrikuid ja tehaseid. 1913. aastal töötas mõnes üksikus käsitööstuslikus ettevõttes üldse 1500 inimest. Elanikud tegelesid põlluharimise, tõrvapõletamise, kalapüügi ja jahindusega. Aja jooksul on vabariigis toimunud põhjalikud muutused. Mari ANSV töörahvas likvideeris vene rahva abiga ja vennalikus koostöös teiste VNFSV rahvastega endise mahajäämuse ning saavutas tõsist edu rahvamajanduse ja kultuuri arendamises. Vabariigi territooriumile on ehitatud kümned suured, hästi sisustatud tööstuskäitised, kaasa arvatud ka masinatehased. Uues Volžski linnas on kerkinud suur tselluloosi- ja paberikombinaat, mis toodab üle 50 sordi tehnilist paberit. Vabriku- ja tööstuskoolides on ainuüksi sõja-aastate jooksul ette valmistatud ligi 10 000 kvalifitseeritud töölisi.

Ka põllumajandus on põhjalikult muutunud. Väikeste, mahajäänud tehnikal baseeruvate talumajapidamiste asemel on nüüd vabariigis 1980 kolhoosi, mille põldudel töötab

1171 traktorit ja 293 kombaini. Külvipind on 1921. aastaga võrreldes kasvanud 145 900 hektaari võrra ehk 37,8 protsenti. Areneb ühiskondlik loomakasvatus — igas kolhoosis on 2—3 farmi. On kasvanud tuhanded kolhoositöö organisatorid, mehhaanikud, kombainijuhid, traktoristid ja zootehnikud. Paljud neist on saanud kuulsaks sotsialistliku töö kõrgete näitajatega.

Enne revolutsiooni oli maride hulgas 84 protsenti mehi ja 98 protsenti naisi kirjaoskamatud. Nüüd töötab vabariigis pedagoogiline, õpetajate ja metsatehniline instituut ning ajaloolis-etnograafiline teaduslik uurimisinstituut. Vabariigis on olemas pedagoogilised õppeasutused, mitu tehnikumi, kümneid keskkooli, üle 600 raamatukogu, ligi 500 lugemistaret ja klubi, 2 muuseumi, 18 rajooni-kultuurimaja, 279 punanurka, 3 draamateatrit, filharmoonia, muusikakool ja laste muusikakool.

Mari keeles antakse välja Lenini ja Stalini ning vene ilukirjanduse klassikute teoseid, ilmuvad vabariiklikud ja rajooniajalehed.

Suure Isamaasõja ajal võitlesid ennastsalgavalt koos kogu nõukogude rahvaga ka mari rahva pojad ja tütreid. Üle 10 000 neist on autasustatud NSVL ordenite ja medalitega, 23-le neist on antud Nõukogude Liidu kangelase nimetus. Vabariigi töölised, talupojad ja haritlased töötasid väsimatult vabrikutes, tehastes ja kolhoosides.

Samasugust kiiret arenemist näeme 1922. aastal moodustatud Jakuudi ANSV-s, mis oli varem samuti mahajäänud nurk. See vabariik asub Siberis. See on territooriumilt kõige suurem autonoomne vabariik VNFSV-s. Jakuudi ANSV hõlmab üle 3 miljoni ruutkilomeetrilise maa-ala. Jakuutia elanike arv oli 1939. aasta rahvaloenduse andmeil 400 500.

Kuni Sotsialistliku Oktoobrirevolutsioonini oli Jakuutia vene tsarismi asumaaks. Kaupmehed ja kullatöösturid koos tsaari ametnike ja kohalike vürstidega röövisid jakuudi töörahvast. Koloniaalse röövimisega käis kaasas metsik tagakiusamine.

Jakuutia oli tsaari-Venemaale poliitiliste vangide välja saatmiskohaks.

Nõukogude võimu ajal on Jakuudi ANSV-s toimunud määratu suured majanduslikud ja kultuurilised muutused.

Enne revolutsiooni toodeti siin kulda primitiivselt ja röövmajanduslikult. Praegu on Jakuutia kullatööstus rajatud moodsa tehnika alusele. Töödeldakse haruldasi metalle. On alanud kivisöe tootmine. Toodetakse ka soola. On organiseeritud palju jahindusjaamu ja korrastatud karusnahkade tööstust, mille toodang omab üleliidulist tähtsust. Ka põdrakasvatuse alal on suuri saavutusi. Nõukogude võimu ajal, peamiselt stalinlike viisaastakute jooksul on Jakuutia kohaliku tööstuse maht kasvanud mitmekümnekordseks.

Vabariigi lõunarajoonides areneb edukalt põllumajandus. Nisu, odra ja rukki külvipind on suurenenud. Tugevasti on arenenud loomakasvatus.

Suured perspektiivid avanevad Jakuudi ANSV-le seoses Põhja-meretee kasutuselevõtmisega. Jõelaevad sõidavad nüüd mitte ainult Leena jõe mööda, vaid ka mööda teisi Jakuutia jõgesid.

Tsaariajal olid Jakuutia elanikud täiesti kirjaoskamatud. Nõukogude võimu ajal said jakuudid oma kirjavara. Rahva kirjaoskus kasvab kiiresti. 1941. aastal oli vabariigis 439 kooli, 2 kõrgemat õppeasutust, 4 teaduslikku uurimisasutust, 5 teatrit. Jakuudi ANSV pealinn Jakutsk on muutunud vabariigi suureks majandus- ja kultuurikeskuseks, kus elab üle 50 000 inimese.

Samuti on muutunud ka VNFSV Krasnojarski krai koosseisu kuuluv Hakassi autonoomne oblast. See oblast moodustati 1930. aastal. Ta asub Krasnojarski krai edelaosas, Kuznetski Ala-Tau mäeaheliku ja Jenissei jõe vahelisel maa-alal. Tema territoorium hõlmab 62 100-ruutkilomeetrilise maa-ala, mis on kaks korda suurem kui Belgia. Hakassias oli 1939. aasta rahvaloenduse andmeil rohkem kui 270 000 elanikku.

Enne revolutsiooni oli hakasside peamiseks tegevusalaks rändkarjakasvatus. Rahvas kiratses poolnäljas.

Nõukogude võimu ajal muutusid ränd-hakassid paikseteks. Põlluharimine muutus elanikkonna peamiseks tegevusalaks. Külvipinnad on suurenenud peaaegu 9 korda. Hakkas arenama loomakasvatus, mis etendab ka praegu Hakassia põllumajanduses tähtsat osa. Kasvab hobuste, veiste ja lamaste arv.

Hakassias on avastatud palju maapõuevarasid. Oblastis on loodud kulla-, söe-, volframi-, bariidi-, kipsi-, metsatööstus jm. Areneb ehitustöö ja toiduainetetööstus.

Oblastikeskus Abakani linn omab raudtee ühenduse Siberi raudteemagistraaliga.

Hakassi oblastis on tehtud suur töö kultuuri arendamisel. Koolide arv oli 1940. aastaks kasvanud 1913. aastaga võrreldes 26-kordseks. Oblastis antakse välja oma ajalehti ja raamatuid. Siin on ka kõrgem õppeasutus — õpetajate instituut, 3 tehnikumi, 75 kino ja 3 teatrit.

Hakassi oblast saavutas need tulemused, nagu teisedki autonoomsed oblastid ja autonoomsed vabariigid, suure vene rahva abil kõigi Vene föderatsiooni kuuluvate rahvaste vennaliku koostöö tingimustes.

Ka rahvusringkondadesse ühinenud rahvad on saavutanud suurepäraseid tulemusi majanduslikus ja kultuurilises arenemises.

Vene kaupmehed ja kohalikud vürstikesed ekspluateerisid tsaariajal halastamatult põhjarahvaid. Tsaari ametnikud kogusid seal suuri makse kroonule, peamiselt karusnahkadena. Rahvas oli peaaegu täiesti kirjaoskamatu. Terav puudus, metsik ekspluateerimine, massilised epideemiad ja sotsiaalsed haigused määrasid rahva väljasuremisele.

Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon päästis nad hukkumisest. Suure vene rahva vennalik abi ja nõukogude võimu alaline hoolitsus kindlustas neile kiire majandusliku ja kultuurilise arenemise võimaluse.

Võtame näiteks Neeni rahvusringkonna, mis asub Barentsi mere rannikul. See ringkond moodustati 1929. aastal. Ta kuulub VNFSV Arhangelski oblastisse. Neeni ringkond haarab 174 300-ruutkilomeetrilise maa-ala. Enne revolutsiooni ei olnud siin ei tööstust ega põllundust. Rahvas tegeles jahi ja loomakasvatusega.

Nõukogude võimu ajal on Neeni rahvusringkonnas arenenud metsa- ja kalakonservitööstus ning mitmed muud tööstusharud. On hakatud põldu harima, on arenenud ka piimakarjakasvatus. Hästi on arenenud põdrakasvatus, kalandus ja jahindus.

On arenemas ka vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik neeni kultuur. On tekkinud emakeelne kirjavara ja kirjan-

duis. On ehitatud palju koole, klubisid, haiglaid, avatud raamatukogusid, töötavad rändkinod.

Nii kasvavad ja arenevad sotsialistliku korra tingimustes Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi koosseisu kuuluvad, varem mahajäänud rahvused.

Vene VNFSV kõrgeimad riigivõimu- ja riigivalitsemise-organid

VNFSV kõrgeimaks riigivõimu-organiks ja ainsaks seadusandlikuks organiks vabariigis on VNFSV Ülemnõukogu.

Ülemnõukogu teostab kõiki õigusi, mis talle vastavalt VNFSV Konstitutsioonile on antud. Ta valib Ülemnõukogu Presiidiumi, kujundab Ministrite Nõukogu, valib Ülemkohtu.

VNFSV Ülemnõukogu Presiidium annab aru kogu oma tegevusest VNFSV Ülemnõukogule. Ta kutsub kokku Ülemnõukogu istungjärgud, tõlgitseb VNFSV seadusi, annab seadusi; teostab vajaduse korral rahvahääletust (referendumi); valvab VNFSV ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude määruste ja korralduste järele ning kohalike töötava rahva saadikute nõukogude otsuste ja korralduste järele ning tühistab need juhtumil, kui need otsused ei vasta seadusele. VNFSV Ülemnõukogu Presiidium määrab ametisse ja vabastab ametist üksikuid ministreid, esitades need otsused hiljem kinnitamiseks VNFSV Ülemnõukogule, annab VNFSV aunimetusi, teostab armuandmise õigust kodanikele, kes on süüdi mõistetud VNFSV kohtuorganite poolt.

VNFSV riigivõimu kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks on VNFSV Ministrite Nõukogu. Ta on vastutav Ülemnõukogu ja Ülemnõukogu Presiidiumi ees, kellele ta annab aru.

Ministrite Nõukogul on õigus anda määrusi ja korraldusi, mis on kohuslikud kogu VNFSV territooriumil.

VNFSV ministeeriumid on liiduvabariiklikud või vabariiklikud. Liiduvabariiklikud ministeeriumid alluvad nii VNFSV Ministrite Nõukogule kui ka vastavaile NSVL liiduvabariiklikele ministeeriumidele. Niisuguste ministeeriumide hulka kuuluvad välisministeerium, rahandusministeerium

rium, tervishoiu ministeerium ja põllumajanduse ministeerium jt. Vabariiklikud ministeeriumid, nagu hariduse, kommunaalmajanduse, sotsiaalkindlustuse ministeerium jt. alluvad otseselt VNFSV Ministrite Nõukogule.

Kohalikud riigivõimu-organid

Riigivõimu-organeiks kraides, oblasteis, autonoomseis oblasteis, rahvus- ja administratiivringkondades, rajoonides, linnades ja külates on kohalikud töötava rahva saadikute nõukogud.

VNFSV Konstitutsioon annab kohalike töörahva saadikute nõukogudele riigivalitsemises suured õigused. Nad juhivad kultuurilist, poliitilist ja majanduslikku ülesehitustööd oma territooriumil ja neile alluvate valitsemisorganite tegevust ning kindlustavad riikliku korra kaitset, seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitset.

Igal töötava rahva saadikute nõukogul on oma eelarve, kuhu kantakse tulud kohalikust majandusest, mahaarvamised antud nõukogu territooriumil laekuvaist riigituludest, samuti sissetulekud kohalikest maksudest NSV Liidu ja VNFSV seadusandluses kindlaksmääratud ulatuses.

Töötava rahva saadikute nõukogud valitakse otseselt antud territooriumil elunevate kodanike poolt üldise, üheaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel. Töötava rahva saadikute nõukogude kaudu tõmmatakse kogu nõukogude rahvas osa võtma oma sotsialistliku riigi valitsemisest.

Nõukogud on kõige suuremaid rahvahulki haaravad riiklikud organisatsioonid. Nõukogude tööst võtavad osa peale nende saadikute veel miljonid kodanikud, kes töötavad nõukogude juures alaliste komisjonide liikmetena. Nõukogud on oma igapäevases praktilises töös tihedalt seotud elanikkonnaga, rahvaga, ja rahvas võtab aktiivselt osa nende tööst.

Kogu VNFSV võimuorganite struktuur ja tegevus baseerub meie riigivalitsemise tähtsaimal põhimõttel — demokraatliku tsentralismi põhimõttel.

See tähendab, ühest küljest, rahva kõige laialdasemat osavõttu riigivalitsemisest, võimuorganite valitavust alt kuni

üles ja töötava rahva saadikute nõukogude kohustust valijatele kogu oma tegevusest aru anda; teisest küljest, — valitsemise ranget tsentralisatsiooni põhilistes riigiasjades ja kõigi alamalseisvate võimuorganite vastuvaidlematut allumist kõrgemalseisvaile võimuorganeile.

Nii ühendatakse meil valitsemise tsentralisatsioon rahvahulkade loova initsiatiivi ja kohalike organite isetegevuse täieliku ärakasutamisega. Kohalike huvide asjalik ühendamine üldriiklike huvidega annab võimaluse arvestada iga rahvuse ja iga maakoha erinevaid elutingimusi ning kindlustab Nõukogude riigi võimsust tervikuna.

Kohus ja prokuratuur

Meie nõukogude kohus peab seisma valvel sotsialistliku riigi ja nõukogude kodanike huvide eest. Üks kohtu esimesi ülesandeid on ühiskondliku ja riikliku korra kaitsmine, ühiskondliku sotsialistliku omandi kaitsmine. VNFSV Ülemkohus, autonoomsete vabariikide ülemkohtud, krai- ja oblastikohtud, autonoomsete oblastite, rahvusringkondade ja administratiivringkondade kohtud valitakse vastavate ülemnõukogude ja töötava rahva saadikute nõukogude poolt viieks aastaks.

Rahvakohtud valitakse rajooni kodanike poolt üldise, otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel kolmeks aastaks.

Asjaarutamine toimub kõigis kohtuis rahva kaasistujate osavõtul avalikult, vene keeles või autonoomse vabariigi, autonoomse oblasti või rahvusringkonna keeles. Kui kodanik ei oska seda keelt, milles toimub kohtupidamine, siis talle on ette nähtud õigus tutvuda täielikult asja materjalidega tõlgi kaudu, samuti ka õigus esineda kohtus oma emakeeles.

Prokuratuuri organid teostavad kõrgeimat järelevalvet seaduste täpse täitmise üle kõigi ministeeriumide ja neile alluvate asutuste, samuti ka üksikute kodanike poolt VNFSV territooriumil.

8. VALIMISSÜSTEEM VENE FÖDERATSIOONIS

Valimissüsteem iseloomustab küjukaft seda demokraatia tüüpi, mis kehtib antud riigis.

Kapitalistlike riikide valimissüsteemid sisaldavad väga palju mitmesuguseid valimisõiguse kitsendusi ja hulga takistusi, mis ei võimalda töörahval selle õiguse kasutamist. Paljudes riikides puudub naistel ja ka sõjaväelastel valimisõigus. Selles peegeldub kujukaft kodanliku demokraatia piiratus, poolikus ja valelikkus.

Peeaaegu kõigis kodanlikes riikides on kehtestatud küllaltki kõrge vanuslik tsensus. Inglismaal ja Ameerika Ühendriikides on valimisõigus isikuil alates 21 eluaastast, Rootsis — alates 23 eluaastast, Taanis — alates 25 eluaastast. Veel kõrgem vanuslik tsensus on kehtestatud nende kohta, kes võivad olla valitud võimuorganeisse.

Paljudes kodanlikes riikides kehtib varaline tsensus, mis raskendab töörahva osavõttu valimistest.

Reas kodanliku demokraatia maades on kehtestatud paikususe tsensus, mille alusel jäetakse valimisõigusest ilma töötajad, kes on sunnitud töökoha otsimisel sageli oma elukohta muutma. Kogu oma terava otsaga on rahva vastu suunatud ka hariduslik tsensus, mille järgi valijaks võib olla ainult inimene, kes omab hariduse. Kogu selle mitmesuguste tsensusüsteemi eesmärgiks on piirata rahva osavõttu valimistest. Tegelikult üldist valimisõigust kapitalistlikes riikides ei eksisteeri.

VNFSV Konstitutsioonis esitatud valimissüsteem rajaneb NSVL Stalinliku Konstitutsiooni suurtel põhimõtetel.

Saadikute valimised kõigisse vabariigi riigivõimuorganisse, alates külanõukogudest ja lõpetades VNFSV Ülemnõukoguga, toimuvad üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel.

Saadikute valimised on üldised. Kõigil VNFSV kodanikel, kes on saanud 18-aastaseks sõltumata rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, soost, usutunnistusest, haridusest, paikususest, sotsiaalsest päritolust, varalisest seisundist ja endisest tegevusest, on õigus osa võtta Vene NFSV Ülemnõukogu saadikute valimistest. Erandiks on ainult isikud, kes on seadusega ettenähtud korras tunnistatud nõdrameelseiks, ja

samuti isikud, kes on kohtu poolt karistatud ühes valimisõiguste äravõtmisega.

Saadikute valimised on ühetaolised, sest kõik kodanikud võtavad valimistest osa võrdsetel alustel ja igal kodanikul on üks hää. Naistel on meestega võrdsed õigused. Nõukogude Liidu relvastatud jõudude ridadesse kuuluvail kodanikel on õigus valida ja olla valitud võrdselt kõigi kodanikega.

Kõik nõukogude saadikud valitakse otseselt valimisringkondade järgi. Hääletamine on salajane.

Konstitutsioon näeb ette saadikute vastutavust oma valijate ees. Iga saadik on kohustatud valijate ees aru andma oma tööst ja töötava rahva saadikute nõukogu tööst. Kui saadik ei õigusta oma valijate usaldust, võivad valijad nende poolt valitud saadiku seaduses ettenähtud korras igal ajal ära kutsuda.

Niiviisi kindlustab VNFSV Konstitutsioonis kindlaksmääratud valimissüsteem nõukogude kodanikele tõeliselt vabad ja demokraatlikud valimised. Ühtlasi on see valimissüsteem võimsaks relvaks rahva käes, stimuleerides süstemaatiliselt parandama nõukogude aparadi kõigi lülide ja eriti iga saadiku tööd. See valimissüsteem on relvaks võitluses Nõukogude riigi edasise kindlustamise eest.

VNFSV Ülemnõukogu valitakse vahetult kodanike endi poolt. VNFSV Ülemnõukogu Presiidium määrab kindlaks valimiste päeva hiljemalt kaks kuud enne valimiste tähtpäeva. Valimiste päeva kindlaksmääramise hetkest alates algab valimiskampaania.

Valimiste määrustik näeb üksikasjaliselt ette kõik vajalikud tingimused, et kindlustada tõeliselt vabu valimisi ja valijate vaba tahte avaldamist hääletamisel.

Teiste liiduvabariikide kodanikel on õigus VNFSV territooriumil valida ja olla valitud võrdselt VNFSV kodanikega.

Vabariigi valimiste määrustik ütleb, et valijate nimekirjad peavad olema 30 päeva enne valimisi üldiseks tutvumiseks välja pandud. Ühtegi valijat ei või kanda rohkemasse kui ühte valijate nimekirja. Kui valija vahetab oma asukohta ajavahemikul valijate nimekirja avaldamise ja valimiste päeva vahel, annab vastav töötava rahva saadikute nõukogu täitevkomitee temale välja „Hääletamisõiguse tõenduse“, mille

järgi valija kantakse valijate nimekirja tema uues (alalises või ajutises) elukohas.

Juhul kui valijate nimekirjas tuleb ilmsiks ebaõigsus, annab seadus igale kodanikule õiguse esitada avaldus vastavasse nõukogusse, kes on kohustatud kolme päeva jooksul avalduse läbi vaatama ja tegema oma otsuse. Kui avaldaja ei nõustu nõukogu otsusega, võib ta anda kaebuse rahvakohtusse, kes on kohustatud kaebuse kolme päeva jooksul läbi vaatama. Rahvakohtu otsus on lõplik.

See kõik kõneleb sellest, et nõukogude valimiste määrustik kaitseb rangelt kodanike õigusi ja on koostatud nii, et tagada töötajate maksimaalset osavõttu valimistest.

VNFSV Ülemnõukogu Presiidium avaldab hiljemalt kaks kuud enne valimiste päeva valimisringkondade nimekirja. Valimisringkonnad moodustatakse arvestades 150 000 elaniku ringkonna kohta. Niisuguseid valimisringkondi oli VNFSV Ülemnõukogu teise koosseisu valimiste puhul moodustatud 740.

Väljaspool NSV Liidu piire asuvad NSV Liidu relvastatud jõudude väeosade ja koondiste sõjaväelased võtavad VNFSV Ülemnõukogu valimistest osa eriliste valimisringkondade järgi, mis on moodustatud neis väeosades ja koondistes.

Valimissedelite vastuvõtmiseks ja häälte kokkuvõtmiseks jagatakse ühte või teise valimisringkonda kuuluvate linnade ja rajoonide territoorium valimisjaoskondadeks, mis moodustatakse hiljemalt 45 päeva enne valimisi. Valimisjaoskonnad luuakse valijate elukoha järgi. Nende organiseerimise praktika kindlustab kodanikele kõige suuremaid mugavusi.

Linnades, alevites, samuti külades ja külanõukogude territooriumil, kus elab üle 2000 inimese, moodustatakse valimisjaoskonnad arvestusega — üks valimisjaoskond 1500 kuni 3000 inimese kohta. Külanõukogu territoorium, kus ei ole üle 2000 elaniku, moodustab üldreeglina ühe valimisjaoskonna. Kui külas, staniitsas, auulis on vähemalt 500 elanikku, siis moodustatakse seal eraldi valimisjaoskond. Neis asulais või asulate rühmas, kus on vähem kui 500 elanikku, kuid mitte alla 300 elaniku, ja kui selline asula või asulate rühm asub valimisjaoskonna keskusest kaugemal kui 10 kilomeetrit, lubab seadus moodustada eraldi valimisjaoskonna.

Kaugeis Põhja ja Ida piirkondades lubatakse moodustada valimisjaoskondi isegi 100 elanikuga. Põhja rahvusringkondades, samuti mägi- ja rändrajoonides lubatakse moodustada valimisjaoskondi vähema kui 100 elanikuga, kuid mitte alla 50 elaniku.

Valimisjaoskonnad moodustatakse sõjaväeosades, raviaustustes, rongides ja laevadel.

Valimisjaoskonnad organiseeritakse seega nii, et luua igale valijale kõik tingimused oma valimisõiguse täielikuks kasutamiseks.

VNFSV Ülemnõukogu saadikuks võib valida VNFSV iga kodaniku, kes on saanud 21-aastaseks, sõltumata rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, soost, usutunnistusest, hariduslikust tsensusest, paiksusest, sotsiaalsest päritolust, varalisest seisundist ja endisest tegevusest.

Saadikukandidaatide ülesseadmiseks on valimiste määrustikuga kehtestatud tõeliselt demokraatlik kord.

Kandidaatide ülesseadmisest, ülesseatud kandidaatide läbiarutamisest ning nende kasuks tehtavast agitatsioonitööst võtavad osa valijate laiad hulgad.

VNFSV Ülemnõukogu saadikukandidaadid seatakse üles valimisringkondade järgi. Kandidaatide ülesseadmise õigus kindlustatakse töörahva ühiskondlikele organisatsioonidele ja ühinguile: parteiorganisatsioonidele, ametiühinguile, koöperatiivsetele organisatsioonidele, noorsoo-organisatsioonidele ja kultuurilistele ühingutele, mis on registreeritud seaduslikus korras. Seejuures võivad kandidaate üles seada nii nende organisatsioonide keskorganid kui ka nende vabariiklikud, krai, oblasti, maakonna ja rajooni organid. Samuti võivad kandidaate üles seada ka tööliste ja teenistujate üldkoosolekud ettevõtete ja asutuste järgi, sõjaväelaste üldkoosolekud sõjaväeosade järgi, talupoegade üldkoosolekud kolhooside, külade ja valdade järgi, sovhooside tööliste ja teenistujate üldkoosolekud sovhooside järgi.

Seadusega kindlustatakse kandidaatide vaba ülesseadmine ja vaba agitatsioon nende kasuks. Igale organisatsioonile, kes on kandidaadi üles seadnud, ja ka igale kodanikule kindlustatakse õigus ülesseatud kandidaadi kasuks takistamatult agiteerida nii ajakirjanduses, koosolekuil kui ka muul viisil.

Selleks, et kõik valijad saaksid hääletamisest osa võtta, korraldatakse valimised puhkepäeval alates kella 6.00 hommikul kuni kella 12.00 öösel kohaliku aja järgi.

Viimased 20 päeva enne valimisi peavad valimiste jaoskonnakomisjonid iga päev avaldama või mingil muul viisil valijale teatavaks tegema valimiste päeva ja koha.

Ruumides, kus toimuvad valimised, eraldatakse erilised toad või sisustatakse erilised kabiinid, kus valijad täidavad valimissedelid. Sellal kui valija täidab valimissedelit, ei tohi neis tubades või kabiinides viibida keegi peale valija enese.

Valijaile antakse kindlaksmääratud näidisele vastav valimissedel.

Autonoomsetes vabariikides, kus VNFSV Ülemnõukogu valimistega üheaegselt toimuvad ka autonoomse vabariigi ülemnõukogu valimised, saab valija kaks sedelit: ühe VNFSV Ülemnõukogu saadiku valimiseks ja teise autonoomse vabariigi ülemnõukogu saadiku valimiseks.

Valimiskihutustöö valimisruumis ei ole hääletamise ajal lubatud.

VNFSV Ülemnõukogusse valituks loetakse see saadiku-kandidaat, kes on saanud absoluutse häälteenamuse, s. o. üle poole kõigist ringkonnas antud ja kehtivaks tunnistatud häältest.

Kui valimistest võttis osa vähem kui pool antud valimisringkonna valijatest, siis määratakse uued valimised, mis peavad toimuma hiljemalt kaks nädalat pärast esimesi valimisi. Kui ükski kandidaatidest ei saanud absoluutset häälteenamust, siis määratakse järelvalimised nende kahe kandidaadi suhtes, kes said kõige suurema arvu hääli. Järelvalimiste päev ei või olla hiljem kui kaks nädalat pärast valimiste esimest vooru.

Valimistega seosesolevad kulud kannab riik.

Nõukogude seadus kaitseb rangelt kodanike valimisõigusi. Nagu VNFSV Ülemnõukogu valimistel nii ka kohalike riigivõimu-organite valimistel kehtib kriminaalvastutus kodanike valimisõiguste rikkumise eest. Igauhte, kes vägivalla, pettuse, ähvarduse või äraostmise teel takistab VNFSV kodanikku teostamast vabalt oma õigust valida ja olla valitud, karistatakse vabaduskaotusega kuni kahe aastani. Nõukogude ameti-

isikut või valimiskomisjoni liiget, kes pani toime valimisdokumentide võltsimise või teadlikult ebaõige hääle kokkuvõtmise, karistatakse vabaduskaotusega kuni kolme aastani.

Valimissüsteem VNFSV Ülemnõukogu ja kohalike riigivõimu-organite valimistel on rajatud maailma kõige demokraatlikuma konstitutsiooni — Stalinliku Konstitutsiooni põhimõttele. Nõukogude valimissüsteemi tõeliselt demokraatlikel põhimõttele toimusid VNFSV Ülemnõukogu esimese koosseisu valimised 26. juunil 1938. Neist valimistest võttis osa 59 936 715 inimest ehk 99,3 protsenti hääleõiguslike kodanike üldarvust.

Kõigis valimisringkondades valiti kommunistide ja parteitute bloki kandidaadid.

VNFSV Ülemnõukogusse valiti 727 saadikut, neist: 339 töölisi, 195 talupoega, 193 teenistajat ja nõukogude intelligentsi esindajat. Saadikute hulgas oli sotsialistliku töö kõigi alade esindajaid. Siin oli nõukogude ja partei juhtivaid töötajaid, käitiste direktoreid, akadeemikuid, professoreid, õpetajaid, insenere, agronome, arste, kunstnikke ja kirjanikke. Siin oli ka harilikke töölisi, tootmise novaatoreid: treialeid, lukkseppi, vedurijuhte, tuntud kangruid ja ketrajaid, kolhoosnikuid, sovhooside töölisi jt. VNFSV Ülemnõukogu esimese koosseisu saadikute hulgas on 37 rahvuse esindajaid, Nõukogude Armee kõigi väeliikide sõjamehi, nende seas reamehi, ohvitseri ja kindraleid. Saadikute hulgas on 157 naist.

Nõukogude rahva saadikuiks vabariigi kõrgeimas riigivõimu-organis on Nõukogudemaa parimad inimesed, kes on võitnud rahva usalduse oma ustavusega kodumaale ja oma rahva ausa teenimisega.

Meie maal iseloomustab valimisi mitte ainult väga suur osavõtt valimistest, vaid ka erakordne üksmeel, millega nõukogude rahvas saadab oma valitud riigivõimu-organisse. See seletub kõigepealt sellega, et Üleliiduline Kommunistlik (bolševike) Partei — meie sotsialistliku riigi juhtiv ja suunav jõud — esineb valimistel tihedas liidus, blokis parteitutega.

Nõukogude rahva üksmeelne toetus kommunistide ja parteitute bloki kandidaatidele annab tunnistust nõukogude rahva moraalse ja poliitilise ühtsuse jõust ja rahva täielikust ning piiritust usaldusest oma kalli bolševike partei vastu.

Kogu nõukogude rahvas toetab tuliselt partei poliitilist joont ja tema üleskutseid.

Kapitalistlike riikide valimiskampaania praktika pole teavasti tundnud ega tunne niisugust fakti, et kodanlikud poliitilised parteid astuksid blokki parteitute töörahvahulkadega. Kodanliku korra tingimustes oleks säärane blokk mõeldamatu. Kodanliku demokraatia maades toimuvad valimised klassidevaheliste kokkupõrgete olukorras. Ekspluataatorite klassid kasutavad enda käes olevat võimu selleks, et kitsendada töörahvast tema valimisõigustes ja moonutada valijate tahet.

Kommunistide ja parteitute blokk väljendab tõeliselt rahvaliku nõukogude demokraatia jõudu.

„Varematel aegadel“, ütles seltsimees Stalin oma kõnes valijatele 9. veebruaril 1946, „suhtusid kommunistid parteitutesse ja parteitusesse mõninga umbusuga. See on seletatav sellega, et parteituse lipu taha varjasid end sageli mitmesugused kodanlikud rühmad, kellel ei olnud kasulik esineda valijate ees ilma maskita. Nii oli minevikus. Kuid nüüd on meil teised ajad. Parteituid eraldab nüüd kodanlusest barjäär, mida nimetatakse nõukogude ühiskondlikuks korraks. Seesama barjäär ühendab parteitud kommunistidega üheks ühiseks nõukogude inimeste kollektiiviks. Elades ühises kollektiivis võitlesid nad koos meie maa võimsuse tugevdamise eest, üheskoos sõdisid ja valasid verd rinnetel meie kodumaa au ja vabaduse nimel, üheskoos sepistasid ja saavutasid võidu meie maa vaenlaste üle. Vahe nende vahel seisab ainult selles, et ühed kuuluvad parteisse, teised aga mitte. Kuid see on formaalne vahe. Tähtis on see, et nii ühed kui ka teised teevad üht ühist tööd. Seepärast on kommunistide ja parteitute blokk loomulik ja eluline.“

Kommunistide ja parteitute bloki täielik võit valimistel on seltsimees Stalini sõnade hiilgavaks kinnituseks ja partei ning rahva ühtsuse võimsaks demonstratsiooniks. Lenini-Stalini partei kujunes, kasvas ja areneb tihedate sidemete alusel parteitute massidega. Ta hindab kõrgelt seda masside usaldust.

Suur vene õpetlane ja patrioot K. A. Timirjazev ütles 1919. aastal: „Venemaa tuhandeaastase olemasolu kestel ei olnud võimalik leida valitsuse ridadest nii palju ausust, aru-

kust, teadmisi, annet ja ustavust oma rahvale kui bolševike ridades“.

Esinedes Nõukogude riigi juhtiva ja suunava jõuna annab kommunistlik partei rahvale aru oma tegevusest ja esitab talle oma eelseisva töö plaanid.

Kogu nõukogude rahvas toetab bolševike partei poliitikat ja üritusi, võideldes vaimustusega partei hüüdlauseste ellurakendamise eest.

Partei ja rahva vankumatu ühtsus, partei poliitika täielik toetamine nõukogude rahva poolt ning partei ja rahva tark stalinlik juhtimine on kõigi meie ees seisvate ülesannete eduka lahendamise ja kommunismi täieliku võidu pandiks meie maal.

9. VENE NFSV RAHVAMAJANDUS JA UUS STALINLIK VIISAASTAK

NSV Liidus on bolševike partei juhtimisel stalinlike viisaastakute jooksul toimunud suuri muudatusi. Nõukogude võim muutis riigi ilme. Mahajäänud ja nõrga Venemaa asemele on kerkinud võimas Nõukogude Liit.

Meie maal on võitnud sotsialism — kommunismi esimene faas. Meie maa on muutunud suureks tööstusriigiks, kõige eesrindlikuma kolhoosi- ja sovhoosi-põllumajandusega maaks maailmas, eesrindliku sotsialistliku kultuuriga maaks.

Tsaari-Venemaa oli agraarmaa. Venemaa tööstus oli kapitalistlike riikide tööstusest tunduvalt maha jäänud. Tsaari-Venemaa mahajäämust iseloomustades ütles Lenin Esimese Maailmasõja eel: „... Venemaa püsib usumatult, ennenägematult mahajäänud, viletsa ja poolmetsiku maana, mis on moodsate tootmisriistadega neli korda halvemini varustatud Inglismaast, viis korda halvemini Saksamaast, kümme korda halvemini Ameerikast“.

Venemaa rahvamajandus sõltus välismaa kapitalist. Tunduv osa tööstusseadeldisi veeti välismaalt sisse, suur osa tööstuskäitistest, raudteedest ja pankadest kuulus välismaa kapitalistidele.

Töötava talurahva miljonilised hulgad olid mõisnike ja kulakute orjaikked. Talupoegade osaks oli maataolek, nälg

ja viletsus. 30 000 suurmõisniku kätte oli koondunud umbes 70 miljonit tiinu maad, ja sama palju maad kuulus 10 miljonile vaesele talumajapidamisele. Tsaari-Venemaa talumajapidamistes olid peamisteks tööriistadeks puuadrad, harkadrad, sirbid ja puuäkked.

Linnades suurenes pidevalt alaline töötute armee nälgivast külast lahkunute arvel. Töölisklassi elutingimusi iseloomustasid uskumatult madal töötasu 12—14-tunnise tööpäeva eest, sunnitöö tingimused töö, töösturite, vabrikantide ja tsaariametnike omavoli ning poliitiline õigusetus.

Lenin ütles, et tol ajal Venemaal võimul olnud kapitalistid ja mõisnikud tõukasid viis kuuendikku elanikkonnast viletsusse, kogu maa aga määrasid paigalseismisele ja laostumisele.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit avas rikkalikud võimalused meie maa tootmisjõudude arenemisele. Nõukogude võim ja bolševike partei mobiliseerisid rahva selle ajaloolise ülesande täitmiseks. Et muuta mahajäänud maa eesrindlikuks maaks, tuli teha määratu suur töö. Varemgi juba mahajäänud maa oli neli aastat kestnud imperialistliku sõja ja kolm aastat interventide ning valgekaartlaste vastu peetud sõja tõttu veel enam laostunud.

Teostades leninlik-stalinlikku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitikat, muutis nõukogude rahvas meie maa stalinlike viisaastakute jooksul eesrindlikuks tööstus- ja kolhoosiriigiks. 1940. aastal, Suure Isamaasõja eel, toodeti Nõukogude Liidus:

15 miljonit tonni malmi, s. o. peaaegu neli korda rohkem kui 1913. aastal;

18 300 000 tonni terast, s. o. neli ja pool korda rohkem kui 1913. aastal;

166 miljonit tonni sütt, s. o. viis ja pool korda rohkem kui 1913. aastal;

31 miljonit tonni naftat, s. o. kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal;

38 300 000 tonni müügivilja, s. o. 17 miljonit tonni rohkem kui 1913. aastal;

2 700 000 tonni toorpuuvilla, s. o. kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal.

Säärast suurt, ennenägematut tööstuse kasvu nimetas

seltsimees Stalin hüppeks, „mille abil meie kodumaa muutus mahajäänud maast eesrindlikuks maaks, agraarmaast — industriaalmaaks“. Kõik see toimus uskumatult lühikese aja jooksul, kõigest 13 aasta kestel, kui teostati stalinlikke viisaastakuid.

Koos kogu Nõukogude Liidu võimsuse kasvuga puhkes õitsele kõigi meie vennalike liiduvabariikide majandus ja kultuur. Tundmatuseni muutus ka esimene vabariik Nõukogude Liidu võrdsete vabariikide hulgas. — VNFSV.

Ta oli juhtivaks vabariigiks selles võitluses sotsialismi eest, mida meie Nõukogude Liit nii võidukalt pidas. Just siin, VNFSV-s kasvasid need jõud, kes kujundasid ümber meie kodumaa ja viisid ta vastu sotsialismi helgetele päevadele.

Stalinlike viisaastakute jooksul ehitati Vene föderatsioonis palju suuri, kõige moodsama tehnikaga varustatud tehaseid. Tekkisid terved uued tööstusharud. Suure Isamaasõja eel ületas VNFSV suurtööstuse toodang revolutsioonieelse taseme 12-kordselt.

Eriti kiiresti kasvas VNFSV-s, nagu kogu NSV Liiduski, rasketööstus — meie kodumaa majandusliku sõltumatuse alus.

Nii teostus kommunistliku partei poliitika, mis oli suunatud maa industrialiseerimisele.

Stalinlike viisaastakute jooksul asutati VNFSV-s palju uusi linnu; need kerkisid uute suurte tööstuslike uusehituste ümber. Revolutsioonieelse Venemaa kaardil ei olnud niisuguseid suuri linnu, nagu Magnitogorsk, Komsomolsk Amuuri ääres, Stalinogorsk, Kirovsk ja palju teisi. 1939. aastal oli VNFSV-s juba 111 uut linna, milles igapähe oli 35 000—40 000 elanikku.

Ka vabariigi põllumajandus muutus põhjalikult. Talupojad ühinesid bolševike partei üleskutsel kolhoosidesse. Juba 1938. aastal kuulus 93,5 protsenti kõigist vabariigi talumajapidamistest kolhoosidesse. Riik varustas põllumajandust rikkalikult masinatega. Suure Isamaasõja eel töötas VNFSV kolhooside ja sovhooside põldudel üle kolmesaja tuhande traktori ja ligi sada tuhat kombaini. Oli loodud tuhanded masina-traktorijaamad.

Kolhoosid ja sovhoosid hakkasid oma majapidamises

laialdaselt rakendama agronoomia kõige moodsamaid meetodeid. Järk-järgult viidi sisse õiged, teaduslikult läbiuuritud mitmepõllusüsteemi külvikorrad. Sõja eel oli juba tuhandetes VNFSV kolhoosides mitmeaastase põlluheina kasvatamine külvikorda võetud.

Maal teostatud sotsialistlike ümberkujunduste tulemusena kasvas põllumajanduse toodang. 1940. aastal toodeti VNFSV-s näiteks 74 miljonit tonni teravilja, s. o. 22 miljonit tonni rohkem kui 1913. aastal. Suhkrupeditoodang kasvas sama aja jooksul peaaegu kaks ja pool korda.

VNFSV-s, nagu kogu Nõukogude Liiduski, on nõukogude võimu ajal toimunud tõeline kultuurirevolutsioon. Nõukogude rahvas lõi oma, nõukogude intelligentsi.

Sotsialistliku kultuuri kasv VNFSV-s ilmneb järgmistest arvudest: 1914. aastal oli VNFSV territooriumil kõigest 71 kõrgemat õppeasutust, 1940. aastal aga oli neid juba 470. Samal aastal oli VNFSV-s 2200 spetsiaalset keskkõppeasutust — 10 korda rohkem kui 1913. aastal. Kui kogu tsaarivenemaa territooriumil oli 153 teatrit, siis juba 1938. aastal oli VNFSV-s üle 400 teatri. Enne revolutsiooni anti kogu Venemaal välja 859 ajalehte, 1938. aastal ilmus VNFSV-s 8550 ajalehte. VNFSV linnades ja küladest on ehitatud tuhandeid uusi elamuid, koole ja haiglaid. Sotsialistliku ülesehitustöö edusammude tulemusena on tunduvalt tõusnud rahva materiaalne heaolu ja elutase.

Stalinlike viisaastakute jooksul arenes eriti kiiresti VNFSV autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite majandus ja kultuur. See oli leninlik-stalinliku rahvuspoliitika suurte põhimõtete teostamise tulemus. See poliitika taotles Venemaa piirimaade sajandeid kestnud rahvusliku mahajäämuse kaotamist. Vene föderatsiooni kõigis autonoomsetes vabariikides ja autonoomsetes oblastites on loodud tööstus. On läbi viidud üldine algharidus kõigis VNFSV rahvaste keeltes. Paljud neist rahvastest, nagu baškiirid, burjaadi-mongolid ja põhjarahvad, olid enne Oktoobrirevolutsiooni täiesti kirjaoskamatud ja neil puudus isegi oma kirjavar.

Lenini-Stalini partei juhtimisel tehtud suure töö tulemusena on meie maa ilme põhjalikult muutunud. Venemaa on muutunud hoopis teissuguseks kui ta oli enne Oktoobrit.

Kuid 1941. aastal katkestati nõukogude rahva rahulik töö: saksa fašistid tungisid reetlikult kallale meie kallile kodumaale. Puhkes Suur Isamaasõda.

Sõda fašistliku Saksamaa vastu oli meie maale karmiks katsumuseks. Kuid Nõukogude Liit tegi auga läbi selle sõjalise eksami.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena loodud nõukogude ühiskondlik ja riiklik kord ja nõukogude rahva poolt hoolega kasvatatud kangelaslikud relvastatud jõud tõid meile võidu.

Nõukogude kord ja bolševike partei muutsid meie kodumaa rahuliku ülesehitustöö aastate jooksul võimsaks suurriigiks. Ja ta kannatas välja niisuguse katsumuse, mida tsaari-Venemaa poleks suutnud välja kannatada.

Saksa ja jaapani agressorite vastu peetud Isamaasõjas kaitses nõukogude rahvas oma kodumaad ja Oktoobrirevolutsiooni suuri saavutusi ning aitas Euroopa orjastatud rahvaid heita endalt fašismi ikke. „Suured ohvrid, mida me kandime oma kodumaa vabaduse ja iseseisvuse nimel, meie rahva poolt sõja ajal läbielatud loendamatud puudused ja kannatused, pinev töö tagalas ja rindel, mis toodi isamaa altarile, — pole olnud asjata ning neid on krooninud täielik võit vaenlase üle“ (Stalin).

Võitluses vaenlase vastu sammusid nõukogude rahvad õlg õla kõrval, aidates üksteist. Iga nõukogude liiduvabariik andis hindamatu panuse ühise vaenlase purustamiseks.

VNFSV etendas väljapaistvat osa sotsialistliku isamaa kaitsmisel. Ta saatis miljoneid oma poegi Nõukogude Armee ridadesse. Ennastohverdavalt töötasid inimesed tema tehas-tes ja põldudel.

VNFSV töötajad andsid sõja-aastate jooksul riigi kaitsefondi 12 miljardit 157 miljonit rubla, mis aitas veelgi tugevdada Nõukogude riigi sõjalist võimsust. Iialgi ei unustata Tambovi oblasti kolhoosnike õilsat algatust, kes kogusid kahe nädala jooksul 40 miljonit rubla tankikolonne ehitamiseks. Tagasihoidliku vene inimese, Saraatovi kolhoosniku Ferapont Golovatõi patriootiline tegu, kes andis oma isiklikest säästudest 100 000 rubla lahingulennuki ehitamiseks, sai miljonitele nõukogude kodanikele eeskujuks.

VNFSV piirides asusid meie peamised kaitsebaasid, mis varustasid armeed relvastusega. Hoolimata kõigist sõjaaja raskustest arendasid VNFSV idarajoonid — Volgamaa, Uural ja Siber — suuresti oma tööstust. Sinna asusid mitte ainult evakueerunud tehased, vaid ehitati ka uusi, nagu auto-, metallurgia- ja alumiiniumitehased Uuralis, traktori-tehas Altai ja alumiiniumitehas Kuznetski basseinis. Sõja ajal kasvas VNFSV otsustavate tööstusharude toodang tugevasti. Suurenes söetoodang, malmi ja terase sulatamine ning elektrienergia tootmine.

VNFSV läänerrajoonid said sõjas tugevasti kannatada. Saksa okupandid olid kõik põletanud, purustanud ja laastanud. Hitlerlaste poolt Nõukogude Liidule tekitatud 679 miljardi rubla suurusest kahjust langeb VNFSV-le 249 miljardit rubla, s. o. 36 protsenti.

Täites seltsimees Stalini üleskutset: likvideerida täielikult sakslaste peremehetsemise jäljed saksa okupatsioonist vabastatud rajoonides, alustas nõukogude rahvas vaenlasest puhastatud territooriumidel juba sõja ajal taastamistööd. Kiiresti taastus nende rajoonide tööstus ja põllumajandus, Stalingradi, Rostovi ja teiste linnade käitised alustasid uuesti tööd. Rikkad Doni, Kubani ja Krimmi rajoonid andsid meie maale üha rohkem põllumajandussaadusi.

Aastail 1942—1945 moodustasid tsentraliseeritud kapitalimahutused rahvamajanduse taastamiseks okupatsiooni all olnud VNFSV rajoonides määratu suure summa — 10 800 miljonit rubla. Lasti käiku osalise võimsusega enamik suuremaid käitisi, taastati üle 47 000 kolhoosi, 785 sovhoosi ja üle 1300 masina-traktoriijaama, ehitati tuhanded elumajad, koolid ja haiglad.

Pärast ülemaailmse ajaloolise tähtsusega võidu saavutamist fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani üle astus Nõukogude Liit rahulikku arenemisjärku. Nõukogude rahvas, rahvas-võitja, alustas uuesti oma võimsat liikumist suure eesmärgi — kommunismi poole. Meie Nõukogudemaa pöördus uuesti oma majandusliku põhiülesande lahendamisele, et järele jõuda tähtsamatele kapitalistlikele maadele ja neist ette minna majanduslikult, s. o. saaduste tootmiselt ühe elaniku kohta.

Nõukogude rahva juht Stalin kavastas oma ajaloolises

kõnes valijatele 9. veebruaril 1946. a. Nõukogude Liidu tee lähemaks viieks aastaks ja määras kindlaks esimese sõjajärgse viisaastaku põhiülesanded. Tema juhendite järgi töötati välja NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastakuplaan 1946—1950. See meie kodumaa võimsuse edasise tugevdamise suurejooneline plaan kinnitati NSVL Ülemnõukogu poolt ja sai seaduse jõu.

Täielikus vastavuses selle üleliidulise plaaniga on VNFSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaan 1946—1950, mis võeti vastu VNFSV Ülemnõukogu VII istungjärgu poolt 1946. aasta juunis. Nagu Nõukogude Liidu üldine viisaastakuplaan, nii seab ka VNFSV plaan grandioosse ülesande: viie aastaga mitte ainult taastada rahvamajanduse sõjaeelne tase, vaid see ka tunduvalt ületada.

Uuel stalinlikul viisaastakul tuleb lahendada kõigepealt rasketööstuse ja raudteetranspordi (mis moodustavad kogu rahvamajanduse arenemise aluse) taastamise ja edasise tõusu ülesanne.

Ühtlasi on viisaastakuga ette nähtud üritused riigis tähtsamate tarbeesemete rohkuse suurendamiseks ja põllumajanduse ning tööstuse niisuguseks kasvuks, mis viib rahva materiaalse heaolu tõusule.

Uus viisaastak tähendab edasist tehnilist progressi kõigis põllumajandusharudes ja teaduse ning kultuuri ennenägematut edu.

Uus stalinlik plaan tähendab riigi kaitsevõime edasist kasvu ja meie vakra Nõukogude Armee varustamist kõige eesrindlikuma sõjatehnikaga.

Vene föderatsiooni rahvad, nagu kogu nõukogude rahvaski, töötavad suure vaimustusega uue stalinliku viisaastakuplaani täitmiseks. Nad püüavad seda plaani mitte ainult täita, vaid ka ületada.

VNFSV tööstustoodang moodustab 1950. aastal üle 157 miljardi rubla (1926.—1927. aasta hindades). See tähendab, et tööstustoodang ületab 1940. aasta taseme 56 protsendi võrra.

Vaadeldes, kuidas arenesid VNFSV tähtsamad rahvamajandusharud esimese kolme viisaastaku jooksul ja kuidas nad arenevad esimesel sõjajärgsel viisaastakul.

Võtame kas või VNFSV söetööstuse. Stalinlike viisaastakute jooksul kasvas selle toodang tugevasti: 1940. aastal toodeti VNFSV-s 72,4 miljonit tonni sütt, s. o. peaaegu 13 korda rohkem kui 1913. aastal. Võib öelda, et Kuznetski basseini, Moskva-lähedase basseini, Tšeremhovo basseini ja Uurali söetööstus loodi peaaegu uuesti, sest enne revolutsiooni toodeti seal sütt äärmiselt vähe, Petšora basseini aga avastati alles nõukogude võimu ajal.

Tehnika on söetööstuses põhjalikult muutunud. Primitiivsed tööriistad on kaevandustes asendatud õhuhaamrite ja puurmasinatega. Hakati ehitama ka senisest suuremaid kaevandusi, kus tööjõudlus on ülisuur.

VNFSV peamised sõerajoonid, peale Moskva-lähedase sõerajooni, ei saanud sõja ajal okupantide läbi kannatada. See võimaldas määrata VNFSV söetööstusele väga suured ülesanded. 1950. aastal toodetakse vabariigis 141,9 miljonit tonni sütt, mis ületab 1940. aasta taseme peaaegu kahekordselt. VNFSV rajoonides ehitatakse viisaastaku jooksul uusi söekaevandusi, millede üldvõimsus ulatub 79,8 miljonile tonnile. See tähendab, et ainuüksi sõjajärgse viisaastaku jooksul VNFSV-s ehitatud uued kaevandused hakkavad tootma peaaegu kolm korda rohkem sütt, kui 1913. aastal tootis kogu tsaari-Venemaa, kaasa arvatud Donbass.

Uuel stalinlikul viisaastakul teostatakse suuri ehitustöid kõigis vabariigi sõerajoonides. Kuzbassis näiteks kerkib sõjajärgse viisaastaku jooksul 30 uut kaevandust võimsusega 18 miljonit tonni sütt aastas. Ainuüksi need uued Kuzbassi kaevandused hakkavad andma ligikaudu poole Donbassi söetoodangust, mida see andis esimese viisaastaku jooksul.

Moskva-lähedases basseinis ehitatakse sõjajärgse viisaastaku jooksul 66 uut kaevandust tootmisvõimsusega 18,8 miljonit tonni sütt aastas. See tähendab, et söetoodang Moskva-lähedastes uutes kaevandustes ületab viisaastaku jooksul mõnevõrra isegi Kuznetski basseini uute kaevanduste söetoodangu mahu. 1946. aastal, sõjajärgse viisaastaku esimesel aastal, hakati ehitama tehast Moskva-lähedase söe gasifitseerimiseks Tuula lähedal. Gaas läheb siit juhett mööda Moskvasse.

Uuel viisaastakul areneb väga kiiresti Petšora basseini. Siia ehitatavad kaevandused annavad 1950. aastal 7,7 mil-

jonit tonni sütt — ühe neljandiku kogu revolutsioonieelse Venemaa söetoodangust. Ja seda toodetakse söebasseinis, mida tsaari-Venemaal ei tuntudki.

Kaug-Idas hakatakse ekspluateerima Bureja basseini, mis on samuti alles nõukogude võimu ajal avastatud. See asub mägedes, Amuuri lisajõe Bureja keskjooksul, peaaegu 500 kilomeetrit Amuuri jõe ja Siberi raudteemagistraali ristumiskohast põhja pool. Bureja söes on vähe väävlit ja ta koksistub hästi. Bureja basseini on võimsamaid kivisöebasseine kogu Vaikse ookeani tsoonis.

Kiires tempos kasvab VNFSV-s naftatööstus. Stalinlike viisaastakute jooksul on selles tööstusharus toimunud tehniline revolutsioon. Kõige moodsamad nafta tootmise meetodid, kaasa arvatud võimsate pumpade ja kompressorite kasutamine, tõrjusid välja käsitöönduslikud nafta tootmise meetodid. Arenesid vanad naftatööndused ja tekkisid uued — Maikopi lähedal Põhja-Kaukaasias, Uhtas (Petšora basseinis) ja Sahhalinil. Uurali ja Volga vahelisel määratu suurel maa-alal on loodud „Teine Bakuu“ — tähtis naftarajoon, mis avastati ja mida hakati ekspluateerima alles stalinlike viisaastakute ajal. Selle tulemusena ületas VNFSV naftatoodangu tase 1940. aastal viis ja pool korda 1913. aasta taseme.

Uue stalinliku viisaastaku plaan määrab VNFSV 1950. aasta naftatoodangu 14,5 miljonile tonnile, mis moodustab 41 protsenti kogu NSV Liidu naftatoodangust. Viisaastaku lõpuks ületatakse 1940. aasta naftatoodangu, nagu söetoodangu tase VNFSV-s kahekordselt. Taastatakse Põhja-Kaukaasia naftatööndused ja kasvab uute idarajoonide naftatoodang. Seal uuritakse ja hakatakse kasutama uusi nafta leiukohti. Volgamaal näiteks ületab naftatoodang sõjajärgse viisaastaku lõpuks sõjaeelse taseme 11 korda. Ka Uhtas ja Sahhalinil kasvab naftatoodang. Ainuüksi VNFSV naftatoodangu juurdekasv viisaastaku jooksul jääb üsna vähe maha kogu tsaari-Venemaa revolutsioonieelsest naftatoodangust, kaasa arvatud Bakuu.

Turbatööstus loodi VNFSV-s tegelikult alles nõukogude võimu ajal. Uue stalinliku viisaastaku lõpul ulatub vabariigi turbatoodang 34,2 miljonile tonnile, s. t. ületab 1940. aasta taseme 40 protsenti võrra.

Alles Suure Isamaasõja aastail hakati meie maal laialdaselt kasutama kütteaineks looduslikku põlevgaasi. Sõjajärgsel viisaastakul hakatakse seda tööstusharu VNFSV-s tugevasti arendama.

Viisaastaku esimest aastat tähistas Saraatovi gaasi lülitumine meie kodumaa pealinna Moskva küttebilanssi.

Stalinlike viisaastakute jooksul on VNFSV-s ehitatud suuri elektrijaamu, loodud säärased võimsad energeetikasüsteemid, nagu Moskva ja Uurali energeetikasüsteem; mõlemad ühendavad palju elektrijaamu ja laiendavad oma mõju suurel maa-alal. Enamik uutest elektrijaamadest töötab kohalikul kütteainel — turbal või pruunsöel. Esmakordselt pärast revolutsiooni tekkisid VNFSV-s, nagu üldse Nõukogude Liidus, hüdroelektrijaamad. Juba Lenini eluajal alustati Volhovi hüdroelektrijaama ehitamist, mis oli esimesi elektrijaamu Nõukogudemaa elektrifitseerimisel. Hiljem püstitati võimsad hüdroelektrijaamad Volgale, Süvärile, Nivale ja Tulomale. Nii loodi VNFSV-s võimas energeetikabaas.

Sõjajärgsel viisaastakul muutub VNFSV energeetikabaas veelgi võimsamaks. 1950. aastal toodetakse VNFSV-s 57,2 miljardit kilovatt-tundi elektrit — 85 protsendi võrra rohkem kui 1940. aastal ja peaaegu 30 korda rohkem kui toodeti 1913. aastal kogu tsaari-Venemaal.

Ehitatakse uusi ja laiendatakse olemasolevaid elektri- jaamu. Üha suuremat osa etendavad uued hüdroelektri- jaamad. Võimsad hüdroelektri jaamad ehitatakse Volgale Gorki juures, Kamale Molotovi juures ja Okale Kaluga lähedal. Kõigi sõjajärgse viisaastaku jooksul VNFSV-s käikulastavate suurte, keskmiste ja väikeste hüdroelektri- jaamade võimsus moodustab 1 554 000 kilovatti. Seega ehitatakse viie aasta jooksul VNFSV-s niipalju hüdroelektri jaamu, et nende koguvõimsus võrdub kolmele Dnepri hüdroelektri- jaamale!

Stalinlike viisaastakute jooksul arenes VNFSV-s tugevasti must metallurgia. 1940. aastal sulatati VNFSV-s 5,7 miljonit tonni malmi, s. o. 4,3 korda rohkem kui 1913. aastal ja 9,6 miljonit tonni terast, s. o. 5,3 korda rohkem kui 1913. aastal. Seltsimees Stalini algatusel loodi VNFSV territooriumil teine söe-metallurgiabaas — Uurali-Kuznetski kombinat. Uuralis kerkisid säärased võimsad metallurgiatehased, nagu Magnito-

gorski tehas, mis üksinda ületas malmi tootmise alal kiiresti kogu revolutsioonieelse Uurali musta metallurgia. Kuzbassi (Stalinski linnas) asutati Magnitogorski maagil töötav suur metallurgiatehas. Tuulas ja Lipetskis kasvas malmi tootmine kohalikust maagist ja Leningradis ning Moskvast terase tootmine vanarauast. Pandi alus mustale metallurgiale Komsomolskis Amuuri ääres.

Kaugel tagalas asuv NSV Liidu teine söe-metallurgiabaas ei saanud sõja ajal kannatada. Vastupidi, tema võimsus kasvas ja tema toodang suurenes pidevalt. Uuel sõjajärgsel viisaastakul tema kiire arenemine jätkub. Ühtlasi taastatakse sakslaste kallaletungi läbi kannatada saanud rajoonide metallurgia.

Üldse toodetakse VNFSV-s 1950. aastal 9,5 miljonit tonni malmi, s. o. 66 protsendi võrra rohkem kui 1940. aastal. Uue stalinliku viisaastaku lõpul annab VNFSV must metallurgia kaks korda rohkem malmi kui 1913. aastal andis kogu tsaari-Venemaa must metallurgia, kaasa arvatud Ukraina metallurgia.

Terast toodetakse VNFSV-s 1950. aastal 16 miljonit tonni — see on peaaegu neli korda rohkem kui 1913. aastal tootis kogu tsaari-Venemaa.

Sõjajärgsel viisaastakul ehitatakse uusi metallurgiatehaseid Uuralis, Siberis ja vabariigi loodeosas. Metallurgiatehas Komsomolskis Amuuri ääres laiendab martään- ja valtsimisosakondi, ehitab oma koksi-keemilise osakonna ja kõrgahju ning hakkab valmistama terast omaenda malmist. Kokku saab VNFSV viisaastaku jooksul 13 uut kõrgahju. Kuznetski basseini metallurgia läheb suurel määral üle omaenda rauamaagi baasile. Tuula ja Lipetski kohaliku maagi kasutamine muutub intensiivsemaks. Hakatakse eksploateerima Kurski magnetianomaalia rauamaaki. Sõjajärgse viisaastaku esimesel aastal hakati seal juba kaevandusi ehitama.

Stalinlike viisaastakute jooksul on VNFSV-s tunduvalt kasvanud vasetoodang. Arenenud on ka tsingi ja seatina tootmine. Volhosis ja Uuralis hakati alumiiniumi valmistama. Uuralis, Koola poolsaarel ja Jenissei alamjooksul on tekkinud niklitööstused. Uuralis, Siberis, Põhja-Kaukaasias ja Kaug-Idas on hakatud volframi ja molübdeeni tootma.

Uuel stalinlikul viisaastakul jätkub VNFSV värvilise metallurgia arenemine kiires tempos. Uuralisse asutatakse näiteks uus vasekombinaat. Sakslaste poolt purustatud käitised taastatakse. 1946. aastal hakkas näiteks juba uuesti tööle Volhovi alumiiniumitehas.

Sotsialistliku ülesehitustöö aastate jooksul on VNFSV-s kasvanud võimas masinaehitustööstus. See etendas otsustavat osa kogu Nõukogude Liidu rahvamajanduse tehnilisel rekonstrueerimisel. Uuel stalinlikul viisaastakul teeb VNFSV masinaehitus uue võimsa sammu edasi. Ehitatakse palju uusi tehaseid, kasvab tootmiskultuur ja õpitakse valmistama kõige keerulisemaid esemeid.

1950. aastal ületab VNFSV metallilõikamismasinatootang sõjaeelse taseme peaaegu kaks korda, autode toodang — rohkem kui kolm korda, traktorite toodang — peaaegu neli korda. Juba praegu ehitatakse näiteks suurt autotehast Novosibirskis ja Uljanovskis.

Koos rasketööstuse arendamisega on ette nähtud ka kerge- ja toiduainetetööstuse taastamine ja edasiarendamine. Ka siin ületatakse sõjaeelne tase. Sõjajärgsel viisaastakul annab VNFSV kerge- ja toiduainetetööstus palju toiduaineid ja laiatarbekaupu. 1950. aastal toodetakse VNFSV-s näiteks üle 4185 miljoni meetri puuvillriiet. Viisaastaku viimasel aastal toodetakse VNFSV-s 463 000 tonni suhkrut.

Sõjajärgse viisaastaku lõpul moodustab VNFSV erikaal Nõukogude Liidu tööstuses: üldtoodangus — 77 protsenti, terase tootmises — 63, söe tootmises — 56,7, autode tootmises — 91,4 ja puuvillriide tootmises — 87 protsenti.

Et saavutada viisaastakuplaanis ettenähtud tööstuse kasvu, ehitatakse VNFSV-s palju uusi kõrgahje, martäänahje, naftatorne, elektrijaamu, masinaehitustehaseid, keemiakombinaate, jalatsi- ja tekstiilvabrikuid. Kapitaaltööde maht viie aasta jooksul moodustab VNFSV-s määratu suure summa — 145 miljardit rubla. See tähendab, et sõjajärgsel viisaastakul kulutatakse VNFSV-s ehitustele rohkem summasid, kui sõjaeelsel viisaastakul kulutati kogu NSV Liidus.

Peaaegu veerand vabariigi kapitaaltöödest langeb okupatsiooni läbi kannatada saanud rajoonidele ning peaaegu veerand — Siberi ja Kaug-Ida rajoonidele. See tähendab, et kõrvuti saksa okupatsiooni all olnud rajoonide taastamise ja

edasiarendamisega pööratakse suurt tähelepanu tootmisjõudude arendamisele idas.

Tööde hiiglasuurest ulatusest VNFSV rajoonides uuel viisaastakul võib saada ettekujutuse kolme rajooni — Moskva, Leningradi ja Uurali andmeil.

Uuel stalinlikul viisaastakul jätkub meie kodumaa pealinna Moskva tööstuse rikastumine, tehnika täiustamine ja ta annab üha rohkem ja rohkem toodangut, eriti masinaid. 1950. aastal toodab Moskva 100 000 veoautot — 75 protsendi võrra rohkem kui ta tootis 1940. aastal. Viisaastaku viimasel aastal toodab pealinn 40 000 „Moskvitš“ tüüpi autot ja palju esmaklassilisi kergesõiduautosid „ZIS-110“. 1946. aastal — viisaastaku esimesel aastal — valmistas Stalini-nimeline tehas esimesi uue konstruktsiooniga mugavaid autobuse.

Tööpinkide tootmine kasvab Moskvas viisaastaku jooksul poolteisekordseks. Tugevasti kasvab mitmesuguste tarbeseemete tootmine. Moskva suurendab viisaastaku jooksul tööstussaaduste tootmist sõjaeelse tasemega võrreldes ligikaudu 30 protsendi võrra.

Viisaastaku kestel ehitatakse pealinnas uued kaugkütteskeskjaamad üldvõimsusega 215 000 kilovatti. Kogu süsteemi „Mosenergo“ võimsus kasvab kahekordseks.

Uue jõuga arenevad Moskvas linna rekonstrueerimistööd. Viie aasta jooksul saab Moskva 3 miljonit ruutmeetrit uut elamispinda. Jätkatakse allmaaraudtee neljanda järgu — uue ringikujulise magistraali ehitamist, mis ühendab Sado-va ja ringmagistraali rajoonid peamiste jaamadega.

Viisaastaku jooksul gasifitseeritakse Moskvas 200 000 korterit. Juba viisaastaku esimesel aastal hakati linnavõrgus kasutama Saraatovi gaasi.

Uuel viisaastakul parandatakse Moskvas tunduvalt inimeste transportimist linna piirides ja jätkatakse linnalähedaste raudteede elektrifitseerimist.

Leningrad sai fašistlike barbarite käe läbi raskesti kannatada.

Uuel viisaastakul taastatakse see meie kodumaa suurim tööstuskeskus täielikult, kusjuures see toimub kõrgel tehnilisel alusel. Eriti areneb Lenini linnas laevaehitus ja keeruliste masinate ehitamine. Leningradi rajoonis ehitatakse metallurgiatehas, mis annab Leningradi masinaehitusele oma

metalli. See tehas hakkab töötama Petšora basseini koksil ja Koola poolsaare ning Karjala-Soome NSV rauamaagil.

Leningrad saab allmaaraudtee, mida hakati juba viisaastaku esimesel aastal ehitama. Linn gasifitseeritakse — gaas tuleb gaasijuhet kaudu Soome lahe lõunakaldal asuvaist põlevkivitööstustest, peamiselt Eesti NSV-st. Leningradi eeslinnades taastatakse lossid ja mälestussambad.

Leningrad pälviib taas Moskva järel meie kodumaa suurima kultuurikeskuse kuulsuse. Leningradi kõrgemates õppeasutustes kasvab üliõpilaste arv viisaastaku jooksul rohkem kui kaks korda. Üks kuuendik kõigist Nõukogude Liidu noortest spetsialistidest saab kõrgema hariduse Leningradis.

Stalinlik Uural kasvab uue viisaastaku jooksul kiires tempos. Seal lõpetatakse Nizni Tagilis ja Tšeljabinskis musta metallurgia tehaste ehitamine, arendatakse uute metallurgia-tehaste ehitamist: viisaastaku esimesel aastal käis Uuralis näiteks intensiivne Orsk-Halilovo hiiglasuure metallurgiatehase ehitamine. Viisaastaku lõpul toodab Uural kaks ja pool korda rohkem malmi kui enne sõda. Põhja-Uuralis laiendatakse alumiiniumi tootmist.

Sõjajärgsel viisaastakul hakkavad sütt andma Uurali uued leiukohad, eriti Vesselovskoje leiukoht Sverdlovski oblastis. Uural hakkab vähem sütt sisse vedama. Viisaastaku jooksul kasvab söetoodang Uuralis 2,7 korda ja naftatoodang 3,2 korda.

Üha rohkem toodab Uural mitmesuguseid kõige keerulisemaid masinaid; Lõuna-Uuralis kerkib uus raskemasinahitusetehas.

Uuel viisaastakul laiendatakse Uurali keemiatööstust — ehitatakse näiteks teine kaaliumikombinaat.

Ehitatakse uusi elektrijaamu. Uurali energeetika saab 1,3 miljonit kilovatti uut energiat. Esmakordselt hakatakse Uuralis ehitama hüdroelektrijaamu. Viisaastaku lõpul moodustab Uurali hüdroelektrijaamade võimsus üks kolmandik miljonit kilovatti, kerkib suur hüdroelektrijaam Kamale, Molotovi lähedal. Mägijõgedele tekib 8 keskmist ja palju väikesi elektrijaamu.

Nii arenevad Vene föderatsiooni rajoonid sõjajärgsel viisaastakul.

Määratu suur töö seisab ees VNFSV põllumajandusel. See tõuseb veel kõrgemale tasemele.

Sõjajärgsel viisaastakul rakendatakse põllumajandusse laialdaselt eesrindliku agronoomia kõige uuemaid saavutusi.

Viisaastaku jooksul ületab VNFSV põllumajandus üldtoodangu mahult sõjaeelse taseme 27 protsendi võrra.

Vabariigi külvipind laieneb 99,4 miljoni hektaarini. 1950. aastal peab VNFSV-s kogutama 80,4 miljonit tonni teravilja, 68,8 miljonit tonni kartuleid, 2,3 miljonit tonni päevalilleseemneid. Lõunapoolsed istandused ja aiad annavad palju viinamarju, teed ja puuvilju.

Kõigis VNFSV kolhoosides ja sovhoosides peab seatama sisse õiged külvikorrad.

Kolhoosikord võimaldab laialdaselt kasutada teadust mitte ainult põllupidamises, vaid ka loomakasvatuses. Viisaastaku jooksul parandatakse karja tõugu ja suurendatakse tema produktiivsust. Hobuste arv kasvab viie aasta jooksul 46 protsendi võrra, veiste arv 33 protsendi võrra, lammaste ja kitsede arv 69 protsendi võrra. Lindude arv kasvab vabariigi kolhoosides 3,5 korda.

Suured tööd on VNFSV territooriumil ette nähtud raudteetranspordi alal.

Uue viisaastaku plaani järgi taastatakse peamised raudteemagistraalid: Mosva—Leningrad, Moskva—Velikije Luki—Riia, Moskva—Kiiev, Volgamaa—Donbass, Keskus—Donbass, Moskva—Smolensk ja Kaukaasiast tulevad teed. Suurendatakse raudteede läbilaskevõimet.

Seniajani kulgeb läbi Siberi Vaikse ookeanini ainult üks raudtee. Varsti ehitavad nõukogude inimesed teise raudtee. Uus raudtee kulgeb peamiselt mööda VNFSV territooriumi, läbides Magnitogorski, Akmolinski (Kasahstanis), Barnauli, Stalinski ja Abakani (Jenissei ääres). Läänes ulatub see raudtee Volgani Kuibõševi rajoonis ja idas praeguse Siberi raudteeni Taišeti jaama juures sealpool Krasnojarskit. Osa sellest Lõuna-Siberi magistraalist — Magnitogorskist Akmolinskini — on valmis ja siirdub juba uuel viisaastakul elektriveostule. Teised teeosad on praegu ehitamisel.

VNFSV territooriumil arenevad suured tööd raudteede elektrifitseerimise alal. Nii elektrifitseeritakse näiteks Siberi

raudtee Uuralist Kuzbassini. Uuralis elektrifitseeritakse tähtsamad raudteeharud.

Viisaastaku lõpuks muudetakse Põhja meretee normaalseks laevaliikluse magistraaliks. Balti, Musta ja Aasovi mere sadamad taastatakse täielikult, samuti lõpetatakse ka Kaug-Ida meresadamate ehitustööd.

Laevatavaks muudetud väikeste jõgede kogupikkus kasvab 12 000 kilomeetrit, võrreldes sõjaeelse tasemega.

VNFSV autotranspordi kaubaveod suurenevad ainuüksi Autotranspordi Ministeeriumi liinis 6,3 korda, võrreldes sõjaeelse tasemega.

Nõukogude kultuur saavutab uue võimsa tõusu. Viie aasta jooksul taastatakse ja ehitatakse VNFSV-s 5290 linna- ja külakooli. Kõik linna ja maa lapsed, alates seitsmest eluaastast, hakkavad õppima. Kõik rajoonikeskused ja linna tüüpi asulad saavad alalise kino. Laiendatakse teatrite, raamatukogude ja klubide võrku. Parandatakse rahva tervise eest hoolitsemist. Nii suureneb näiteks VNFSV Tervishoiu Ministeeriumi haiglates voodite arv viisaastaku lõpuks 37,5 protsendi võrra 1940. aastaga võrreldes.

Viisaastaku jooksul ületatakse rahvatulu sõjaeelne tase. Kasvab tööliste ja teenistujate arv, suureneb palgafond ja tõuseb rahva elutase. Tööstus hakkab aasta aastalt elanikkonnale üha rohkem kaupu andma.

Kerkivad tuhanded uued hooned. Okupatsiooni all olnud rajoonides areneb laial rindel majade ehitamine kolhoosnikutele. Parimate arhitektide kavandite järgi ehitatakse üles ja rekonstrueeritakse sakslaste poolt purustatud vene linnad: Stalingrad, Rostov Doni ääres, Sevastopol, Voronež, Smolensk, Novgorod jt.

Viisaastakuplaani järgi assigneeritakse suured summad Vene föderatsiooni autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite majanduse ja kultuuri arendamiseks. VNFSV autonoomsete vabariikide vabariiklik ja kohalik tööstus ületab 1950. aastal sõjaeelse tootmistaseme poolteist korda. Koolide võrk suureneb autonoomsetes vabariikides 10 protsendi võrra, kinode võrk — 2,5 korda. Neis kiiret kasvu näitavates arvudes ilmneb leninlik-stalinliku rahvuspoliitika võit, ilmneb suure vene rahva vennalik abi teistele rahvastele.

Näitena VNFSV rahvuslike vabariikide ülesehitustöö ulatusest võib tuua Baškiiri ANSV. Uuel stalinlikul viisaastakul teeb baškiiri tööstus suure hüppe. Sibajevski suures polümetallide maakide leiukohas kerkib uus vasekombinaat. Ehitamisel on suurim soodakombinaat Euroopas. Hakatakse kasutama Kujurgazinski söe leiukohta ning luuakse energietikabaas kohalikul pruunsöel. Nafta tootmine kasvab viie aasta jooksul 4-kordseks. Ehitatakse suur hüdroelektrijaam. Idast läände ja põhjast lõunasse läbivad Baškiiria uued raudteeliinid.

Või näiteks Mari ANSV. Viisaastakuplaan avab Mari ANSV majanduse ja kultuuri arenemisele suured perspektiivid. Tööstuse kogutoodang kasvab 1950. aastaks 1940. aastaga võrreldes rohkem kui 6 korda. Puidu tootmine kasvab sõjaeelse tasemega võrreldes kahekordseks. Asutatakse palju uusi kätisi: linakombinaat, jalatsivabrik, tellisetehas jm. Ehitatakse 21 uut kooli, rida klubisid maal ja mitu kino. Mari vabariik muutub viisaastaku lõpuks nii majanduslikult kui ka kultuuriliselt veel arenenumaks maaks.

VNFSV territooriumil, nagu kogu meie suures Nõukogude Liidus, käib hoogne majanduslik ja kultuuriline ülesehitustöö.

1946. aastat — uue stalinliku viisaastaku esimest aastat — tähistasid tõsised edusammud sotsialistliku ülesehitustöö kõigil aladel. Näiteks täitsid Moskva ja Leningradi tööstus, Donbassi söekaevurid, naftatöölised ja ehitusmaterjalide tööstuse töölised aastaplaani enne tähtaega. Nõukogude raudteelased täitsid enne tähtaega vedude aastaplaani. Saksa fašistlike röövvallutajate läbi kannatada saanud rajoonides on taastatud mitukümmend suurt kätist. Saksa okupatsiooni all olnud maa-asulates oli juba 1946. aasta lõpuks ehitatud üle 700 000 maja. Taastuvad linnad ja külad, kolhoosid ja sovhoosid, haiglad ja koolid.

Pärast vaenlase üle saavutatud võitu on bolševike partei organiseerinud ja juhtinud meie maa siirdumist rahulikule tööle. Võites kõik raskused, teostab nõukogude rahvas Lenini-Stalini partei juhtimisel sõjajärgse stalinliku viisaastaku suured ülesanded.

*

Suur on Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik. Ta on liiduvabariikide hulgas esikohal territooriumilt, rahvaarvult ja majanduslikult võimsuselt.

Rahuliku ülesehitustöö aastail muutus Vene föderatsioon õitsvaks sotsialistlikuks vabariigiks. Stalinlikud viisaastakud muutsid mahajäänud ja armetu Venemaa eesrindlikuks tööstus- ja kolhoosiriigiks. Vabariigis loodi võimas sotsialistlik tööstus ja eesrindlik kollektiivne põllumajandus ning puhkes õitsele sotsialistlik kultuur. Vene föderatsioonis ühinenud väikerahvad on teinud oma majanduse ja kultuuri arendamises määratu suuri edusamme. Suur vene rahvas on neid alati ümbritsenud tähelepanu ja hoolitsusega ning on neid vennalikult abistanud.

Sammudes kõigi Nõukogude Liidu vennalike rahvaste eesotsas on vene rahvas pälvinud nende sügava armastuse ja austuse. VNFSV on alati olnud kõigile liiduvabariikidele kindlaks toeks nende võitluses sotsialismi ja oma riikluse tugevdamise eest.

Erilise jõuga avaldus vene rahva suurus Suure Isamaasõja aastail. Vene inimesed näitasid oma piiritut ustavust sotsialistlikule kodumaale kangelaslikes võitlustes rindel ja ennast-salgava tööga tagalas.

Vennalikus koostöös kõigi Nõukogude Liidu rahvastega on ka vene rahvas ise muutunud. Kasvanud ja arenenud on nõukogude inimeste uued kõrgeväärtuslikud omadused.

„Iga päev tõstab meie rahvast ikka kõrgemale ja kõrgemale. Me ei ole täna need, kes olime eile, ja homme pole me need, kes olime täna. Me ei ole enam need venelased, kes olid enne 1917. aastat, ja Venemaa pole meil enam see ja ka meie iseloom on muutunud. Me oleme muutunud ja kasvanud koos nende suurte muudatustega, mis on põhjalikult muutnud meie maa ilme“ (Ž d a n o v).

Nagu Suures Isamaasõjas, nii ka nüüd, rahuliku loova töö tingimustes, sammub vene rahvas sotsialistliku kodumaa võimsuse edasise kindlustamise eest võitlejate esiridades.

Suur Stalin seadis nõukogude rahvale ülesande „... kõige lühema ajaga parandada vaenlase poolt meie maale löödud haavad, ja taastada rahvamajanduse sõjaeelne arenemistase selleks, et see tase kõige lähemal ajal tunduvalt ületada,

tõsta rahva materiaalsed heaolu ja veel enam kindlustada Nõukogude riigi sõjalist ja majanduslikku võimsust“.

Vene föderatsiooni rahvastel seisavad ees suured ja tähtsad ülesanded. VNFSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastakuplaani järgi tuleb taastada fašistliku Saksamaa kallaletungi läbi kannatada saanud rajoonide majandus, saavutada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne arenemistase, ja seejärel see tase tunduvalt ületada. Uuel stalinlikul viisaastakul peab Vene föderatsiooni tööstus andma kolm neljandikku kogu Nõukogude Liidu tööstustoodangust, VNFSV kolhoosid ja sovhoosid aga peaaegu kaks kolmandikku kogu NSVL teraviljatoodangust.

Vene rahvas võitleb ennastohverdavalt NSV Liidu rahvaste sõbraliku pere eesotsas viisaastakuplaani täitmise ja sotsialistliku kodumaa võimsuse edasise kindlustamise eest. Miljoneid nõukogude inimesi on haaranud loova töö vaimustus. Suure lainena on arenenud sotsialistlik võistlus viisaastakuplaani täitmiseks ja ületamiseks.

Sõja raskete tagajärgede likvideerimine on seotud suurte raskustega ja nõuab tõsiseid ohvreid ja loobumusi. Nõukogude inimesed kannavad teadlikult ja vabatahtlikult neid ohvreid ja võidavad edukalt kõik raskused, millel on meie maal ajutine iseloom. Nõukogude rahva ennastohverdavat tööd kroonivad suured edusammud. Juba esimene aasta sõja järgse viisaastakuplaani täitmisel on veel kord näidanud, et meie maal on kõik võimalused kiiresti edasi jõuda.

Kogu Vene föderatsiooni tohutul territooriumil areneb rahvahulkade loov võistlus, et täita enne tähtaega stalinliku viisaastaku ülesanded. Selles väljendub elustav nõukogude patriotism.

Kümme aastat tagasi ütles seltsimees Stalin Erakorralise VIII Üleliidulise Nõukogude Kongressi tribüünilt:

„Käidud võitlus- ja kannatustee tagajärjel on meeldiv ja rõõmustav omada oma Konstitutsiooni, mis kõneleb meie võitude viljast. Meeldiv ja rõõmustav on teada, mille eest heitlesid meie inimesed ja kuidas nad saavutasid maailmaajaloolise võidu. Meeldiv ja rõõmustav on teada, et veri, mida meie inimesed rohkesti on valanud, ei ole valatud asjata, et see on tulemusi andnud. See relvastab vaimselt meie töölisklassi, meie talurahvast, meie töötavat intelli-

gentsi. See viib edasi ja äratab õigustatud uhkustunnet. See kinnitab usku oma jõududesse ja mobiliseerib uuele võitlusele kommunismi uute võitude saavutamiseks“.

Need seltsimees Stalini südamlikud sõnad kõlavad erilise jõuga täna, pärast nõukogude rahva ajaloolist võitu Suures Isamaasõjas, esimese sõjajärgse viisaastakuplaani täitmise eest peetava võitluse hoos.

Möödunud kümne aasta jooksul pärast Stalinliku Konstitutsiooni vastuvõtmist on vene rahvas tihedas liidus kõigi Nõukogude Liidu rahvastega läbi käinud kuulsusrikka ja hiilgava tee. Stalinliku Konstitutsiooni lipu all, suure Stalini juhtimisel sammub nõukogude rahvas kindlalt edasi kommunismi täieliku võidu poole meie maal.

SISUKORD

SAATEKS	3
1. VENE NFSV NÕUKOGUDE LIIDU KAARDIL	5
2. VENE NFSV MAJANDUSRAJONID	10
3. SUUR VENE RAHVAS	35
4. VENE NFSV MOODUSTAMINE	42
5. VENE FÖDERATSIOONI OSA NSV LIIDU MOODUS- TAMISEL	46
6. STALINLIKU KONSTITUTSIOONI VASTUVÕTMINE	49
7. VENE NFSV ÜHISKONDLIK JA RIIKLIK KORRALDUS	56
Vene NFSV Konstitutsioon	56
Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi koosseis	59
Vene NFSV kõrgeimad riigivõimu- ja riigivalitsemise-organid	65
Kohalikud riigivõimu-organid	66
Kohus ja prokuratuur	67
8. VALIMISSÜSTEEM VENE FÖDERATSIOONIS	68
9. VENE NFSV RAHVAMAJANDUS JA UUS STALINLIK VIISAASTAK	75

Kaanejoonise valmistanud E. VAINO

Vastutav toimetaja V. POMM

Tehniline toimetaja V. ALEV

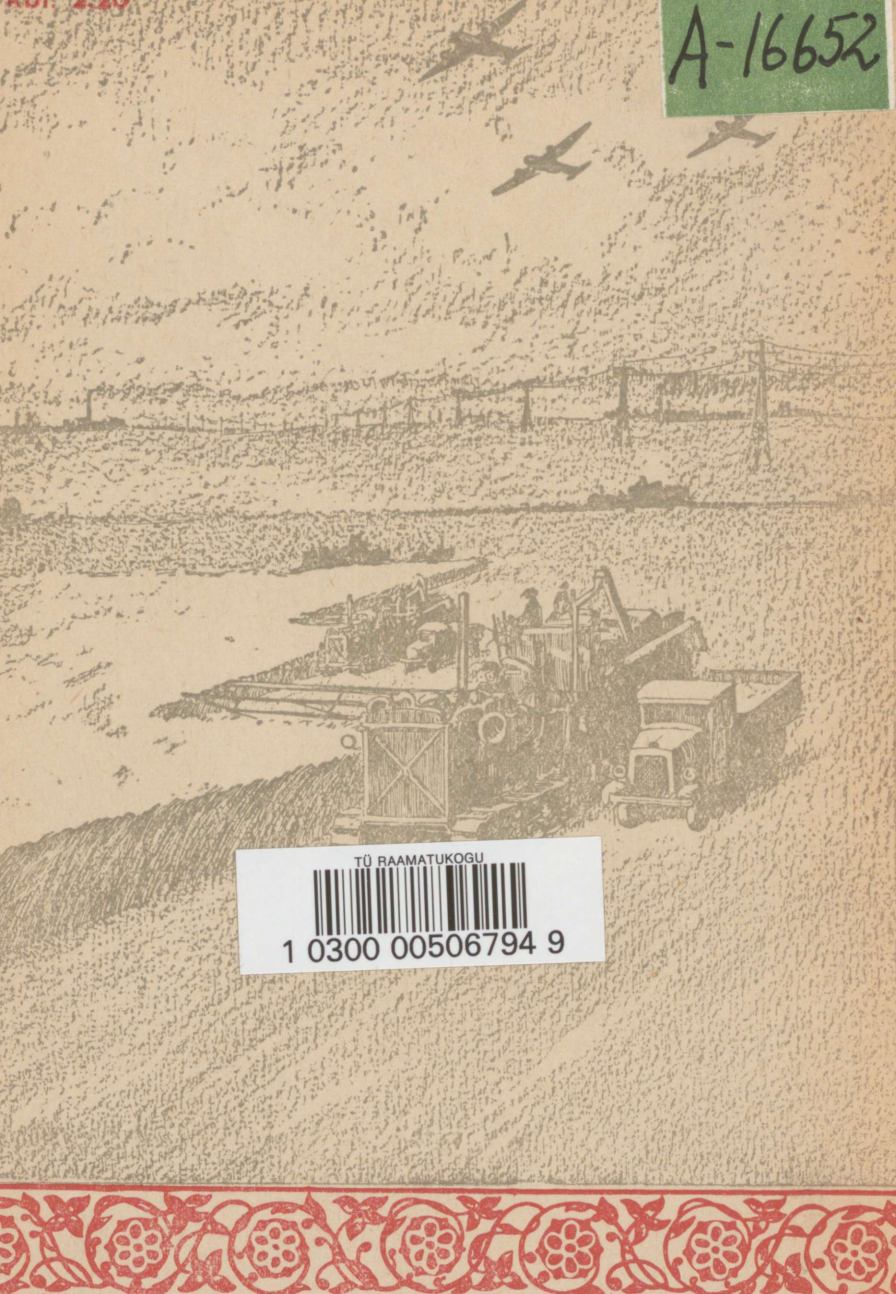
С. Майоров и Н. Михайлов. Великая Российская Федерация.

На эстонском языке.

Ladumisele antud 20.IX 47. Trükkimisele antud 13.X 47. Paber 56:79 cm ¹/₁₆. Trükiarv 10 200. Trükitähti trükipoognas 37 120. Trükipoognaid 6 (+ 1 lisaleht). Arvutuspoognaid 5,31. MB-05492. Tellimise nr. 1409.

Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

A-16652

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00506794 9

